

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TELAFİ EĞİTİMİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TELAFİ EĞİTİMİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI • ...
YARDIMCI KAYNAK EĞİTİM MATERYALİ • ...

TELAFİ EĞİTİMİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 10. SINIF

ISBN ...

Basım Adedi ...

Yazar
KOMİSYON

Türkçe yayın hakları MEB, 2023

Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Baskı ...

Sertifika No. ...

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

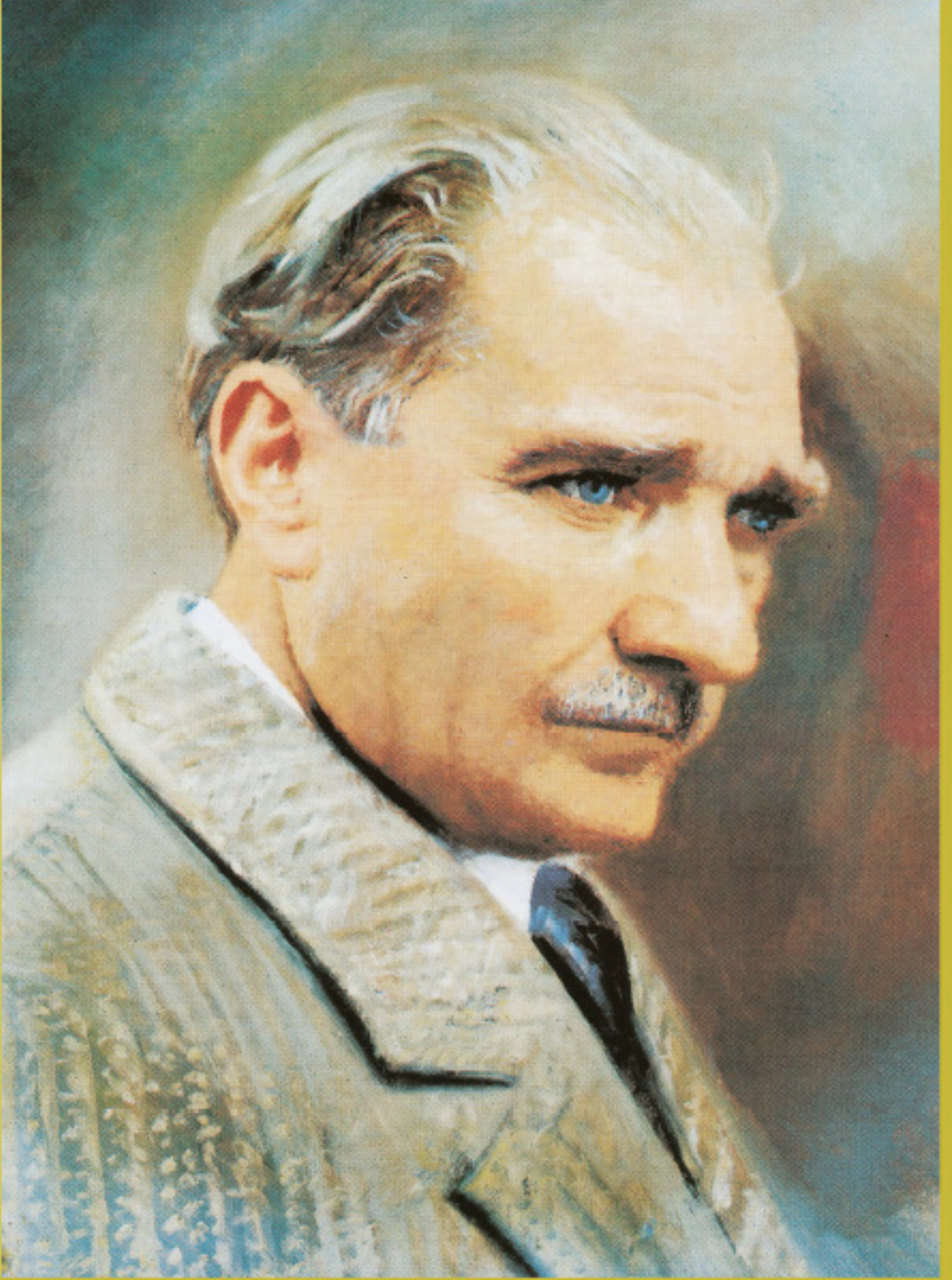
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ÖN SÖZ	8
HİKÂYE	9
ŞİİR	19
DESTAN VE EFSANE	35
ROMAN	41
TİYATRO	55
ÖĞRETİCİ METİNLER	67
CEVAP ANAHTARI	83

Değerli Öğretmenler ve Sevgili Öğrenciler,

Millî Eğitim Bakanlığı olarak her koşulda eğitim ve öğretimin devamlılığını sağlamak için gerekli tedbirleri almaktayız. Ülkemizde yaşanan deprem nedeniyle bazı illerimizde eğitim öğretime ara verilmiştir. Bu kapsamda deprem felaketinin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak, öğrencilerin akademik becerilerini geliştirmek, eksik oldukları konuları telafi etmek amacıyla eğitimde fırsat eşitliği ilkesini temel alarak öğrencilerimize yönelik telafi eğitimleri başlatılmıştır.

- Eğitim öğretime ara verilen 2022-2023 eğitim öğretim yılının ikinci döneminden başlamak üzere derslerde işlenemeyen konu ve kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımların kısa bir süre içinde verilebilmesi, öğrenmenin kalıcı olabilmesi, sonraki öğrenmeleri destekleyebilmesi adına öğretim yöntem ve teknikleri çerçevesinde ders notları, etkinlikler ve sorular hazırlanmıştır.

Yapılan hazırlıklar çerçevesinde hazırlanan ders notlarında “Konu Özetleri ve Kritik Bilgi, Dikkat, Biliyor musunuz?, Hatırlayalım” gibi başlıklarla konuların önemli noktalarına değinilmiştir. Bulmaca, eşleştirme gibi etkinliklerin yanı sıra çoktan seçmeli, beceri temelli ve açık uçlu gibi farklı soru tarzları da çalışma içinde yer almaktadır. Bu sayede üzerinde durulan kritik kazanımlara ait konuların pekiştirilmesi planlanmıştır. Ayrıca çalışma içinde yer alan ders anlatım ve soru çözüm videolarına karekodlar aracılığıyla ulaşılabilmektedir.

Telafi sürecinde bu kaynakların sizlere faydalı olması dileğiyle...

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

HİKÂYE

- HİKÂYE
- FİİLİMSİLER

HİKÂYE

- Hikâye (öykü); yaşanmış ya da yaşanabilir olay veya durumların kişi, yer ve zamana bağlı olarak okuyucuda heyecan ve zevk uyandıracak şekilde anlatıldığı kısa edebî türdür.
- Hikâyeler genel olarak **olay hikâyesi** ve **durum hikâyesi** olmak üzere ikiye ayrılır.
- Hikâyedeki olayın serim, düğüm ve çözüm bölümlerine uygun olarak mantıksal bir sıralamayla sonuca bağlandığı hikâye türüne **olay hikâyesi** denir. Olay hikâyelerinin temeli bir olay anlatımına dayanır. Bu hikâyelerde okuyucuda merak ve heyecan duygusu uyandırılır.
- Günlük yaşamın bir kesitini ele alıp anlatan hikâye türüne **durum hikâyesi** denir. Bu tarz hikâyede serim, düğüm, çözüm bölümleri bulunmaz; okuyucunun merak duygusuna seslenilmez.
- Hikâyenin yapı unsurları **kişiler**, **olay örgüsü**, **mekân (yer)**, **zamandır**.

Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Hikâyenin Değişim ve Gelişimi

- Türk edebiyatında halk hikâyeleri, destanlar, masallar, mesneviler ve *Dede Korkut Hikâyeleri* Tanzimat Dönemi'ne kadar hikâyenin yerini tutmuştur.
- Batı edebiyatının etkisiyle Tanzimat Dönemi'nde günümüz hikâyesinin ilk örnekleri oluşturulmaya başlanmıştır.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

- Türk edebiyatı ürünlerinden olan *Dede Korkut Hikâyeleri*, destandan halk hikâyeciliğine geçiş özelliklerini gösterir. Bu hikâyelerde Oğuzların hayatı ve komşularıyla olan mücadeleleri anlatılır.
- *Dede Korkut Hikâyeleri* Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde XIV. yüzyıl sonlarında veya XV. yüzyıl başlarında halk ağzından derlenerek yazıya geçirilmiştir.

DİKKAT

Her hikâyede adı geçen, olaylardan hisse çıkaran, hana dua eden Dede Korkut; hikâyenin yazarı değil daha çok manzum destani hikâyeler anlatan, ozanları simgeleyen bilge bir kişidir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Dede Korkut Hikâyeleri'nin Dresden, Vatikan, Türk Tarih Kurumu ve Günbed yazmalarından sonra bir nüshası daha bulunmuştur. Bu yeni nüshaya Bursa nüshası adı verilmiştir.

DİKKAT

Eserin asıl adı *Kitâb-ı Dedem Korkud Alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân*'dır (Oğuzların diliyle *Dedem Korkut'un Kitabı*).

Dede Korkut Hikâyeleri'nden Bir Örnek

HALK HİKAYELERİ

- Halk hikâyeleri, göçebe hayattan yerleşik hayata geçişin ilk ürünlerindendir.
- Halk hikâyeleri, nazım nesir karışık bir şekilde oluşturulmuş uzun soluklu olayların anlatıldığı eserlerdir.
- Bu hikâyelerinin konuları genellikle aşk ve kahramanlıktır.
- Genellikle meddahlar ve saz ustası âşıklar tarafından anlatılan halk hikâyelerinde ezgi ve şiir iç içedir.
- Halk hikâyelerinde konuşma dilinin özellikleri görülür.

DİKKAT

Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnun* mesnevisi, edebiyatımızın beşerî aşktan ilahî aşka geçişini anlatan seçkin örneklerindendir.

Cenknâme

- Cenknâmeler, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında tercüme, telif ve adapte yoluyla işlenmiştir.
- Sözlü gelenek ürünü olan cenknâmeler, sonradan yazıya geçirilmiştir.
- Cenknâmeler; şekil bakımından nazım, nesir veya nazım-nesir karışık olarak kaleme alınmıştır.

Fuzûlî

Mesnevi

- Mesnevi, divan edebiyatına ait bir nazım şeklidir.
- İran edebiyatından Türk edebiyatına geçen bu nazım şekli, beyitlerden oluşmaktadır.
- Genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılan mesnevilerde beyit sınırlaması yoktur.
- Mesnevilerde aşk, kahramanlık, din, tasavvuf gibi konular işlenmektedir.
- Mesneviler, divan edebiyatında günümüz roman ve hikâyesinin yerini tutan eserlerdir.

KRİTİK BİLGİ

Lamî Çelebi, Taşlıcalı Yahya, Ali Şir Nevaî gibi bazı sanatçılar **hamse** sahibidir.

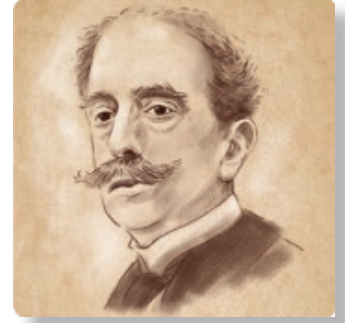
Bir Mesnevi Örneği

Halk Hikâyesi Örneği

Tanzimat Dönemi Hikâye

- Ahmet Mithat Efendi tarafından yazılan *Letâif-i Rivâyât* adlı eserler serisindeki hikâyeler, Türk edebiyatındaki **ilk yerli hikâye** örnekleridir.
- Sâmipaşazâde Sezâi'nin *Küçük Şeyler* adlı hikâye kitabı Türk edebiyatında **Batılı anlamda ilk hikâye** örneği olarak kabul edilir.
- Tanzimat edebiyatı sanatçıları romantizmin etkisiyle toplumu bilgilendirmeyi amaçladıkları için bu dönemde verilen eserlerin çoğu teknik yönden kusurludur.
- Hikâye türünün başarılı örnekleri Servetifünun Dönemi, Millî Edebiyat Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nde verilmiştir.

Sâmipaşazâde Sezâi

DİKKAT

- 1911'de *Genç Kalemler* dergisinde "Yeni Lisan" makalesinde ileri sürülen görüşler dilde sadeleşme hareketini başlatmıştır.
- İkinci Meşrutiyet (1908) sonrasında "Türkçülük" adı verilen ulusçuluk hareketinin ortaya çıkmasıyla "edebiyatta ulusal kaynaklara dönme" düşüncesi doğmuştur. Bu düşüncenin etkisiyle dilde sadeleşmeyi, hece ölçüsünü benimsemeyi, yerli hayatı yansıtmayı amaç edinen şair ve yazarlar tarafından Millî Edebiyat hareketi başlatılmıştır.

BİLİYOR MUYUZ?

Tanzimat Dönemi'nde hikâyeler gazetelerde bölümler hâlinde yayımlanarak okuyucuya ulaştırılmıştır.

Millî Edebiyat Dönemi Hikâye

- Ömer Seyfettin, Türk edebiyatında olay hikâyeciliğinin öncüsü kabul edilir.
- Millî Edebiyat Dönemi sanatçıları konuşma dilini yazı dili hâline getirmeyi amaçlamışlar ve eserlerini bu doğrultuda vermişlerdir.
- Ömer Seyfettin'e göre millî bir edebiyat ancak halkın kullandığı dille gerçekleştirilebilir.
- Refik Halit Karay, Millî Edebiyat Dönemi'nin önde gelen hikâyecilerinden biridir.
- Millî Edebiyat Dönemi'nde Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin hikâye türünde eserler vermişlerdir.

Ömer Seyfettin

HATIRLAYALIM

Hikâye türünün ilk örneği kabul edilen eser XIV. yüzyılda İtalyan edebiyatında Boccaccio'nun yazdığı *Decameron*'dur.

Tanzimat Dönemi'nden Bir Hikâye Örneği

Millî Edebiyat Dönemi'nden Bir Hikâye Örneği

Aşağıda yer alan metni okuyarak soruları cevaplayınız.

ŞEFKATE İMAN

Açtı. Ahmet Reşit, iki günden beri, kırk sekiz saat, yerinden kovulmuş ihtiyar, serseri bir köpek gibi, tanımadığı sokaklarda, bilmediği mahallelerde dolaşıyordu. “Bir parça ekmek...” diye çaldığı kapıların hepsinden kovulmuştu. Satacak şeyi de yoktu. Bir kapının eşiğine oturdu. Soğuktan donan elleriyle midesini bastı. “Artık ben ölmeliyim!” dedi.

Aslında Mülkiye’den Hukuk’tan birinci çıkmıştı. Hatta Avrupa’da, Sorbonne’da da, harikuladeliğini gösterdi, profesörleri şaşırttı. Nihayet Hariciyeye girdi. Konsolos oldu. Sonra... Evet, sonra... Evlenmişti. Ayrılmıştı. Bütün insanlar onu birdenbire aforoz etmişler, hayatta yapayalnız bırakmışlardı. İşsiz, parasız, meyus kalınca tanıdıklarının etrafından hızlıca kaçmışlardı.

Oturduğu eşikten kalktı. Deniz tarafına saptı. Karşısına birkaç gölge çıktı. Ona,

“Dur!...” diye bağırdılar.

Gayri ihtiyarî durdu:

“Ellerini yukarı kaldır!”

Bunlar hırsızlardı. Ellerini yukarı kaldırdı. Yanına yaklaşanlar üzerini aradılar. Bir şey bulamayınca sordular.

“Hiç paran yok mu?”

“Yok.”

“Burada ne arıyorsun?”

“Hiç.”

“Doğru söyle...”

“Hiç” dedi, “yatacak yerim yok da, dolaşıyorum.”

Gölgelerden biri,

“Öyleyse bizimle beraber gel!” emrini verdi.

Biraz gittikten sonra, ona bir köşe başını göstererek,

“Sen burada dur!” dediler.

Bulunduğu yere çöktü. Başını iki elleri arasına aldı. Gözlerini kapadı. Bir süre kadar böyle durdu. Hırsızlar tekme ile dalgınlığından uyandırdılar:

“Uyudun mu be?..”

“Uyumadım.”

“Kalk, haydi.”

....

Doğruldu. Gayri ihtiyarî yine onların arkasından yürümeye başladı. Bu sefer biraz hızlı gidiyorlardı. Bir fenerin dibinde durdular. Ona bir kâğıt uzattılar:

“Ne ne?” diye sordu.

“Al ulan, senin hakkın!”

“Ne hakkı?...”

“Al be!...”

Titreyerek elini uzattı, kağıdı aldı. Reşit, verdikleri kağıda baktı. Bu, iki buçuk liralık bir banknottu.

Ömer Seyfettin

1. Yukarıdaki metnin türünü bulup türü en az üç maddeyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Metindeki anlatıcıyı bularak anlatıcının hangi tip bakış açısına sahip olduğunu metinden örneklerle belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Metni oluşturan temel çatışmayı ve buradan hareketle temayı bulunuz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. ----. Ya yaşanan yerin betimlenmesi ile ya kişilerin tanıtılması ile ya onların birbiriyle olan ilişkilerinin verilmesi ile ya da çatışmaya konu olan olayın anlatılması ile başlanır. Kimi zaman da kişiler ve onların ilişki içinde bulundukları kişilerin yaşamlarından kesitler sunulur. Böylece hikâyeye ortasından başlanır, sonra başa dönlür. Kimi zaman da hikâye karşılıklı konuşmalarla başlar. Konuşmalar aracılığıyla mekân ve kişiler hakkında kısa bir açıklama yapılır.

Bu parçanın başına düşüncenin akışına göre aşağıdaki cümlelerden hangisi getirilmelidir?

- A) Hikâye farklı kişilerin ağzından aktarılabilir.
- B) Hikâyede karşılıklı konuşmalar tekdüzeliği engeller.
- C) Hikâyelerin başlangıçları birbirinden farklı olabilir.
- D) Hikâyenin ne zaman, nerede geçtiği önemlidir.
- E) Hikâyenin konusunu belirlemek iyi bir gözlemciliği gerektirir.

2. Gerçek ya da gerçeğe yakın olaylar anlatılır. Geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan halk edebiyatı ürünlerindendir. Genellikle aşk ve kahramanlık konularını işler. Kişilerin olağanüstü özellikleri oldukça sınırlıdır. Belirli anlatıcıları vardır. Bu kişiler genellikle meddahlardır. Nazım-nesir iç içedir. *Kerem ile Aslı*, *Ferhat ile Şirin*, *Arzu ile Kamber* örneklerinden birkaçıdır.

Bu parçada tanıtılan yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hikâye
- B) Halk hikâyesi
- C) Masal
- D) Destan
- E) Efsane

3. Ünüm anla, sözüm dinle Bay Büre Bey,
Yüce Tanrı sana bir oğul vermiş, bağışlasın!
Ağır sancak götürdüğünde Müsiümanlar arkası olsun!
Karşı yatan karlı dağlardan aşıt versin!
Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin!
Kalabalık kâfire girdiğinde Ulu Tanrı senin oğluna fırsat versin!

Bu parça aşağıdaki eserlerden hangisinden alınmıştır?

- A) *Dede Korkut Hikâyeleri*
- B) *Oğuz Kağan Destanı*
- C) *Divânı Lugâtî't-Türk*
- D) *Battalnâme*
- E) *Makâlât*

4. [Bu mektuplar] bizim Yeni Cami'deki mektupçulara bedel Avrupa'da 'ecrivain public' (akriven publik) dedikleri mektupçuların hazır litografya ile tab ettirmiş oldukları on paralık mektuplardan idi ki yalnız isim yerleri açık olduğu hâlde onları doldurup irsal ederler. Bu mektuplardan babalara ve validelere olanların mealleri yalnız temin-i sıhhat ve afiyetten ibaret olup sevdalılara gönderilenlerde ömrünün son gününe kadar sevdadan ayrılmayacağına ve asla hıyanet etmeyeceğine dair teminat dahi vardır. Olabilir ki nefer hastaneden mektup gönderir de yine anasına ve babasına sıhhat ve afiyetini temin eder.

Aşağıdakilerden hangisi *Letâif-i Rivâyât*tan alınmış bu metnin türü ve ait olduğu tarihsel dönemle ilgili olarak doğrudur?

- A) Deneme-Millî Edebiyat
- B) Hikâye-Tanzimat edebiyatı
- C) Hatıra (Anı)-Servetifünun dönemi
- D) Münşeât (Mektup)-divan edebiyatı
- E) Roman-Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı

5. Aşağıdakilerden hangisi dinî destansı hikâye özelliği taşır?

- A) *Dede Korkut Hikâyeleri*
- B) *Cenknâmeler*
- C) *Kerem ile Aslı*
- D) *Leyla ve Mecnun*
- E) *Âşık Garip Hikâyesi*

AYT 2018

6. "Kuşların dili" anlamına gelen ve mesnevi nazım şeklinde yazılmış olan ---- adlı eser, İranlı şair Feridüddin Attar tarafından kaleme alınmıştır. İçinde tasavvufi hikâyeler bulunan eserin Türkçe uyarlaması, yazıldığı dönemin dil özelliklerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) *Makâlât*
- B) *Garibnâme*
- C) *Mantıku't-Tayr*
- D) *Dânişmendnâme*
- E) *Atebetü'l-Hakâyık*

7. **Dede Korkut Hikâyeleri** ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kitabın ön sözünde Dede Korkut hakkında bilgi verilir.
- B) Kitaptaki hikâyelerin anlatıcısı ve yazarı Dede Korkut olduğu için eser bu adla anılmıştır.
- C) Türklerin tarihsel, sosyal, kültürel hayatını yansıtmak bakımından önemli bir kaynaktır.
- D) Destan geleneğinden halk hikâyeciliğine geçişin ilk örneği kabul edilir.
- E) Destan ve masal motiflerini yansıtmaya yönünden destansı halk hikâyeleri olarak da anılmaktadır.

8. Halk topluluğu önünde, hikâyeci âşıklar tarafından söylene nesir ve nazım karışık hikâye çeşidine halk hikâyesi denir. Yazarları belli olmayan bu hikâyelerin çoğunun konusu *Kerem ile Aslı*, *Tahir ile Zühre*, *Âşık Garip*'te olduğu gibi sevgidir. *Köroğlu* gibi kahramanlık hikâyeleri de vardır. Halk hikâyelerinde mensur kısımlar taklitler ve jestlerle, manzum kısımlar ise saz çalarak söylenir. Bu hikâyelerde de olağanüstü olaylara çok yer verilmiştir. Halk hikâyesi, destan çağları geçtikten sonra, eski destanların yerini tutmuştur. Bugün ise modern romanla tiyatro ve sinema halk hikâyesinin yerini almıştır.

Bu parçada halk hikâyesi ile ilgili aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?

- A) Halk hikâyelerinin konuları nelerdir?
- B) Halk hikâyeciliğinin ünlü yazarları kimlerdir?
- C) Halk hikâyesi örnekleri nelerdir?
- D) Halk hikâyesinin tanımı nedir?
- E) Halk hikâyesinin yerini günümüzde hangi türler tutmaktadır?

9. **Aşağıdaki eserlerden hangileri tamamıyla Ömer Seyfettin'e aittir?**

- A) *Efruz Bey, Bahar ve Kelebekler, Yalnız Efe*
- B) *Yeni Turan, Türk Sazı, Ashab-ı Khefimiz*
- C) *Mahcupluk İmtihanı, İlk Düşen Ak, Cenk Şarkısı*
- D) *Bomba, Yarınki Turan Devleti, Türk Töresi*
- E) *Ferman, Kaşığı, Siyah Lale*

AYT 2020

10. Bâtil isteyü hakdan ayrıldım

Boynuz umdum kulakdan ayrıldım

Ne yüküm bir nefes giderici var

Ne biraz çekmeğine yarıcı var

Ger tonuzlara olmaya buyruk

Âh gitti kulağ ile kuyruk

Bu beyitler aşağıdaki eserlerin hangisinden alınmıştır?

- A) *Hamâme* B) *Şikâyetnâme* C) *Mantık-ı Tayr*

- D) *İskendernâme* E) *Sihâm-ı Kaza*

AYT 2018

11. Zühre'nin annesi sihirbazı çağırıp durumu anlattı: "Padişah, Zühre'yi Tahir'e verecek, ben buna razı değilim. Tahir, vezir oğlu; benim kızım padişahlara layıktır. Bir ilaç ile padişahı Tahir'den soğut..." dedi. Padişah, sihirbazın hazırladığı şerbeti içince Tahir'den soğudu ve onu saraydan kovdu. Tahir ile Zühre birbirinden ayrılınca gece gündüz ağlaştılar. Zühre'nin aşkından deliye dönen Tahir, eline sazını alıp bağlara ve bahçelere gidip türküler söylemeye başladı:

"Yârden ayrılmaklığım figândır

Dîdelerim pürnem, kaddim kemândır

Tan etmeyin dostlar âh u zârıma

Dostu görmeyeli hayli zamandır"

diyerek gönlünü avutmaya çalışıyordu. Bazen de aklına gelen türkülerini yazıyor ve geçtiği yerlerde bırakıp gidiyordu. Bu şiirler başkalarının eline geçince âşkları bütün şehre yayıldı. Yaşlı kadınlar bu şiirlerden bazılarını Zühre'ye de götürüyorlardı.

Bu parçayla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Bir halk hikâyesinden alınmıştır.
- B) Mensur ve manzum parçalar içerir.
- C) Ait olduğu dönemin dil özelliklerini yansıtır.
- D) Nesil çatışması üzerine kurulmuştur.
- E) Olağanüstü ögeye yer verilmiştir.

AYT 2022

12. Kaynağını kutsal kitaplardan alan bu mesnevinin olay örgüsünde asıl kahramanın kıskanılarak kardeşleri tarafından kuyuya atılması, köle pazarında satılması, rüya tabirlerinde bulunması, güzelliğiyle beğenilmesi, tüm sıkıntılara karşı sabır ve sadakat göstermesi hikâyenin önemli noktalarını oluşturur. Bu hikâyedeki gömlek, kuyu, buğday ve rüya tabirleri simgesel değerleriyle anlatımı zenginleştiren unsurlardandır.

Bu parçada söz edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) *Leylâ vü Mecnûn* B) *Yûsuf u Züleyhâ*
- C) *Hüsrev ü Şîrîn* D) *Şem ü Pervâne*
- E) *Vâmık u Azrâ*

13. **Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâye kitapları hangi seçenekte doğru verilmiştir?**

- A) *Füruzan-Kâbus*
- B) *Solgun Demet-Nemide*
- C) *Heyhat-Kâbus*
- D) *Solgun Demet-Kırk Yıl*
- E) *Kadın Pençesi-İhtiyar Dost*

FİİLİMSİLER

Fiil kök veya gövdelerinden belirli eklerle türetilen, cümlede isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılabilen sözcüklerdir.

Fiilimsiler; fiil gibi -ma / -me eki ile olumsuzu yapılabilen ancak fiiller gibi çekimlenemeyen kelimelerdir.

Fiilimsiler üçe ayrılır:

İsim-fiil

-ma (-me), -ış (-iş, -uş, -üş), -mak (-mek) eklerinin fiil kök ve gövdelerine getirilmesiyle türetilir.

Öğrencilerinin adlarını **öğrenmek** onun için önemliydi.

Çocukların **gülüşü** okulun duvarlarında yankılanıyordu.

Atatürk'ün başarısının kaynağı hiç durmadan **çalışmasıydı**.

DİKKAT

Sıfat-fiiller, benzer ekleri kullandığı için çekimli fiiller ile karıştırılabilir. Bu duruma dikkat edilmelidir.

Fırtına sebebiyle ağaçların dalları **kırılmış**. (çekimli fiil)

Kırılmış dallar trafiği tehlikeli hâle getiriyor. (sıfat-fiil)

DİKKAT

-ma / -me ekini alarak oluşan isim-fiiller olumsuz fiillerle karıştırılmamalıdır:

Hiçbir insana kötü gözle bak**madı**. (olumsuz fiil)

Arkadaşının çocuğuna bak**mayı** kabul etti. (isim-fiil)

Sıfat-fiil (Ortaç)

Sıfat-fiil adı verilen bu tür kelimeler -an (-en), -ası (-esi), -maz (-mez), -ar (-er), -dık (-dik), -acak (-ecek), -mış (-miş, -muş, -müş) eklerinden uygun olanı ile fiil kök ve gövdelerinden türetilir.

Bilindik eserleri okumayı tercih ediyor.

Çocuklar, **gülen** gözlerle etrafı seyrediyordu.

DİKKAT

Sıfat-fiil biçiminde oluşmuş olmasına rağmen zaman içinde kalıplaşarak bir varlığın kalıcı ismi olan sözcükler de vardır. Bu sözcükler sıfat-fiil sayılmaz.

Arabasının **silecekleri** çalışmadığı için fırtınada zor saatler geçirmiş.

Her sabah iş yerine **dolmuşla** gidiyordu.

DİKKAT

İsim-fiil biçiminde oluşmuş olmasına rağmen zaman içinde kalıplaşarak bir varlığın kalıcı ismi olan sözcükler vardır. Bu sözcükler fiilimsi sayılmaz.

Kızartma yaz günlerinin en güzel yemeğidir.

Kazmayı alıp bahçedeki kalan işleri bitirdi.

O, **dolmayı** herkesten güzel yapar.

Zarf-Fiil (Bağ-Fiil, Ulaç)

Zarf-fiiller, fiil kök veya gövdelerine -ıp (-ip, -up, -üp), -arak (-erek), -ınca (-ince), -ken, -maksızın (-meksizin), -asıya (-esiye), -dikçe (-dikçe, -dukça, -dükçe), -meden (-madan), -casına (-cesine), -alı (-eli), -dığında (-diğinde), -a...-a, -er... -mez eklerinin getirilmesiyle oluşur.

Atatürk'ün emaneti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni dünya **döndükçe** yaşatacağız.

Daha güzel günlere kavuşmak için **durmaksızın** çalışıyordu.

Fiilimsiler

ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1. Fiil kök veya gövdelerinden belirli eklerle türetilen fakat fiil özelliğini yitirerek cümle içerisinde isim, sıfat, zarf görevleriyle kullanılan kelimelere fiilimsi (eylemsi) denir.

Bu açıklamadan hareketle aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiilimsi kullanılmamıştır?

- A) Bembeyaz örtüsüyle kış aylarında bir başka güzel olur Doğu Anadolu.
B) Modanın bizi cezbetmesinin nedeni güzel olana duyduğumuz hayranlıktır.
C) Unutma ki çoğa sahip olan değil, sahip olduklarının kıymetini bilen, zengindir.
D) İyi-kötü savaşlarında kötüler başlarda yenseler de sonuçta kazanan hep iyilerdir.
E) Başın dik dolaşmak ve onurlu yaşamak istiyorsan emeğinle kazanmaya çalışmalısın.

2. I. Mutluluğu arayıp bulmak gerçekten de zordur.
II. Yaşam, bir anlamlar dizgesidir karmaşık da olsa.
III. Milletler, edebiyatlarıyla kendilerini ifade ederler.
IV. İnsanın insana en çok benzediği çağ, çocukluk çağıdır.
V. Felsefe yapmak, anlatmaktır; sanat yapmak, duyurmaktır.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde fiilimsi yoktur?

- A) I ve II
B) I ve V
C) II ve III
D) III ve IV
E) IV ve V

TYT 2018

3. (I) Tıpkı insanlar gibi şehirlerin de bir yazgısı, bir ömrü, doğumu ve ölümü vardır. (II) Zamanın karanlık katmanları arasından günümüze ulaşan antik şehirler; farklı dönemlerin, kültürlerin, inançların ve yaşama biçimlerinin tanıklığını yaparlar. (III) Bu nedenle şehirler, uygarlıkların kendi öykülerini yazdıkları bir kitap gibidir. (IV) Onların sayfaları arasında, mazinin acı tatlı anıları gömülüdür ve bunların pek azı tarihin açık sayfalarına yansımıştır. (V) Herhangi bir antik kentin sokaklarını dolaştığınızda, bu kentin tanıtım broşürlerinde yazılardan çok daha fazlasını göreceksiniz.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangilerinde fiilimsi yoktur?

- A) I ve III
B) I ve IV
C) II ve III
D) II ve V
E) IV ve V

TYT 2020

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin yazımı ile ilgili yanlışlık yapılmıştır?

- A) Bu konuyla ilgili kanun, Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.
B) Leyla ile Mecnun, Türk edebiyatında en çok işlenen anlatılardandır.
C) Bahar mevsiminde bu tepeden Çanakkale Boğazı'nın seyrine doyum olmaz.
D) Kültigin Anıtı, uçsuz bucaksız Orhun Vadisi'nin orta yerinde ziyaretçilerini bekler.
E) XII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu bu yıl Ankara'da yapılacak.

TYT 2020

5. Anadolu'da hangi büyücek kasabaya (I) adım atsanız tuluat tiyatrolarından birine rast gelirsiniz. Hiç değilse çarşı duvarlarında kafilenin yakın zamanda buraya konup göçtüğünü gösteren (II) solmuş ve yırtık bir ilana tesadüf edersiniz. Oyunlar kasabanın tiyatrosunda (III) köy meydanında yahut en büyük kahvede sergilenir. Ahali için arkalıksız kahve iskemleleri (IV) üç beş masa; oyuncular için yerden birkaç karış yüksek bir sedir (V) delik deşik iki boyalı perde yeter de artar bile.

Bu parçada numaralanmış yerlerden hangisine virgöl getirilemez?

- A) I
B) II
C) III D) IV
E) V

TYT 2020

6. Balıkçı () orfinozu () şimdiye dek tuttuklarına hiç benzemeyen bu balığı () heyecanla () özlemle beklemiş () emeğinin karşılığını sonunda alabilmişti ()

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri sırasıyla getirilmelidir?

- A) (,) (,) (,) (,) (,) (,)
B) (;) (,) (,) (,) (,) (,)
C) (,) (,) (,) (,) (,) (,)
D) (;) (,) (,) (,) (,) (...)
E) (,) (,) (,) (,) (,) (,)

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem isim-fiil hem de sıfat-fiil kullanılmıştır?

- A) Umut, hatırlama; mutluluk ise bir çeşit unutma sanatıdır.
B) Fazıl Hüsnü bir gün bana: "Ben şiiri koklayarak bulurum." demişti.
C) Kabul etmek istemediğimiz fikirlere karşı ne kuvvetli mantığımız vardır.
D) Dünyanın en önemli pazar alanları, ekonomik yönden kalkınmış ülkelerdir.
E) Metafiziğin konuları, duyularımız yoluyla algılayamadığımız problemlerdir.

TYT 2020

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

- A) Bu araştırmada bizi şaşırtan bulgu, çevreciliğin barışsever akımlarla çatışmasıdır.
B) O kadar merhametlidir ki yakın arkadaşları arasında karıncacitmez olarak anılır.
C) Başkentin ortasındaki gökdelenler, etrafındaki binaları yutacakmış gibi duruyordu.
D) İnsanlar, çokbilmiş olarak tanınan kişilerle arkadaşlık kurmaktan uzak dururlar.
E) Orada yaşamamış, o insanlarla hiç bağ kurmamış gibi ne değerbilir ne yol yordam.

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

ŞİİR

- İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ
- GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ
- İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK ŞİİRİ
- İSİM TAMLAMALARI

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ

- Tamamen sözlü şiirlerdir.
- Şiirler **sığır** (av törenleri), **şölen** (dinî ayinler) ve **yuğ** (cenaze törenleri) gibi toplantılarda söylenmiştir.
- Şiirler **kopuz** adı verilen bir tür saz eşliğinde söylenmiştir.
- Sade ve anlaşılır bir dil kullanılır.
- Nazım birimi dördlüktür.
- Hece ölçüsü kullanılmıştır. En çok 7'li, 8'li ve 11'li kalıplar tercih edilmiştir.
- Kafiye ve redife önem verilmiş, daha çok yarım uyak kullanılmıştır.
- Aşk, doğa, kahramanlık, ölüm temaları işlenmiştir.
- Koşuk, sagu ve destan nazım biçimleri bu dönemin şiir ürünlerini oluşturur.
- Anonim eserlerdir.

KOŞUK

- Sığır ve şölen denilen törenlerde söylenir.
- Aşk, doğa, güzellik ve kahramanlık gibi temalar işlenir.
- Genellikle hece ölçüsünün 7'li ve 11'li kalıpları kullanılır.
- Nazım birimi dördlüktür.
- Yarım kafiye ve redif kullanılır.
- Lirik bir söyleyiş vardır.
- Halk şiirindeki karşılığı "koşma", divan şiirindeki karşılığı "gazel"dir.
- Anonim eserlerdir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Bilinen ilk Türk şairi "Aprınçur Tigin"dir.

Bilinen en eski sagu **Alp Er Tunga** sagusudur.

SAGU

- Yuğ denilen cenaze törenlerinde söylenen şiirlerdir.
- Ölen kişinin ardından duyulan üzüntü, onun yiğitlik ve faziletleri anlatılır.
- Hece ölçüsü ve dördlük nazım birimi kullanılır.
- Yarım kafiye ve redif kullanılır.
- Sade ve anlaşılır bir dille yazılır.
- **Alp Er Tunga** sagusu bu türün en önemli örneğidir.
- Halk şiirindeki karşılığı "ağıt", divan şiirindeki karşılığı "mersiye"dir.

DİKKAT

Sözlü dönem şiirleri; şölen, sığır, yuğ denen törenlerde kopuz adı verilen bir saz eşliğinde söylenmiştir.

HATIRLAYALIM

İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı **Sözlü Edebiyat** ve **Yazılı Edebiyat** olarak ikiye ayrılır.

Sözlü Edebiyat 8-10. yüzyıllarda etkili olmuştur.

Alp Er Tunga

Koşuk-Sagu

1. Sözlü dönem edebiyatı yabancı etkilerden uzak, millî değerlerimizin ön planda olduğu bir edebiyat dönemidir. Bu durumun nedenleri neler olabilir, yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Kur yerler hep gölerdi

Dağ başları göründü

Dünyanın soluğu ılıdı

Türlü çiçekler sıralandı

İslamiyet öncesi Türk edebiyatına ait yukarıda verilen dördlük, biçim özellikleri ve konusuna göre sözlü dönemin hangi ürünüdür? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde sözlü edebiyat ürünlerinin tamamı doğru olarak verilmiştir?

- A) sav-sagu-koşuk-destan
- B) koşuk-sagu-semai-destan
- C) sav-sagu-koşma-destan
- D) destan-mersiye- sav-sagu
- E) sav-ilahi-kaside-koşuk

2. Alp Er Tonga öldi mü

İsiz ajun kaldı mu
Ödleğ öçin aldı mu
Emdi yürek yırtılır

Yukarıdaki dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Düz uyak düzenindedir.
- B) Yarım uyak kullanılmıştır.
- C) Rediflere yer verilmiştir.
- D) Bir sagudan alınmıştır.
- E) Yabancı kelimeler ağırlıklıdır.

3. Könlüm içün örtedi

Yitmiş yaşığ kartadı
Kıçmış özüg irtedi
Kün tün kıçüp irtelür

Günümüz Türkçesiyle: Onun (Alp Er Tunga) ölümü gönlümü içten yaktı, beni yetmiş yaş kocattı. Gönlüm geçmiş günlerin özlemiyle gece gündüz aranıyor.

Bulnar mini öles köz
Kara mengiz kızıl yüz
Andın tamar tükel tuz
Bulnap yana ol kaçır

Günümüz Türkçesiyle: O baygın gözler beni esir ediyor, üzerinde kara benler bulunan pembe yüz beni tutsak ediyor. Bütün güzellikler ondan damlıyor, sanki beni tutsak edip tekrar kaçıyor.

Aşağıdakilerin hangisi bu dörtlüklerin ortak özelliği olamaz?

- A) Söz sanatlarına yer verilmesi
- B) Hece ölçüsünün kullanılması
- C) Söyleyenlerinin belli olmaması
- D) Kahramanlık konusunu işlemesi
- E) aaab kafiye düzeniyle söylenmesi

4. Yay yarupan ergüzi

Aktı akın munduzı
Toğdu yaruk yıldızı
Tıngla sözüm külgüsüz

Günümüz Türkçesi:

(Bahar geldi
Kar suları seller gibi aktı
Tan yıldızı da doğdu
Sözümü gülmeden dinle)

Destan Dönemi Türk Edebiyatına ait yukarıdaki dörtlüğün teması nedir?

- A) Özlem
- B) Sevinç
- C) Bahara hasret
- D) Doğanın uyanışı
- E) Güneşin doğuşu

5. Eski Türklerde ölen kişinin erdemlerini ve onun ölümünden duyulan üzüntüyü dile getiren şiirlere Destan Dönemi Türk Edebiyatı'nda denir.

Yukarıda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) semai
- B) koşuk
- C) sagu
- D) koşma
- E) ilahi

6. Türlüg çeçek yarıldı

Barçın yadım kerildi
Uçmak yeri körüldi
Tumlug yana kelgüsüz

Günümüz Türkçesiyle: Rengârenk çiçekler açıldı, ipek döşek serildi, cennet yeri görüldü, soğuklar artık gelmez.

Bu parçanın nazım türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Koşuk
- B) Sagu
- C) Koşma
- D) Destan
- E) İlahi

GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ

- Hakaniye (Karahanlı) Türkçesiyle yazılmıştır.
- Bu eserler didaktik niteliktedir.
- Amaç Türklere İslamiyet'i anlatmak ve sevdirmektir.
- Eserlerde Arapça ve Farsçanın etkisi görülmektedir.
- Nazım birimi olarak beyit ve dördlük birlikte kullanılmıştır.
- Hece ve aruz ölçüsü birlikte kullanılmıştır.
- Geçiş Dönemi eserleri şunlardır:

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacıp

Divânu Lugâtî't Türk, Kaşgarlı Mahmut

Atabetü'l Hakâyık, Edip Ahmet Yükneki

Divân-ı Hikmet, Ahmet Yesevi

KUTADGU BİLİĞ

- Mutluluk veren bilgi anlamına gelen bu eserinde yazar, hem bu dünyada hem de ahirette insanın mutlu olmasının yollarını anlatmaya çalışmıştır.
- Geçiş döneminin ilk eseridir.
- **İlk siyasetnâmedir.**
- Didaktik eserdir.
- Alegorik bir eserdir.
- **İlk mesnevi** örneğidir.
- Kutadgu Bilig'de kahramanlar ve temsil ettikleri kavramlar şu şekildedir:

Hükümdar Kün Togdı > Adalet

Vezir Ay Toldı > Mutluluk

Vezirin oğlu Ögdülmiş > Akıl

Vezirin oğlunun arkadaşı Odgurmuş > Akıbet

BİLİYOR MUSUNUZ?

ALEGORİ: Bir düşüncüyü, davranışı ya da eylemi, daha kolay kavratmak için onu, yerini tutabilecek simgelerle, simgesel sözlerle, benzetmelerle göz önünde canlandırma işidir.

DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-TÜRK

- Türkçenin de Arapça kadar köklü bir dil olduğunu göstermek amacıyla yazılmıştır. Bununla birlikte Arapların bu köklü dili öğrenmelerine yardımcı olmak gibi bir amacı da bulunmaktadır.
- "Türk Dilinin Sözlüğü" anlamına gelmektedir.
- **İlk sözlük ve ilk dil bilgisi kitabıdır.**
- Türkçe kelimelerin yanı sıra çeşitli deyimler, atasözleri ve bugün bilebildiğimiz koşuk-sagu örnekleri eserin içeriğini oluşturmaktadır.

ATABETÜ'L HAKÂYİK

- Cömertliği övmüş, cimriliği yermiş; bilginin faydasını ele almış, cahilliğin insana vereceği zararı dile getirmiş; dünyanın geçiciliğine ve kibrin insana vereceği zararları konu olarak işlemiştir.
- "Hakikatlerin Eşiği" manasına gelir.
- **İslam inançlarını barındıran ve öne çıkaran ilk eser** olarak değerlendirilir.
- Aruz ölçüsü ile mesnevi nazım biçimi ile yazılmıştır.
- Beyit ve dördlük bir arada kullanılmıştır.
- Hakaniye lehçesi ile yazılsa da Arapça-Farsça kelimelere yer verilmiştir.

DİVÂN-I HİKMET

- Eserde Hz. Peygamber'in hayatı ve mucizeleri, dünyadan şikâyet, kıyamet gününün yakınlığı, dervişliğin faziletleri gibi dinî konular işlenmiştir.
- Hayırlı sözlerin toplandığı kitap anlamına gelir.
- **İlk tasavvufi şiirlerdir. İlk ilahi örnekleridir.**
- **Ahmet Yesevi ilk mutasavvıf şairdir.**
- Aruz ve hece ölçüsü birlikte kullanılmıştır.
- Sade bir dille yazılmıştır.

Geçiş Dönemi (11-12. Yüzyıl)

1. Yigitlik kaçır ol tiriglik uçır
Bu tüş teg ajundın özün terk keçer

Bügü beg kim erse biligke yakın
Biliglig kişig kılmış özke yakın

İki türlüg ol kör bu aslı kişi
Biri beg biri bilge yalñuk başı

Ölügdin tirigke kumarı söz ol
Kumarı sözüg tutsa asgı yüz ol
(.....)

Yusuf Has Hâcip, Kutadgu Bilig

Yukarıda verilen şiiri şekil özellikleri açısından inceleyip boşluklara yazınız.

• Nazım birimi:

.....
.....
.....
.....
.....

• Ölçü:

.....
.....
.....
.....

• Kafiye Örgüsü:

.....
.....
.....
.....

• Kafiye:

.....
.....
.....
.....

1. AYT 2020

Eser Adı	Eser Özelliği
I. <i>Divân-ı Hikmet</i>	• Ahmet Yesevi ve derişleri tarafından öne çıkarılan bir türe ait şiirlerin toplandığı eser olarak bilinir.
II. <i>Muhakemetü'l Lügateyn</i>	• Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan bu eser, Türkçe-Arapça sözlük niteliğindedir.
III. <i>Atabetü'l-Hakâyık</i>	• Birçok hikâyeden oluşan bu eser, Oğuzların sosyokültürel hayatını kurgusal bir anlatımla ele alır.
IV. <i>Dede Korkut Kitabı</i>	
V. <i>Divânu Lugâti't-Türk</i>	

Yukarıdaki eser adları ile özellikleri eşleştirildiğinde hangi iki eser adı dışta kalır?

- A) I ve II B) I ve IV C) II ve III
D) III ve V E) IV ve V

2. biligdin urur men sözümkle ula

biligligke ya dost özünni ula
bilig birle bulnur sa'adet yol
bilig bil sa'adet yolını bula

(Sözüme bilgi ile temel atarım, ey dost!)

Bilgiye yaklaşılmaya çalış; mutluluğun yolu bilgi ile bulunur, bilgi edin ve mutluluk bul!)

Atabetü'l-Hakâyık'tan alınmış bu dördlükte işlenen tema aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilgi
B) Dostluk
C) Mutluluk
D) Çalışkanlık
E) Kararlılık

3. *Kutadgu Bilig* ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Siyasetnâme türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği olarak kabul edilir.
B) Dört sembolik kişiliğin karşılıklı konuşmalarından oluşur.
C) Yazıldığı dönemin sosyal ve siyasi anlayışını yansıtır.
D) Türk edebiyatında kaside nazım şekliyle yazılmış ilk eserdir.
E) Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki edebiyat dönemine ait bilinen ilk eseridir.

4. *Kutadgu Bilig*

Atabetü'l-Hakâyık

Divânu Lugâti't-Türk

XI ve XII. yüzyıllara ait bu eserlerdeki ortak özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Aruz ölçüsüyle yazılmış olmaları
B) Nazım birimlerinin aynı olması
C) Öğretici unsurlara yer vermeleri
D) Coşku ve heyecana dayalı metin olmaları
E) Arapça ve Farsça ağırlıklı bir dille yazılmaları

5. I. *Atabetü'l-Hakâyık*

II. *Divân-ı Hikmet*

III. *Kutadgu Bilig*

IV. *Divânu Lugâti't-Türk*

Yukarıdaki eserlerle ilgili hangisi söylenebilir?

- A) Eserlerin yazılış amacı İslam dinini yaymaktır.
B) II. eser mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.
C) III. eser hece ölçüsüyle yazılmıştır.
D) İslam uygarlığı etkisiyle yazılan ilk ürünlerdir.
E) IV. eser Türklere Arapça öğretmek için yazılmıştır.

6. Aşağıdakilerden hangisinde Geçiş Dönemi eserleri doğru verilmiştir?

- A) *Kutadgu Bilig* - *Atabetü'l-Hakâyık* - *Divânu Lugâti't-Türk* - *Divân-ı Hikmet*
B) *Kutadgu Bilig* - *Atabetü'l-Hakâyık* - *Garipnâme* - *Risâlet'ün Nushiyye*
C) *Divânu Lugâti't-Türk* - *Divân-ı Hikmet* - *Divân-ı Kebir* - *Şikâyetnâme*
D) *Atabetü'l-Hakâyık* - *Divânu Lugâti't-Türk* - *Makâlât* - *Sihâm-ı Kazâ*
E) *Kutadgu Bilig* - *Divânu Lugâti't-Türk* - *Rind ü Zâhid* - *Hüs ü Aşk*

HATIRLAYALIM

İslamiyet etkisinde gelişen Türk şiiri iki kola ayrılır: Divan şiiri ve halk şiiri.

HALK ŞİİRİ

- Halk şiirinde aşk, ayrılık, toplumsal olaylar, doğa güzelliği, ölüm, din ve tasavvuf gibi temalar işlenmiştir.
- Hece ölçüsü kullanılmıştır. Şairler, yeteneklerini göstermek için az da olsa aruz ölçüsü kullanmıştır.
- Şairler şiirlerini doğaçlama olarak söylerler.
- Halkın anlayabileceği sade bir dille eserler yazılmıştır.

Halk şiirini; anonim halk şiiri, âşık tarzı halk şiiri ve tekke-tasavvuf şiiri olmak üzere 3 başlıkta inceleyebiliriz.

Halk Şiiri Nazım Biçimleri

- Anonim Halk Şiiri: Mâni, türkü
- Âşık Tarzı Halk Şiiri: Koşma, semai, varsağı, destan

Halk Şiiri Nazım Türleri

- Dinî-Tasavvufi Halk Şiiri: İlahi, nefes, deme, nutuk, devriye, şathiye

MÂNİ

- Her konuda mâni yazılabilir. En çok işlenen konular aşk, doğa, ayrılık, hasret ve gurbettir.
- Tek dörtlükten oluşur.
- Kafiye örgüsü "aaxa" şeklindedir.
- En çok 7'li hece ölçüsü ile söylenir.
- Mânilerde ilk iki dize doldurma dizedir.
- Anonim ürünleridir.

Mâni türleri:

- Düz (Tam) Mâni:** Dört dizeden oluşur ve kafiye şeması klasik olarak "aaxa" şeklindedir.
- Kesik (Cinaslı) Mâni:** İlk dizesinde hece sayısı eksik bırakılır.
- Yedekli (Artık) Mâni:** Dört dizenin altına iki dize daha eklenerek oluşur.

TÜRKÜ

- Aşk, ayrılık, ölüm gibi her konuda yazılabilir.
- Hece ölçüsünün daha çok 7, 8 ve 11'li kalıplarıyla söylenmiştir.
- Bent ve kavuşmak olmak üzere iki bölümden oluşur. Son dizesindeki kavuşmak bölümü her dörtlük sonunda aynen tekrar eder.
- "aaab, cccb, dddb" ya da "aaabb, cccbb, dddbb" şeklinde kafiyeleşir.
- Çoğunlukla anonimdir.
- Türküler çeşitli özelliklerine göre üç başlıkta inceleyebiliriz:

a) Ezgilerine Göre Türküler

b) Konularına Göre Türküler

c) Yapılarına Göre Türküler

BİLİYOR MUSUNUZ?

Mâniler özel bir ezgiyle **mânici**, **mâni yakıcı** adı verilen kişiler tarafından söylenir.

Türkülerin bölgelere göre farklı isimleri vardır.

Anonim Halk Edebiyatında Mâni ve Türkü

KOŞMA

- Aşk, ayrılık, ölüm, tabiat, kahramanlık gibi konularının işlendiği halk şiiri nazım biçimine **koşma** denir.
- Sayısı 3-5 arasında değişen dördlük nazım birimi ile yazılır.
- Hece ölçüsünün 11'li kalıbı ile yazılır.
- Yarım kafiye kullanılmıştır.
- Kafiye örgüsü "aaab (abab), cccb, dddb, eeeb" şeklindedir.
- Sade bir dille yazılır.
- Şairin adının geçtiği son dördlüğe **tapşırma** denir.
- Koşmaya Sözlü Edebiyat Dönemi'nde **koşuk**, divan edebiyatında **gazel** adı verilmiştir.
- Konularına göre koşmalar dörde ayrılır:

- a) **Güzelleme:** İnsan ve doğa güzelliklerini anlatır.
- b) **Koçaklama:** Savaş, yiğitlik, kahramanlık anlatır.
- c) **Taşlama:** Eleştiri, yergi içerir.
- d) **Ağır:** Ölüm temasını işler.

DİKKAT

- Âşık tarzı halk şiirinde koşmanın yanı sıra semai, varsağı, destan gibi nazım biçimleri de kullanılmıştır. Anlatmaya bağlı destan ile nazım biçimi olan destanı karıştırmayınız.
- Bazı halk edebiyatı sanatçıları divan edebiyatı sanatçılarından etkilenecek aruz ölçüsüyle "**divan, selis, kalenderi, vezn-i âher, satranç, se-mai**" nazım şekillerini oluşturmuşlardır.

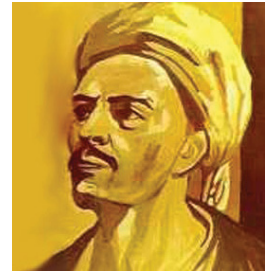
Halk Edebiyatı Dinî-Tasavvufi
Türk Şiiri

DİKKAT

Tekke-tasavvuf şiirinde ilahi ve nefesten başka nutuk, şathiye, devriye adıyla anılan şiirler de vardır. Bu şiirler içerisinde tarikata yeni giren dervişlere tarikat adabını öğretmek için söylenenlere **nutuk**; bir düşünce veya duygunun iğneleyici ve alaycı bir dille anlatıldığı şiirlere **şathiye**; evrenin ve insanın oluşumunu tasavvuf felsefesine göre açıklayan, "devir teorisi" anlatan şiirlere **devriye** adı verilmiştir.

İLAHİ

- Mutasavvıf şairler tarafından kendine özgü bir ezgiyle söylenen şiirlerdir.
- Konusu Allah sevgisidir. Amaç Allah'ı övmektir.
- Daha çok 8 ve 11'li hece ölçüsüyle yazılır. Aruz ölçüsüyle söylenmiş örnekleri de vardır.
- Hece ile söylenenler koşma şeklinde, aruzla yazılanlar gazel şeklinde kafiyeleşir.
- Sayısı 3-7 arasında değişen dördlük nazım birimi ile yazılır.
- İlahiler farklı tarikatlarda farklı isimlerle anılmıştır.
- İlahilere Yesevîler "hikmet", Bektaşîler "nefes", Mevlevîler "ayın" ismini kullanmışlardır.
- İlahinin en başarılı örneklerini Yunus Emre vermiştir.

Yunus Emre

NEFES

- Bektaşî tarikatına bağlı şairlerin inanış ve düşüncelerini dile getirdiği, saz eşliğinde ve makamla okunan dinî-tasavvufi şiirlerdir.
- 7'li, 8'li veya 11'li hece ölçüsüyle söylenir.
- 3-7 dördlük arasında değişir.
- Samimi ve akıcı bir dil kullanılır.

SÖZLÜ ANLATIM

Sınıfta gruplara ayrılarak doğaçlama mâni atışması yapınız. Oluşturduğunuz manileri not edip atışma sonrasında şekil özelliklerinin uygunluğunu değerlendiriniz.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Koşma kelimesi "koş-" fiilinden türemiştir.

"koş-" fiili edebiyat dilinde türkü söylemek manasına gelmektedir. Hatta *Divânü Lugât'it-Türk*'te "koş" kelimesi türkü söylemek manasında anlatılmıştır.

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız (Metin, aslına sadık kalarak alınmıştır).

İlahi

Taşkın yine deli gönül
Sular gibi çağlar mısın
Aktın yine kanlı yaşım
Yollarımı bağlar mısın

Nidem elim ermez yâre
Bulunmaz derdime çare
Oldum ilimden avare
Beni bunda eğler misin

Yavı kıldım ben yoldaşı
Onulmaz bağrımın başı
Gözlerimin kanlı yaşı
Irmağ olup çağlar mısın

Ben toprak oldum yolunda
Sen aşırı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırlı dağlar mısın

Harami gibi yoluma
Aykırı inen karlı dağ
Ben yârimden ayrı düştüm
Sen yolumu bağlar mısın

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın

Esridi Yunus'un canı
Yoldayım illerim kanı
Yunus düste gördü seni
Sayru musun sağlar mısın

Yunus Emre

Memet Fuat, *Yunus Emre*

1. Taşkın yine deli gönül dizesi ile sel arasındaki ilişkiyi şiirin temasını göz önünde bulundurarak açıklayınız.

.....

.....

2. Ben toprak oldum yolunda

Sen aşırı gözetirsin

Şu karşıma göğüs geren

Taş bağırlı dağlar mısın

Okuduğunuz şiirden alınan yukarıdaki dörtlükte altı çizili dizede "taş bağırlı dağlar" ifadesi hem gerçek (Dağlar taştan oluşur.) hem de mecaz (acımasız) anlamda kullanılmıştır. Bu tür söz sanatlarına atasözlerinde de rastlanır. Bu sanatın yapıldığı atasözlerimizden iki örnek yazınız.

.....

.....

3. Şiirde ya da düzyazıda anlatılmak isteneni soru biçimine dönüştürmeye istifham sanatı denir. Okuduğunuz şiirde de *Sen yolumu bağlar mısın* dizesinde bu sanat, şiirin bütününde sıkça kullanılmıştır. Sizce bu sanatın temaya katkısı nedir?

.....

.....

4. Karlı dağların başında

Salkım salkım olan bulut

Saçın çözüp benim için

Yaşın yaşın ağlar mısın

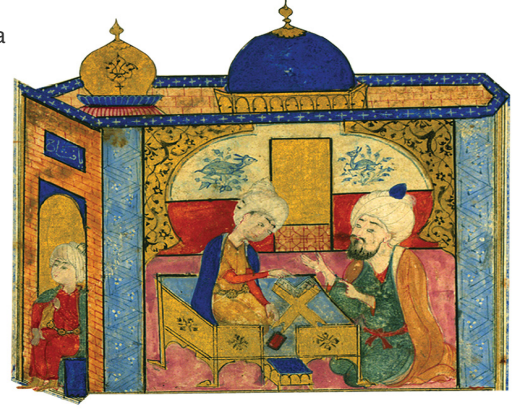
Okuduğunuz şiirden alınan yukarıdaki dörtlükte görülen söz sanatlarını belirleyiniz. Nasıl oluşturulduklarını açıklayınız.

.....

.....

DİVAN ŞİİRİ

- XIII. yy.da **Hoca Dehhanî** ile başlayan divan şiiri, XVI ve XVII. yy.larda gelişmiş ve XIX. yy.da **Şeyh Gâlip** ile son bulmuştur.
- Şiir ağırlıklı bir edebiyattır.
- **Aruz** vezni kullanılmıştır.
- Süslü, sanatlı ve yabancı kelimelerle yüklü bir dil kullanılmıştır.
- Nazım birimi olarak **beyit**, **bent** kullanılmıştır.
- Şiirlere isim konulmaz, şiirler yazıldıkları nazım biçiminin adıyla anılır.
- Divan edebiyatına "yüksek zümre edebiyatı (havas edebiyatı)", "klasik Türk edebiyatı", "eski Türk edebiyatı", "Osmanlı Türk edebiyatı", "saray edebiyatı" gibi isimler de verilir. Şairlerin şiirlerini topladıkları "divan" isimli kitaplar nedeniyle daha yaygın olarak kullanılan isim "divan edebiyatı"dır.
- Birçoğu eğitimli olan divan edebiyatı şairleri sanat için sanat yapmışlardır. Bu nedenle ne söylediklerinden çok, nasıl söyledikleri önemlidir.

Divan Edebiyatı Nazım Biçimleri

- **Mısra ile kurulan nazım biçimleri:** mısra-ı azade
- **Beyitlerle kurulan nazım biçimleri:** gazel, kaside, mesnevi, kıt'a, müstezad
- **Bentlerle kurulan nazım biçimleri:** rubai, tuyuğ, şarkı, murabba, terkibent, terciibent, musammat, muhammes, tardiye, tahmis, müseddes...

Bazı Önemli Divan Şairleri:

- **15. yüzyıl:** Necatî, Şeyhî, Ahmet Paşa
- **16. yüzyıl:** Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî, Zâtî, Muhibbî (Kanuni Sultan Süleyman), Taşlıcalı Yahyâ, Bağdatlı Rûhî, Lâmî
- **17. yüzyıl:** Nefî, Nâbî, Şeyhülislam Yahyâ, Sâbit, Nailî, Neşâtî, Nevizâde Atayî
- **18. yüzyıl:** Nedîm, Şeyh Galip, Enderunlu Vâsıf, Koca Ragıp Paşa, Sümbülzâde Vehbî
- **19. yüzyıl:** Yenişehirli Avnî, Vâsıf, Leskofçalı Gâlip

GAZEL

- Divan edebiyatının en çok tercih edilen nazım biçimidir.
- Aşk, ayrılık, sevgi, özlem gibi konular işlenir.
- Nazım birimi olarak **beyit** kullanılır.
- Beyit sayısı **5-15** beyit arasındadır.
- İlk beytine **matla**, son beytine **makta** denir.
- Kafiye şeması **aa, ba, ca, da...** şeklindedir.
- **Aruz ölçüsü** ile yazılır.
- İlk beyitten sonraki beyte **hüsn-ü matla**, son beyitten öncekine **hüsn-ü makta** denir.
- En güzel beyte **beytül' gazel (şâh beyit)** denir.
- Konularına göre gazeller şöyle ayrılır: Aşka ilişkin acı, mutluluk gibi içli duyguların dile getirildiği gazeller **âşıkane**; yaşama boş verme, yaşamdan zevk alma gibi konularda yazılanlara **rindane** denir. Fuzûlî âşıkane, Bâkî rindane, Nedim şûhane, Nâbî hikemî gazelin öncüsüdür.
- Gazelin bütün beyitlerinde aynı konu işleniyorsa (anlam birliği) buna **yek-ahenk gazel**, bütün beyitleri aynı güzellikte ise **yek-a-vaz gazel** denir.
- Mısra ortalarında uyak bulunan gazellere **musammat gazel** denir.

Divan Şiiri 1
Ders Anlatım Videosu

Divan Şiiri-Gazel Örneği
Ders Anlatım Videosu

DİKKAT

Gazeller konuları bakımından sözlü edebiyatta **koşuk**, halk edebiyatında **koşma** ile benzerlik gösterir.

KASİDE

- Din ve devlet adamlarını övmek amacıyla yazılan şiirlerdir.
- Nazım birimi **beyittir**.
- İlk beytine **matla**, son beytine **makta** denir.
- Şairin mahlasının bulunduğu beyte **tâç beyit** denir.
- En güzel beytine **beytül-kasid (şâh beyit)** denir.
- Kaside **en az 33, en çok 99** beyitten oluşur.
- Kafiye şeması **aa, ba, ca, da, ea...** şeklindedir.
- Kasideler nesib bölümünde işlenen konuya göre adlandırılır: Ramazanı anlatanlara **ramazaniye**, bayramı anlatanlara **ıydiyye**, kışı anlatanlara **şitaiyye** denir. Kasideler rediflerine göre de isimlendirilir: *Su Kasidesi*, kerem redifli kaside, güneş redifli kaside...

Kasidenin Bölümleri:

- **Nesib (Teşbib):** Kasidenin girişinde tasvirlerin yapıldığı bölümdür.
- **Girizgâh:** Asıl konuya giriş yapmak üzere düzenlenmiş en fazla iki beyitlik bölümdür.
- **Methiye:** Kasidenin sunulduğu kişinin, yani padişahın veya bir devlet büyüğünün övüldüğü bölümdür.
- **Tegazzül:** Şairin methiyeden sonra gazel yazdığı bölümdür.
- **Fahriye:** Şairin kendini övdüğü bölümdür.
- **Dua:** Şairin kendisi, daha çok da övdüğü kişi için Allah'tan yardım dilediği, dua ettiği bölümdür.

Konularına Göre Kasideler:

- **Tevhid:** Allah'ın birliğini anlatan kasidelerdir.
- **Münacat:** Allah'a yalvarmak, dua etmek amacıyla yazılan kasidelerdir.
- **Naat:** Peygamberleri övmek için yazılan kasidelerdir.
- **Methiye:** Devrin ileri gelenlerini, devlet büyüklerini övmek için yazılan kasidelerdir.
- **Hicviye:** Eleştirmek ve alaya almak için yazılan kasidelerdir.
- **Mersiye:** Ölümünden duyulan üzüntünün anlatıldığı kasidelerdir.
- **Şehrengiz:** Bir şehrin güzelliklerini anlatan kasidelerdir.
- **Cülusiye:** Şairlerin tahta çıkan padişah için yazdıkları kasidelerdir.
- **Fahriye:** Şairlerin kendilerini övmek için yazdıkları şiirlerdir.

DİKKAT

Hicviye; halk edebiyatında **taşlama**, modern edebiyatta **satirik** adını alır.

Mersiye; sözlü dönemde **sagu**, halk edebiyatında **ağıt** adını alır.

Kaside
Ders Anlatım Videosu

Şarkı
Ders Anlatım Videosu

ŞARKI

- Günlük hayat, aşk, sevgi, eğlence, tabiat gibi konuları işleyen nazım biçimidir.
- Halk deyişleri, günlük hayata ait söyleyişler kullanılır.
- Bestelenmek üzere yazılır.
- Bent sayısı **3-5** arasında değişir.
- Birinci bentte 2 ve 4. mısralar, diğer bentlerde 4. mısra tekrarlanır. Bu mısralara **nakarât** denir.
- Şarkıda üçüncü mısra **miyan** adını alır.
- Kafiye örgüsü **abab, cccb, dddb...** şeklindedir.
- Son bentte şair mahlasını kullanır.
- Lale Devri'nde şarkının en önemli temsilcisi ve ilk büyük ustası **Nedim**'dir.
- Cumhuriyet Dönemi'nde **Yahya Kemal** de şarkı türünde güzel örnekler vermiştir.

AYT 2018

1. Her beyti başlı başına bağımsız bir şiir olmakla birlikte bütün beyitleri arasında bir duygu ve düşünce birliği bulunan şiirlerle Divan edebiyatında ---- denir. Örneğin Fuzûlî'nin gerek *Divan*'ında gerekse ---- mesnevisinde bu türden şiirlerin sayısı oldukça fazladır.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

- A) yek-ahenk gazel - *Leyla vü Mecnun*
 B) rindane gazel - *Şikâyetnâme*
 C) âşıkane gazel - *Rind ü Zâhid*
 D) yek-avaz gazel - *Hadîkatü's-Süeda*
 E) beytül gazel - *Beng ü Bade*

AYT 2021

2. Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid zamanında şiirler yazmıştır. Şiirleri, o daha hayattayken, bütün Anadolu ve Rumeli'ye yayıldığı gibi Hüseyin Baykara'nın Herat'taki sarayında dahi okunur olmuş, kendisinden sonraki şairleri de etkilemiştir. Türk edebiyatı tarihinde Şeyhi ile Necati arasında yetişen şairlerin en tanınmışlarındandır. Onun "kerem", "benefşe" ve "âb" redifli kasideleri, bilinen eserleri arasındadır.

Bu parçada söz edilen şair aşağıdakilerin hangisidir?

- A) Süleyman Çelebi
 B) Ahmet Paşa
 C) Sehi Bey
 D) Taşlıcalı Yahya
 E) Âşık Paşa

AYT 2021

3. Aşağıdaki beyitlerin hangisi bir kasidenin "fahriye" bölümünden alınmış olabilir?

- A) Lâle-hadler yine gülşende neler itmediler
 Servi yürütmediler gonceyi söyletmediler
 B) Ayagı yer mi basar zülfüne ber-dâr olanun
 Zevk ü şevk ile virür cân u seri döne döne
 C) Yok bu şehir içre senin vasf ettiğin dil-ber Nedîm
 Bir perî-sûret görünmüş bir hayâl olmuş sana
 D) Görüp bu hâli gül-istanda dondu cedvel-i âb
 Bahâra dek duramaz korkarım kenâr çizir
 E) Arab u Rûm'da üstâd-ı sühandır Vehbî
 Acemî oldu yanında şuârası Acem'in

4. Haddeden geçmiş nezâket yâ ü bâl olmuş sana

Mey süzülmüş şişeden ruhsar-ı âl olmuş sana

Yukarıdaki metinle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Taç beyittir.
 B) Sade bir dili vardır.
 C) Beyitte sadece bir söz sanatına yer verilmiştir.
 D) Gazelin ilk beytidir.
 E) Hece ölçüsü kullanılmıştır.

5. Yine bezm-i çemene lâle fûrûzan geldi

Müjdeler gülşene kim vakt-i چراغان geldi

Bülbül âşüftelenip bezme gazel-hân geldi

Müjdeler gülşene kim vakt-i چراغان geldi

Bu parçanın nazım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gazel
 B) Kıta
 C) Tuyuğ
 D) Şarkı
 E) Rubai

6. Divan edebiyatında aşk, güzellik, konularını işler.

Nazım birimi beyit, ölçüsü aruzdur.

Beyit sayısı 5 ile 15 arasında değişir.

İlk beyit kendi arasında kafiyelidir.

Şairin mahlası son beyitte geçer.

Özellikleri verilen nazım biçiminin maktâ beyti aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kamû bîmârınâ cânân devâ-yî derd eder ihsan/Niçün kıl maz mana derman beni bîmâr sanmaz mı
 B) Benî candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı/Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı
 C) Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rûsvâdır/Sorun kim bû ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı
 D) Şeb-i hicran yanar cânım töker kan çeşm-i giryânım/Uyarur halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı
 E) Değildim ben sanâ mâil sen etdin aklımı zâil/Bana ta'n ey leyen gafil senî görgeç utanmaz mı

İSİM TAMLAMALARI

TAMLAYAN
-ın/-in/-un/-ün

+

TAMLANAN
-ı/-i/-u/-ü

Belirtili İsim Tamlaması	Belirtisiz İsim Tamlaması
Tamlayan + Tamlanan (Ek alır.) (Ek alır.) Örnek: kapı-n-ın kol-u	Tamlayan + Tamlanan (Ek almaz.) (Ek alır.) Örnek: kapı kol-u
Zincirleme İsim Tamlaması Tamlayan ya da tamlananı isim tamlaması olan tamlamalardır. Örnek: Kapı-n-ın kol-u-n-un çivi-s-i Kapı-n-ın kol-u Belirtili İsim Tamlaması Kol-u-n-un çivi-s-i Belirtili İsim Tamlaması	

DİKKAT

- Tamlayan ekleri -ım / -im / -um / -üm şeklinde de olabilir.

Örnek: Benim arabam

Bizim evimiz

- Belirtili isim tamlamalarında tamlayanla tamlanan arasına sözcük girebilir.

Örnek: Suyun huzur veren sesi

- Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan niteleyici sözcükler alabilir.

Örnek: Genç kızın kızıl saç

İsim Tamlamaları
Ders Anlatım Videosu

KRİTİK BİLGİ

- Bazı tamlamalarda tamlayan eki olarak “-dan / -dan” ekleri kullanılabilir.

Örnek: Oturanlardan biri

- Tamlayanı zamirden oluşmuş isim tamlamalarında zamir kullanılmayarak tamlayanı düşmüş isim tamlaması oluşturulur.

Örnek: (Benim) Kalemim kırıldı.

İsim Tamlamaları
Ders Anlatım Videosu

1. "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirleri incelendiğinde şairin öznel duygu durumu ile mevsimler arasında kurduğu ilişki dikkati çeker. Şair, kış mevsimini işlediği şiirlerinde depresif; yaz mevsimini işlediği şiirlerinde ise oldukça neşelidir. Şairin "Sonbahar" başlıklı şiiri bu bağlamda ele alınabilir."

Bu parçada kullanılan isim tamlamalarını bulup türlerini belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Tamlayanla tamlanan arasına sözcük girmiş belirtili isim tamlamasına örnekler yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

TYT 2021

1. (I) Süper kahramanların çizgi romanlarda güçlerine kavuşmaları, genellikle belli başlı şekillerde olmaktadır. (II) Bilinmeyen bir dünyadan ya da doğrudan uzaydan gelen insanüstü güçlere sahip süper kahramanlar, en yaygın bilinen örneklerdendir. (III) İkinci sıradakiler radyoaktif etki sonucu güçlerine kavuşan süper kahramanlardır. (IV) Radyoaktif bir hayvan tarafından ısırılan karakter, bir süper kahramana dönüşüp onu ısırarak hayvanın özelliklerine sahip olur. (V) Başvurulan yöntemlerden bir diğeri de deney kazaları sonucu ortaya çıkan kahramanlardır.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümlelerin öznesi, belirtili isim tamlamasıdır.
B) II. cümlelerin öznesi, sıfat tamlamasıdır.
C) III. cümlelerin yüklemi, sıfat tamlamasıdır.
D) IV. cümlelerin öznesi, belirtisiz isim tamlamasıdır.
E) V. cümlelerin yüklemi, sıfat tamlamasıdır.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zincirleme isim tamlaması vardır?

- A) Dünya nüfusunun yarısından fazlası yetersiz besleniyor.
B) Edebiyat, hayat ile ilgili olduğundan bilim ve teknolojiye de söz etmelidir.
C) Çoğumuz, bilimin tadını çıkarmak için gereken azıcık çabayı dahi göstermiyoruz.
D) İnsanın insandan esirgediği insaniyet, binlerce insanın aklıktan ölmesine yol açıyor.
E) Unutulmamalı ki özünü unutan, ondan uzaklaşan, kendini kaybeder.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tamlayıcı düşmüş bir isim tamlaması vardır?

- A) Tanzimat şiirinde söyleyişten çok, fikir önem kazanmıştır.
B) Nazımda ve nesirde tasvir edebiyatın esasını teşkil eder.
C) Bu şairlerin ihmal ettiği ahenk, Şahabettin'de önemli bir yer tutar.
D) Namık Kemal'deki soyut fikirler Akif'te somut bir şekil almıştır.
E) Eski edebiyatımızda bu kadar geniş yazılmış bir manzume yoktur.

4. "Gönlüm, sonbaharda boş kalan yuvaları gibi leyleklerin."

Bu dize için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sıfat tamlaması vardır.
B) Tamlayıcı ve tamlananı yer değiştirmiş ad tamlaması vardır.
C) Tamlananı sıfat tamlaması olan belirtili ad tamlaması vardır.
D) Belirtisiz ad tamlaması vardır.
E) Tamlayıcı düşmüş ad tamlaması vardır.

5. İsim tamlamalarında iki öge vardır: tamlayan ve tamlanan. Tamlamada belirtilen, açıklanan isme **tamlanan**; tamlananı belirten, açıklayan sözcüklere de **tamlayan** denir.

Aşağıdakilerden hangisinde tamlananı ile tamlayıcı yer değiştirmiş bir ad tamlaması vardır?

- A) Geliyor kulağıma gurbetin kısık sesi.
B) Yalnızlık, yurdum; gurbet, arkadaşım olur.
C) Elinden tutup sevdanın geliyorum gurbet.
D) Süzülerek geliyorum rüzgârla sabaha karşı.
E) Yıldızlarla gecenin ortasında, sabaha çok yakınım.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde isim tamlaması yoktur?

- A) İnsan şimdi yüzyıl önceye göre daha kısa bir süre içinde dünyayı dolaşabiliyor.
B) Bir gemi kaptanı, bulunduğu yeri ancak enlem ve boylamını biliyorsa belirleyebilir.
C) Bilim, tutarlılık ölçütüne bağlı bir sınama ve yanılma sürecidir.
D) Hidrojen tamamen tüketildiğinde Güneş de soğuyarak bir demir yığınına dönüşecek.
E) Dünya'nın yapısı ve bileşenleri hakkında kesin bir görüş ortaya koymak oldukça zordur.

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

DESTAN - EFSANE

- DESTAN
- EFSANE

DESTAN

DÜNYA EDEBİYATINDA DESTAN

Destanlar toplumların geçmişinde derin izler bırakmış bir olayı, özellikle de yiğitlik ve olağanüstülükleri manzum olarak öyküleyici bir şekilde anlatan edebî eserlerdir.

Dünya edebiyatındaki başlıca destanlar aşağıda listelenmiştir:

Destanın Adı	Destanın Ait Olduğu Ulus veya Şairi
<i>Gılgamış</i>	Sümer
<i>İlyada</i> <i>Odysseia</i>	Yunan
<i>Şehname</i>	İran
<i>Ramayana</i> <i>Mahabharata</i>	Hint
<i>Kalevala</i>	Fin
<i>Nibelungen</i>	Alman
<i>Beowulf</i>	İngiliz
<i>İgor</i>	Rus
<i>Le Cid</i>	İspanyol
<i>Chansen De Röländ</i>	Fransız
<i>Şinto</i>	Japon
<i>Aeneis</i>	Vergilius
<i>Henriade</i>	Voltaire
<i>Os Lusladas</i>	Camoens
<i>Kaybolmuş Cennet</i>	J. Milton
<i>Kurtarılmış Kudüs</i>	T. Tasso
<i>Çılgın Orlando</i>	Ariosto
<i>İlahi Komedy</i>	Dante

BİLİYOR MUSUNUZ?

- Kaşgarlı Mahmut, *Dîvânü Lugâti't-Türk'te* destan kelimesi için "koşuk, yır" kelimelerini kullanır.
- Dünyadaki en eski epik destan geleneği Türklere aittir.

KRİTİK BİLGİ

Türk destanlarında motifler kullanılmıştır. En çok kullanılan motifler **bozkurt, ay, yıldız, su, ışık, ağaç, demir, hayat ağacı**dır.

İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN ÖNCE TÜRK DESTANLARI

- Bu dönem destanlarında çoğunlukla Türklerin varlığını korumak için diğer milletlerle olan mücadeleleri anlatılır.
- Yaşanılan dönemin töreleri, siyasi, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önemli tarihî kaynaklardır.

İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Destanları

- Altay Dönemi:** *Yaratılış Destanı*
- Sakalar Dönemi:** *Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı*
- Hun Dönemi:** *Oğuz Kağan Destanı, Attila Destanı*
- Göktürk Dönemi:** *Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı*
- Uygur Dönemi:** *Türeyiş Destanı, Göç Destanı*

DİKKAT

Türk edebiyatında **Destan Dönemi** 11. yüzyıla kadar sürmüştür.

İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN SONRA TÜRK DESTANLARI

- Bu destanlar üzerinde İslam dininin etkisi vardır.
- Bu dönem destanlarında İslamiyet'i yayma ve koruma çabası bulunmaktadır.
- İslamiyet'in kabulünden sonraki Türk destanları şunlardır:
- **Karahanlı Dönemi:** *Satuk Buğra Han Destanı*
- **Kazak Kırgız Kültür Dairesi:** *Manas Destanı*
- **Türk Moğol Kültür Dairesi:** *Cengiznâme*
- **Tatar Kırım Kültür Dairesi:** *Timur / Edige Destanı*
- **Selçuklu Osmanlı Dönemi:** *Seyid Battalgazi Destanı, Danişmend-nâme, Köroğlu Destanı*

BİLİYOR MUSUNUZ?

Manas Destanı dünyanın en uzun destanıdır ve tamamı manzum olarak yazılmıştır.

OLUŞUMLARINA GÖRE DESTANLAR

- Destanlar oluşumlarına göre ikiye ayrılır: doğal destanlar ve yapma destanlar.
- Doğal destanlar, destan aşamalarını geçirerek şairler tarafından derlenen anonim destanlardır. Doğal destanlar **çekirdek, oluşum ve yazıya geçirilme** olarak üç aşamadan oluşur.
- Yapma destanlar, destan aşamalarını geçirmeden destana benzetilerek bir şair tarafından yazılan destanlardır.

DOĞAL DESTANLAR	YAPMA DESTANLAR
<i>Kalevala</i> > Finlandiya	<i>Kurtarılmış Kudüs</i> > İtalyan, Tasso
<i>Mahabarata</i> > Hint	<i>İlahi Komedyası</i> > İtalyan, Dante
<i>Ramayana</i> > Hint	<i>Çılgın Orlando</i> > İtalyan, Ludovico Ariosto
<i>Chanson de Roland</i> > Fransız	<i>Üç Şehitler Destanı</i> > Fazıl Hüsnü Dağlarca
<i>Nibelungen</i> > Alman	<i>İstanbul Fetih Destanı</i> > Fazıl Hüsnü Dağlarca
<i>İgor</i> > Rus	<i>Çanakkale Destanı</i> > Fazıl Hüsnü Dağlarca
<i>Beowulf</i> > İngiliz	<i>Çanakkale Şehitlerine</i> > Mehmet Âkif Ersoy
<i>İlyada</i> > Yunan	<i>Genç Osman Destanı</i> > Kayıkçı Kul Mustafa
<i>Odysseia</i> > Yunan	<i>Kuvayi Milliye Destanı</i> > Nazım Hikmet
<i>Şehname</i> > İran	<i>Kurtuluş Savaşı Destanı</i> > Cahit Külebi
<i>Gilgamiş</i> > Sümer	<i>Sakarya Meydan Savaşı</i> > Ceyhan Atuf Kansu
<i>Oğuz Kağan</i> > Türk	<i>Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı</i> > Gülten Akın
<i>Ergenekon</i> > Türk	
<i>Manas</i> > Kırgız	

Dünya Edebiyatının İlk Destanlarından Bir Örnek

Destan Oğuz Kağan Destanı

EFSANE

- Efsane, anlatmaya dayalı bir edebî türdür ve sanatlı bir anlatıma sahip olmayışıyla destandan ayrılır.
- Efsaneler çoğunlukla olağanüstü olayları, insanüstü güçleri ele alır; olayları gerçekten uzaklaştırarak anlatır.
- Efsaneler halkın dünya görüşünü, özlemlerini, umutlarını, çaresizliğini ortaya koyar.
- Efsanelerde kısmen kutsiyet vardır.
- Anonim halk edebiyatı ürünleridir.
- Günlük konuşma diliyle yazılır.
- Dinî motiflere ve tarihten izlere çokça rastlanır.
- Efsaneler inandırıcılıkları yönüyle masaldan ayrılırken destan ve hikâyeye yaklaşıp.
- Halk edebiyatına ait başlıca efsaneler şunlardır:

Karacaoğlan Efsanesi

Ay Atam Efsanesi

Tufan Efsanesi

Albat Dağı Ejderhası

Suzan (Suzi) ve Kırk Azizler Dağı

Şah-ı Meran (Şahmeran)

Yabangül (Ege'de Bir Çingene Efsanesi)

Karacadağ

Malhan Hazinesi

Pamukkale Travertenleri

Anavarza Efsanesi

Ali Göl Efsanesi

Balıkesir Efsanesi

Sarı Kız Efsanesi

DİKKAT

Efsaneler konularına göre şöyle sınıflandırılır:

1. Yaratılış ve dünyanın sonu ile ilgili efsaneler
2. Tarihî efsaneler
3. Olağanüstü kişi, varlık ve güçlerle ilgili efsaneler
4. Dinî efsaneler

BİLİYOR MUSUNUZ?

- Kültürümüzdeki evliyaların, sufîlerin hayatlarından, kerametlerinden bahseden efsanelere "menkıbe", bu eserlerin toplandığı eserlere de "menakıbnâme" denir.

- Türk efsanelerinde en çok "taş kesilme" motifi kullanılır.

Efsane

Şahmeran ve Lokman Hekim Efsanesi

Efsane

Sarı Kız Efsanesi

1. Aşağıdakilerden hangisi doğal ve yapma destanlar arasındaki farklardan değildir?

- A) Doğal destanın anonim, yapma destanın yazarının belli olması
- B) Doğal destanda halkın katkısının olması, yapma destanda ise olmaması
- C) Doğal destanların manzum, yapma destanların mensur özellikler taşıması
- D) Doğal destanın halkın duygularını, yapma destanın şairin duygularını yansıtmaması
- E) Doğal destanların sözlü ürünler, yapma destanların yazılı ürünler olması

2. İslamiyet öncesine ait Türk destanları için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Bu dönem destanları, dönemin sosyal ve kültürel hayatını yansıtmaktadır.
- B) Destanlarda bozkurt, su, ağaç, ışık gibi bazı motifler kullanılmıştır.
- C) Bu dönem destanları anonim bir nitelik taşımaktadır.
- D) Destanlarda yavaş yavaş yabancı dillerin etkisi görülmeye başlanmıştır.
- E) Oğuz Kağan, Şu, Ergenekon ve Türeyiş destanları bu döneme aittir.

3. Efsane; kişi, yer ve olayları konu alan, inandırıcılık özelliğine sahip, çoğu zaman olağanüstülüklerle yer veren, belirli bir üsluba ve şekle bağlı olmayan, kaynaklarını genellikle geçmişin derinliklerinden alan kısa, yalın, ağızdan ağıza aktarılan anonim halk ürünüdür.

Bu tanımdan hareketle efsanelerle ilgili olarak

- I. Dilden dile anlatılagelen sözlü ürünlerdir.
- II. Ozanlar tarafından kopuz eşliğinde söylenir.
- III. Milletlerin var olma mücadelelerini anlatır.
- IV. Uzun soluklu, manzum, yazılı ürünlerdir.

çıkırımlarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
- B) I ve II
- C) I ve III
- D) II ve III
- E) III ve IV

4. Bu ürünler, akıl ve mantık dönemi ürünleridir. Kimi şair ve yazarlar bağlı bulunduğu milletin tarihinden çıkardıkları önemli olayları sanatçı hayal güçleriyle zenginleştirerek manzum ya da nesir hâlinde ifade ederler. Bireyselliğin hâkim olduğu bu ürünlerde olağanüstü unsurları da bulmak mümkündür.

Metinde “bu ürünler” diye bahsedilen tür, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Efsane
- B) Masal
- C) Mitos
- D) Halk hikâyesi
- E) Yapma destan

5. Aşağıdakilerden hangisi Türk destanlarında kullanılan motiflerden biri değildir?

- A) Yada taşı
- B) Kırk sayısı
- C) Rüya
- D) Ejderha
- E) Kök Böri

6. İlk yirmi iki kişi, yeni gelen iki kişi ile tanıştı. Onlara, dediler ki: "Erler! İskender gelip geçici adamdır. Bir yerde durmaz nasıl olsa buradan gider. Biz de yurdumuzda kalırız." ve o iki kişiye: "Durun, kalın, eğlenin!" anlamında şu sözü söylediler: "Kalaç!" Sonra bu iki kişi ile çocukları Kalaç diye anıldılar. İki kabile Kalaçların kökü oldu. Nihayet İskender geldi. Baktı ki bunlar uzun saçlı insanlar, üzerlerinde Türk alametleri var: "Bunlar Türk'e benziyor." dedi. Bu söz o adamlara ad oldu. Bu yirmi dört kabile Türkmen diye anıldı.

Yukarıdaki metin Türk destanlarından hangisinden alınmıştır?

- A) Alp Er Tunga
- B) Şu
- C) Türeyiş
- D) Göç
- E) Ergenekon

This image shows a full page of blank graph paper. The grid consists of small, uniform squares formed by thin, light gray lines. There are no margins, text, or other markings on the page.

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

ROMAN

- TANZİMAT ROMANI
- SERVETİFÜNUN ROMANI
- FECRİATİ ROMANI
- CÜMLE ÇEŞİTLERİ

TANZİMAT DÖNEMİ ROMANI (1860-1896)

Türk edebiyatında Batılılaşma hareketleri Tanzimat Dönemi ile başlar. Agâh Efendi ve İbrahim Şinâsî'nin, 1860'ta ilk özel gazete *Tercümân-ı Ahvâl*'i çıkarmasıyla başlayan bu edebî dönem, Servetifünun edebiyatının başladığı 1896'ya kadar sürer. Bu dönemde Batı edebiyatının bütün türlerini benimseyen Türk edebiyatı, teknik anlamda belli bir düzeye ulaşmamış olsa da bütünüyle Batılı bir anlayışa sahiptir.

Türk edebiyatında roman türünün ilk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde verilmiştir. Önce Batı edebiyatından çeviriler yapılmış, bunları yerli roman örnekleri takip etmiştir. Tanzimat romancılarını sanat anlayışlarında görülen farklılıklar nedeniyle iki kuşak hâlinde incelemek mümkündür.

Tanzimat Dönemi'nin birinci kuşağındaki romancıların eserlerinin genel özellikleri şunlardır:

- Şemsettin Sâmî, Nâmık Kemal ve Ahmet Mithat Tanzimat romancılığının birinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- “Sanat, toplum içindir.” anlayışını benimsemişlerdir.
- Roman, toplumu eğitmek için bir araç olarak görülmüştür.
- Yanlış Batılılaşma, aşk, görücü usulüyle evlilik, esaret, köy hayatı, tarihî kişi ve olaylar gibi konular işlenmiştir.
- Roman türünün ilk örneklerinin verildiği bu dönemde romanlar teknik bakımdan güçlü değildir.
- Olay örgüsünde tesadüflere sıkça yer verilmiştir.
- Daha çok süs amacıyla yapılan, olay örgüsü ve kişilerle ilişkisi olmayan betimlemelere başvurulmuştur.
- Karakter ve tip oluşturmada başarılı olunamamış, roman kişileri psikolojik derinlikten uzak bir biçimde ele alınmıştır.
- Yazarlar kişiliğini gizlememiş, roman kahramanları arasında taraf tutmuşlardır.
- Olay akışına müdahale edilmiş, konuyla ilgisi olmayan ayrıntılara yer verilmiştir.
- Romanlarda, romantizmin etkisi görülür.

Tanzimat Dönemi'nin ikinci kuşağındaki romancıların eserlerinin genel özellikleri şunlardır:

- Recâizâde Mahmut Ekrem, Sâmîpaşazâde Sezâi ve Nâbizâde Nâzım; Tanzimat romancılığının ikinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- “Sanat, sanat içindir.” anlayışını benimsemişlerdir.
- Romanlarda toplumu eğitmek amacı geri plana atılmış, toplumsal faydanın yerini sanat endişesi almıştır.
- Alaturka-alafranga çatışması, kızların eğitim durumları, cariyelik ve esaret, görücü usulüyle evlilik gibi ele alınmıştır.
- Bu dönemde roman, Batılı anlatım tekniklerine daha uygun bir yapı kazanır. İkinci kuşak romancıları roman türünde daha başarılı ürünle ortaya koymuştur.
- Romanların daha gerçekçi olması için çaba gösterilmiş, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır.
- Roman kişilerinin psikolojilerini yansıtmak ve olay örgüsüyle mekân ilişkisini daha belirgin kılmak için betimlemelere başvurulmuştur.
- Roman kişileri dönemin zihniyetine uygunluk gösterecek şekilde ele alınmış, karakter ve tip oluşturmada belirli bir düzeye ulaşılmıştır.
- Yazarlar kişiliklerini gizlemiş, roman kahramanlarına karşı tarafsız davranmışlardır.
- Asıl konuyla ilgisi olmayan konu dışı sapmalara pek rastlanmaz.
- Romanlarda, realizm ve natüralizmin etkisi görülür.

BİLİYOR MUSUNUZ?

- Türk edebiyatındaki **ilk roman** Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği *Telemak* isimli romandır.
- Türk edebiyatının **edebî bir nitelik taşıyan ilk romanı** Nâmık Kemal tarafından yazılan *İntibah* adlı romandır.
- Türk edebiyatının **ilk tarihî romanı** Nâmık Kemal tarafından yazılan *Cezmi*'dir.
- Türk edebiyatının **ilk realist romanı** Recâizâde Mahmut Ekrem tarafından yazılan *Araba Sevdası*'dır.
- Türk edebiyatında **natüralizmin etkisinin görüldüğü ilk roman** Nâbizâde Nâzım'ın tarafından yazılan *Zehra* adlı eserdir.
- **İlk polisiye roman**, Ahmet Mithat Efendi'nin *Esrâr-ı Cinâyât* adlı eseridir.

Şemsettin Sâmî (1850-1904)

Tanzimat Dönemi'nin tanınmış gazetecisi, sözlük yazarı ve dil bilgini, tiyatro ve roman yazarıdır. Türk edebiyatının ilk telif romanı kabul edilen *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı yazmıştır. *Sefiller* ve *Robinson Crusoe* gibi dünyaca ünlü romanları çevirmiştir.

Nâmık Kemal (1840-1888)

Türk edebiyatının yenileşmesi yolunda verdiği mücadeleyle sonraki kuşakları etkileyen sanatçı; tiyatro, roman, şiir, tarihi biyografi, tarih ve eleştiri türlerinde eser vermiştir. Eserlerini toplumu eğitmek için bir araç olarak görmüştür. Türk edebiyatının edebî bir nitelik taşıyan ilk romanı *İntibah*'ı, ilk tarihî romanı *Cezmi*'yi yazmıştır.

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

Tanzimat Dönemi Türk edebiyatında hikâye, roman, tiyatro ve gazete yazılarıyla önemli bir yer tutmuştur. Halkın bilgi ve kültür seviyesini yükseltmek düşüncesiyle hareket eden sanatçı, bu nedenle "hâce-i evvel" unvanıyla anılmıştır. Romanları teknik açıdan zayıf olan sanatçı, sık sık olayların akışını keserek konuyla ilgisi olmayan açıklamalara yer vermiştir. Oldukça geniş bir konu haritası olan sanatçı Türk edebiyatında roman türünde birçok eser vermiştir. *Felâtn Bey ile Râkım Efendi*, *Hasan Mellâh*, *Dünyaya İkinci Geliş*, *Hüseyin Fellah*, *Paris'te Bir Türk*, *Çengi*, *Yeryüzünde Bir Melek*, *Karnaval*, *Dürdane Hanım*, *Esrâr-ı Cinâyât*, *Müşâhedât* romanlarından bazılarıdır.

Recâizâde Mahmut Ekrem (1847-1914)

Tanzimat edebiyatının ikinci kuşağının en önde gelen ismidir; şiir, tiyatro, hikâye, roman ve eleştiri alanında ürün vermiştir. Türk edebiyatının ilk realist romanı sayılan *Araba Sevdası*'nı yazmıştır. Romanda alafranga, hayalperest ve gösteriş meraklısı bir Tanzimat genci olan Bihruz Bey'in hayat macerası çevresinde bu dönemde yetişen alafranga meraklısı, müsrif tiplerle alay edilmektedir.

Sâmipaşazâde Sezâî (1859-1936)

Tanzimat Dönemi Türk edebiyatının ikinci nesline mensup hikâye ve roman yazarıdır. Hikâye, roman, tiyatro ve edebî eleştiri yazmış olmasına rağmen edebiyat tarihinde daha çok *Sergüzeşt*'in yazarı olarak tanınmış, bu romanın getirdiği şöhret onun diğer eserlerini gölgede bırakmıştır.

Nâbizâde Nâzım (1863-1893)

Tanzimat edebiyatının ikinci kuşağının önemli roman ve hikâyecilerinden biridir. Türk edebiyatı tarihinde sanatçıya asıl şöhretini kazandıran, *Karabibik* adlı uzun hikâyesiyle *Zehra* romanıdır. Kendisinin roman şeklinde nitelendirdiği *Karabibik*'i realist-natüralist anlayışla kaleme alır. Türk edebiyatının Anadolu'ya açılışında ve köye yönelişinde önemli bir adım, hatta başarılı ilk kalem ürünü olan *Karabibik* köy edebiyatı için de bir başlangıç kabul edilir. Türk edebiyatında psikolojik içeriğe sahip ilk roman kabul edilen *Zehra*, aynı zamanda realist-natüralist anlayışa bağlı olarak yazılan ilk romanlardan biridir.

KRİTİK BİLGİ

Türk edebiyatında Tanzimat Dönemi'nden önce roman türü bulunmamaktaydı. Türk edebiyatında roman türü ortaya çıkmadan önce bu ihtiyacı mesneviler, halk hikâyeleri karşılıyordu.

Tanzimat Dönemi
Türk Edebiyatı'nda Roman

1. Tanzimat Dönemi birinci kuşak yazarlar ile ikinci kuşak yazarların roman anlayışını karşılaştırınız.

2. Tanzimat Dönemi birinci kuşak ve ikinci kuşak romancılarının isimlerini belirtiniz.

3. Tanzimat Dönemi romanlarından yanlış Batılılaşmayı ele alan en önemli iki romanı yazarıyla birlikte yazınız.

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları bu metne göre cevaplayınız.

ARABA SEVDASI

Bihruz Bey, bir Osmanlı paşasının oğludur. Özel hocalardan yarım yamalak bir eğitim almıştır. Alaf-rangalığa özenir. Süsü, gösterişi sever. Şık giyinir. Şımarık ve sorumsuz bir gençtir. Her fırsatta az buçuk bildiği Fransızca ile terzi, ayakkabıcı ve garsonlarla konuşur. Böylece Batılı olduğunu sanır.

Devrin pahalı eğlence yerlerinde arabasıyla gezinti yapar. Bir gün Çamlıca Tepesi'ne çıkan güzel bir arabada sarışın, kibar görünüşlü bir kız görür. Hemen ona âşık olur. Bu kızın adı Periveş'tir. Ertesi hafta yine oraya gider. Binbir özenle yazdığı mektubu yüksek aileden sandığı kızın arabasına atar. Fakat o günden sonra onu bir daha göremez. Yemeden içmeden kesilir, zayıflar. İşini, annesini ihmal eder. Arkadaşlarından Keşfi Bey bu aşkı öğrenir. Ona kızın öldüğünü, ailesini yakından tanıdığını ve bir de ablası olduğunu söyler. Bihruz Bey bu yalana inanır, büyük bir acıya kapılır. Sevdığı kızın mezarını bile bilmemektedir. Her geçen gün de serveti tükenmektedir.

Aradan günler geçer, Bihruz Bey'in aşkı yavaş yavaş küllenir. Bir ramazan Şehzadebaşı'nda dolaşırken âşık olduğu kıza rastlar. Fakat onun sevdiği kızın ablası olduğunu düşünür. Güçlkle yanına yaklaşır, üzüntüsünü bildirir. Kız kardeşine olan aşkından söz eder. Mezarının yerini sorar.

(Aşağıdaki parça Bihruz'un, Periveş'in kardeşi sandığı kızdan sevgilisinin mezarını öğrenmek istediği bölümden alınmıştır.)

Artık iki aydan beri merak ettiği mezarın yerini öğrenmek için ele geçen kaçırmamak lâzım olduğunu düşündü. Bi-naenaleyh kırmızı şemsiyeyi takibe karar vererek harekete geçti. Kırmızı şemsiye durdukça o da durdu. O ilerledikçe Bihruz Bey'de ilerledi. Kırmızı şemsiye bir hayli gittikten sonra sağda bir sokağa saptı. Bu sokak تنها değildi. Biraz sonra sola sapıldı. Bihruz Bey'in artık tahammülü kalmamıştı. Hızlı hızlı gitti.

Kırmızı şemsiyenin yanına vardı. Kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakmıyordu. Gözleri yerde olduğu hâlde mezarını arz etmeye başladı:

— Ah pardon efendim, mil (çok) pardon!

— Niçin? Ne var pardon diyecek?

— Ah nasıl söyleyeyim? Hemşirenizin... Of! Söyleyemiyorum... Ah!. Mezarını nerede ise bana söylemenizi rica ederim. Afferdersiniz. Lakin emin olunuz ki hemşireniz... Ah! Bir anj (melek) gibi şaşt (namuslu ve iffetli) olarak gitmiştir.

— Ne söylüyorsun anlamıyorum ki...

(...)

— Siz hemşiremi nerede gördünüz?

— Çamlıca'da gördüm. Hemşireniz bir anj idi.

— Konuştunuz, görüştünüz müydü?

— Evet, topu topu bir defa konuştuk.

— Siz ona bir çiçek verdiniz galiba.

— Ah, evet! Bir çiçek... Ma povr filör (Zavallı çiçeğim)

— O da size teşekkür etti, çiçeği aldı göğsüne ilıştirdi. Öyle mi?

— Ah, öyle oldu!

(...)

— Hemşiremi şimdi görseniz tanırırsınız değil mi?

— Ah!.. Ne demek efendim, ne demek? Hiç tanımaz mıyım?

— Hele yüzüme bir iyi bakınız. Sakın hemşirem sandığınız ben olmayayım?

— Ah!.. Ne kadar benziyorsunuz.

— Beyefendi! Beni anam bir tane doğurmuş. Ne hemşirem var, ne de biraderim.

(...)

— Pardon, mil pardon! Kabahat benim değil, Keşfi Bey söyledi. İşte o beni aldattı.

— Zararı yok. Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.

(...)

Bu konuşmalar üzerine Periveş; alaylı kahkahalar atar, onunla nerede karşılaştıklarını, kardeşi olmadığını söyler. Bihruz Bey düştüğü kötü durumdan kurtulmak ister. Fakat pot üstüne pot kırarak daha gülünç duruma düşer. Utançtan kıpkırmızı kesilir. Sonra bir yolunu bularak oradan uzaklaşır.

Recaizade Mahmut Ekrem

1. *Araba Sevdası* romanı hangi dönemde kaleme alınmıştır ve edebiyatımızdaki önemi nedir?

.....

.....

.....

.....

2. Romanın temasını belirleyiniz. Romanın temasından yola çıkarak dönemin zihniyeti ile ilgili çıkarımlar yapınız.

.....

.....

.....

.....

3. Romanın olay örgüsünü oluşturunuz.

.....

.....

.....

.....

4. Romanın anlatıcısını ve anlatıcının bakış açısını belirleyiniz.

.....

.....

.....

.....

5. Roman kahramanı Bihruz Bey'in özelliklerini belirleyiniz.

.....

.....

.....

.....

6. *Araba Sevdası* romanının yazıldığı dönemdeki romanların özellikleri ile ilgili bilgi veriniz.

.....

.....

.....

.....

1. Aşağıdaki yargılardan hangisi, Tanzimat Dönemi romanlarının özelliklerinden biri değildir?

- A) Konusu günlük hayattan ya da tarihten alınmıştır.
- B) Kahramanlar, çok yönlü olarak verilmiştir.
- C) Genel olarak bireyi eğitmek amaçlanmıştır.
- D) Rastlantılara sıklıkla yer verilmiştir.
- E) Tasvirler, eseri süslemek amacıyla yapılmıştır.

2. Tüm eserlerinde toplumsal faydayı gözetken ---- okumayı bir araç olarak görmüştür. Toplumun yüksek kültüre erişmesinin ancak sanat ile gerçekleşeceğine inanmış ve eserlerini bu uğurda yazmıştır. Her romanında okura bir öğüt vermeye çalışarak “kıssadan hisse” geleneğini öyküden romana taşımaya çalışmıştır. Onun okuru onunla Avrupa sokaklarını karış karış gezmiş, alafranga kültüre yolculuk etmiş ama hep kendi kültürüne dönmüştür. Avrupalı olmakla “züppe” olmanın farkını okuru güldürerek anlatmaktan keyif almış, çoğu kez Avrupalı olmayı gösteriş olarak görenleri eserleri vasıtasıyla iğnelemiş, bu yolla okura önderlik etmeye çalışmıştır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Recaizade Mahmut Ekrem
- B) Muallim Naci
- C) Samipaşazade Sezai
- D) Namık Kemal
- E) Ahmet Mithat Efendi

3. Bu eserde Tanzimat'ı takiben ortaya çıkan ve birçok romanda işlenen “yanlış Batılılaşma” gerçeği ele alınmaktadır.

Bu cümlede;

- I. *Felatun Bey ile Rakım Efendi*,
- II. *Araba Sevdası*,
- III. *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*,
- IV. *Sergüzeşt*

adlı eserlerin hangilerinden söz edilmiş olabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve IV
- E) III ve IV

- 4. (I) Bu dönemde romanlar, genellikle İstanbul ve çevresindeki mekânlarda geçer ve eserlerde yanlış Batılılaşma, kölelik, insan eşitsizliği gibi konular işlenir.
- (II) Romanlarda rastlantılara yer verilmiş ve olay akışı kesilerek kimi zaman bilgilendirme yapılmıştır.
- (III) Romantizm akımının etkileri ile özellikle birinci dönemde roman kahramanları, tek yönlü ele alınmış ya hep iyi ya hep kötü olarak gösterilmiştir.
- (IV) Özellikle birinci dönemde tiyatro eserleri, oynanmak amacıyla yazılmıştır.
- (V) Bu dönemde roman, teknik bakımdan Batı'yı yakalamış; eserlerdeki betimleme ve anlatımlar hemen hemen mükemmeye ulaşmıştır.

Yukarıda Tanzimat Edebiyatı ile ilgili numaralanmış cümlelerde verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

SERVETİFÜNUN (EDEBİYATİCEDİDE) ROMANI (1896-1901)

Servetifunun edebiyatı; *Servet-i Fünun* dergisi etrafında bir araya gelerek Batı edebiyatı etkisi altında ürün veren genç sanatçıların oluşturduğu bir edebiyattır. Bu edebiyat, *Servet-i Fünun* dergisinin 1896 başlarında Tevfik Fikret ve arkadaşlarının idaresine geçmesi ve 1901'de kapanması arasındaki yayın hayatının tarihiyle paralellik gösterir.

Servetifunun romanı, Türk edebiyatında önemli bir aşamadır. Olaydan çok psikolojik çözümlemelere yer verme, sanatsal bir dil kullanmaya önem verme, bilinçli bir tavırla roman tekniğine yönelme bu dönemin en önemli sanatçıları olan Halit Ziya ve Mehmed Rauf'un romanlarıyla başlamıştır.

Servetifunun romanının genel özellikleri şunlardır:

- Batılı anlamda ilk Türk romanları bu dönemde yazılmıştır. Romanlar özellikle teknik bakımdan önceki döneme göre büyük gelişme kaydetmiştir.
- "Sanat, sanat içindir." anlayışıyla hareket etmişlerdir.
- Yaşadıkları dönemdeki siyasal baskılardan dolayı toplumsal konulardan uzak durmuş, bireysel konulara yönelmişlerdir.
- Romanlarda gerçek-hayal çatışması, gerçeklerden kaçıp hayale sığınma, romantik aşklar, karamsarlık, bunaltı gibi bireysel temalar geniş bir yer tutar.
- Romanların başkahramanları ya iyi bir eğitim almış kişiler ya da maddi açıdan herhangi bir sıkıntı yaşamayan insanlardan seçilmiştir.
- Olaylar genellikle İstanbul'da; köşk, yalı gibi mekânlarda geçer.
- Geniş halk kesimlerinin değil seçkin bir zümrenin anlayabileceği ve zevk alabileceği romanlar yazmışlardır.
- Servetifünuncular, Tanzimat'la başlayan dilde sadelik anlayışından uzak durmuş; ağır ve süslü bir dil kullanmışlardır. Bu durum onların çokça eleştirilmesine neden olmuştur.
- Romanlarda kahramanlar, sosyal konumlarına ve kişiliklerine uygun bir biçimde konuşturulmuştur.
- Tanzimat Dönemi'nde görülen kurgu hataları, üslup acemilikleri bu dönem romanlarında görülmez. Olay örgüsü, konunun işlenişi ve diyaloglar başarılı biçimde verilmiştir.
- Roman kahramanlarının psikolojik yönlerini yansıtmakta başarılı olmuşlardır.
- Yazarlar; eserde kişiliğini gizlemiş, kendi duygu ve düşüncelerini romanlarına yansıtmamışlardır.
- Batılı realist ve natüralist romancılardan etkilenmişlerdir.

Halit Ziya Uşaklıgil (1865-1945)

Servetifünün romanın ilkelerini belirleyen yazar, bu edebiyatın düzyazı alanındaki en önemli ismidir. Türk edebiyatında teknik anlamda ilk mükemmel romanlarını yazdığı için Türk romanının kurucusu sayılmaktadır. Fransız realist ve natüralist romancılardan etkilenmiş, "sanat için sanat" anlayışıyla hareket etmiştir. Gerçek-hayal çatışmasını, aşk ve hayal kırıklıklarını oldukça ağır ve süslü bir dille anlatmıştır. Çevre tasvirlerinde ve roman kahramanlarının iç dünyalarını anlatmakta oldukça başarılıdır. *Aşk-ı Memnu*, *Mai ve Siyah*, *Kırık Hayatlar*, *Sefile*, *Ferdi ve Şürekası*, *Nemide*, *Bir Ölü'nün Defteri* roman türündeki eserleridir.

Mehmed Rauf (1875-1931)

Halit Ziya'dan sonra Servetifünün romanının en önemli ismidir. Sanat hayatı boyunca Halit Ziya'nın etkisinde kalmıştır. Toplumsal konulardan uzak durmuş, özellikle romantik aşkları konu edinmiştir. Dili döneminin diğer yazarlarına göre daha sade olan yazar, realizmden etkilenmiştir. Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı kabul edilen *Eylül* romanını yazmıştır. *Ferdâ-yı Garâm*, *Genç Kız Kalbi*, *Karanfil ve Yasemin*, *Böğürtlen*, *Define*, *Son Yıldız*, *Halâs* diğer romanlarıdır.

Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957)

Servetifünün edebiyatının önemli isimlerindendir. *Nâdîde*, Ahmet Mithat Efendi'nin tesiriyle yazılmış acemilik devrine ait romanıdır. *Hayal İçinde* adlı romanı onun edebî eserleri arasında en değerlisi kabul edilir. Asıl şöhretini edebî eleştirileriyle ve kavgalarıyla kazanan Hüseyin Cahit, Servetifünün edebiyatına yöneltilen eleştirilere etkili cevaplar vermiştir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Türk edebiyatının **ilk psikolojik romanı** *Eylül*, Servetifünün Dönemi'nde Mehmet Rauf tarafından yazılmıştır.

Servetifünün Dönemi
Türk Edebiyatı'nda Roman

1. ----, bir hayal kırıklığının romanıdır. Kitap, başında mavi sonunda siyah iki geceyle başlar ve biter. ----, babası birdenbire öldüğü için, ailenin mes'uliyeti üzerine çökmüş, bir taraftan ufak tercümelerle hayatını kazanan, öbür taraftan da mektebini bitirmeğe çalışan genç bir edebiyatçıdır. Tek ihtirası kendisini serbestçe edebiyata verebilmek için bir gazete sahibi olmaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*

Yukarıda boş bırakılan yerlere, aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

- A) *Eylül*-Suat
- B) *Ateşten Gömlek*-Peyami
- C) *Mai ve Siyah*-Ahmet Cemil
- D) *İntibah*-Ali Bey
- E) *Felâton Bey İle Râkım Efendi*-Felâton Bey

2. Romanın ana kahramanı Ömer Behiç'tir. Kahramanın trajik çatışması, aynı zamanda romanın da temel çatışmasını oluşturur. Evine ve kızlarına bağlı bir doktor olan Ömer Behiç'in yaşantısı, muayene için gittiği evde Veli Bey'in kızı Neyyir'i tanınması ile altüst olur. Romanda Ömer Behiç'in idealist bir tutumla kurduğu hayatının, evlilik yaşantısının ve içselleştirdiği ahlaki değer yargılarının, içine düştüğü trajik durumla birlikte çöküşüne tanık oluruz.

Bu parçada söz edilen eser aşağıdakilerin hangisidir?

- A) *Aşk-ı Memnu*
- B) *Kırık Hayatlar*
- C) *Ferda-yı Garam*
- D) *Şipsevdî*
- E) *Dudaktan Kalbe*

3. Batılı anlamda romancılık bu dönemde başlamıştır. Romanlar realizm ve naturalizmin etkisinde gelişmiş; eserlerde gereksiz tasvirlerle yer verilmemiş, mekân olarak İstanbul ve çevresi seçilirken Fransız cümle yapısına uygun devrik ve iç içe birleşik cümleler kullanılmıştır. Üst tabaka insanların kahraman olarak seçildiği eserlerde ruh çözümlmeleri dikkat çekicidir. Yerli karakterlerin psikolojilerini tahlil etmişler, toplumsal yaşamla değil "ev içi" ile ilgilenmişlerdir. Sanatçılar eserlerinde kişiliklerini gizlemişlerdir.

Bu parçada sözü edilen edebiyat dönemi / topluluğu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tanzimat Edebiyatı
- B) Fecriati Edebiyatı
- C) Servetifünun Edebiyatı
- D) Millî Edebiyat
- E) Cumhuriyet Edebiyatı

MİLLÎ EDEBİYAT ROMANI (1911-1923)

Millî Edebiyat, 1911'de Selanik'te *Genç Kalemler* dergisinin çıkarılmasıyla başlamış, Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürede varlığını sürdürmüştür. Türkçülük ideolojisinin etkisinde gelişen bu anlayış, sade bir dil kullanarak halkın sorunlarını dile getirmeyi amaçlamıştır.

Millî Edebiyat Dönemi romanının genel özellikleri şunlardır:

- "Sanat toplum içindir." anlayışı benimsenmiştir.
- Yazarların yerli hayatı anlatma çabası ile bir "memleket edebiyatı" çıkışı başlamış, "halka doğru" ilkesiyle hareket edilmiştir.
- Anadolu coğrafyası ve insanı geniş bir biçimde ilk kez bu dönemde konu edilmiştir.
- Millî Mücadele Dönemi, Kurtuluş Savaşı, Türkçülük düşüncesi, yanlış Batılılaşma, sosyal hayattaki değişimler işlenen önemli konular arasındadır.
- Yazarlar ele aldıkları konuyu realist bir bakış açısıyla yansıtmaya çalışmış, bu yüzden gözleme büyük önem vermişlerdir.
- Halkın anlayabileceği sade bir dil kullanılmış, halkın konuşma diline yer verilmiştir.
- Teknik bakımdan güçlü romanlar yazılmıştır.
- Toplumun her kesiminden kişilere yer verilmiş; gerçeğe uygun kahramanlar yanında idealize edilmiş kahramanlar da yer almıştır.

Halide Edip Adıvar (1884-1964)

Millî Edebiyat'ın ünlü romancılarından. Halide Edip'in roman ve hikâyeleri muhteva bakımından üç grupta toplanabilir. *Heyulâ*, *Seviye Talip*, *Yeni Turan*, *Handan* daha çok kadın meselelerini ele alan ve eğitilmiş kadının cemiyetteki yerini arayan romanlardır. *Ateşten Gömlek*, *Kalp Ağrısı*, *Vurun Kahpeye*, *Zeyno'nun Oğlu* Millî Mücadele dönemini anlatan romanlardır. *Sinekli Bakkal*, *Yolpalas Cinayeti*, *Tatarcık*, *Sonsuz Panayır*, *Âkile Hanım Sokağı*, *Kerim Usta'nın Oğlu* şahsiyetleri, içinde bulundukları geniş toplumla birlikte ele alan cemiyet romanlarıdır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)

Millî Edebiyat'ın önemli romancılarından. Hikâye, anı, mensur şiir, tiyatro, monografi türlerinde de eser vermiştir. Romanlarında Tanzimat'tan başlayarak 1950'ler Cumhuriyet'ine kadar uzanan bir süreçte Türk toplumunun geçirdiği aşamaları anlatmıştır. Fransız realist ve natüralistlerini benimsemiş olan yazarın romanları bu akımlara uygunluk gösterir. Romanlarında daima bozulan cemiyet ve fertleri konu almıştır. *Kıralık Konak*, *Sodom ve Gomore*, *Yaban*, *Ankara*, *Bir Sürgün*, *Hep O Şarkı*, *Hüküm Gecesi*, *Nur Baba*, *Panorama* roman türündeki eserleridir.

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

Millî Edebiyat'ın önde gelen romancılarından. Yazarın romanlarını birer sosyal eleştiri romanı olarak değerlendirmek mümkündür. Hiçbir romancıda görülmediği kadar Anadolu'nun hemen her bölgesine eserlerinde geniş yer vermiştir. Romanlarındaki zaman, II. Abdülhamit Dönemi ile Cumhuriyet Dönemi'ni içine alan bir kesittir. Yazara asıl şöhretini kazandıran *Çalıkuşu* adlı romanıdır. *Yaprak Dökümü*, *Yeşil Gece*, *Acımak*, *Damga*, *Dudaktan Kalbe*, *Gizli El*, *Kavak Yelleri*, *Miskinler Tekkesi*, *Akşam Güneşi*, *Bir Kadın Düşmanı* diğer romanlarıdır.

Refik Halit Karay (1888-1965)

Millî Edebiyat'ın önde gelen romancı ve hikâyecilerindendir. Anadolu'da geçirdiği yıllar, Anadolu insanların ilk defa gerçekçi bir gözle edebiyata yansımaya vesile olmuştur. Ustalıkla kullandığı İstanbul Türkçesi, hikâyelerindeki her tabakadan Anadolu insanının psikolojisini ve davranışlarını ifadesiyle Millî Edebiyat'ın başta gelen yazarları arasında yer almıştır. *İstanbul'un İçyüzü*, *Yezidin Kızı*, *Çete*, *Sürgün*, *Anahtar*, *Bugünün Saraylısı*, *Nilgün* roman türündeki eserleridir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Millî Edebiyat'ın dil anlayışı; *Genç Kalemler* dergisinde, Ömer Seyfettin tarafından yazılan *Yeni Lisan* başlıklı makalelerde ortaya konmuştur. Bu makalede önerilen görüşler şunlardır:

- Arapça ve Farsçaya ait dil bilgisi kuralları kullanılmamalı.
- Arapça ve Farsçaya kurallara göre yapılan tamlamalar kaldırılmalı.
- Arapça ve Farsça sözcükler, Türkçede söylendikleri gibi yazılmalı.
- Konuşma diline yerleşmiş Arapça ve Farsça sözcükler atılmamalı.
- Bilimsel terimlerde Arapça sözcüklerin kullanılmasında sakınca görülmemeli.
- Başka Türk lehçelerinden sözcük alınmamalı.
- Konuşma dilinde İstanbul ağızı esas alınmalı.

Millî Edebiyat
Dönemi'nde Roman

1. Anadolu'nun yüksek yaylalarına özgü sessiz, pussuz, boz renkli gecelerinden biriydi. Köylüler sözü kesip gözlerini yola diktiklerinden şimdi gelenlerin ayak sesleri de duyuluyordu. Ortada yayvan, geniş, kocaman bir gölge vardı. Bu, sanırım, bir öküzdü; iki tarafında birer adam yürüyordu. Birden anladılar: Hacı Mustafa Ağa pazardan, her seneki gibi yedek hayvan almış, oğlu ile beraber önlerine katmış, getiriyorlardı. Onun huyu idi; harman başında gider, kart, hurda bir öküz alırdı; ekini kaldırmak, döveni döndürmek, malı ambara taşımak gibi işlerde bunu iyice kullandıktan sonra güze doğru götürüp satardı.

Yukarıdaki metin Millî Edebiyat anlayışı romancılarından Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri*'nden alınmıştır. Bu bilgidен hareketle Millî Edebiyat anlayışıyla yazılmış eserlerin özellikleriyle ilgili çıkarımlarda bulununuz.

2. Millî Edebiyat anlayışıyla yazılmış romanlarla Servetifünun anlayışıyla yazılmış romanları karşılaştırınız.

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

1. Olumlu Cümle: Cümlede eylemin gerçekleştiğini ya da varlığın veya kavramın var olduğunu bildiren cümlelerdir.

Ona yeni bir mektup yazacağım.

Bu işi hatasız bir biçimde yapmak zor.

Bütün köy, bu habere çok üzüldü.

2. Olumsuz Cümle: Cümlede eylemin gerçekleşmediğini ya da varlığın veya kavramın var olmadığını bildiren cümlelerdir.

Ona yeni bir mektup yazmayacağım.

Bu işi hatasız bir biçimde yapmak zor değil.

Bütün köy, bu habere çok üzülmedi.

Uyarı: Bazı cümlelerdeki yüklemde “-ma/-me, -maz/-mez, -sız/-siz/-suz/-süz” ekleri ve “değil, yok” sözcükleri olmadığı hâlde cümle anlamca olumsuz olabilir. Bu tür cümlelere biçimce olumlu anlamca olumsuz cümle denir.

Ne kızı verir ne dünürü küstürür.

Hasta yatağımdan kalkmaya gücüm mü var?

Uyarı: Bazı cümlelerdeki yüklemde “-ma/-me, -maz/-mez, -sız/-siz/-suz/-süz” ekleri ve “değil, yok” sözcükleri olduğu hâlde cümle anlamca olumlu olabilir. Bu tür cümlelere biçimce olumsuz anlamca olumlu cümle denir.

Günümüz ebeveynleri, çocuklarını anlamıyor değil.

Kitabın basılamamasında editör suçsuz değil.

3. Soru Cümlesi: Soru anlamı taşıyan cümlelerdir.

Bugün bile yaşananları olduğu gibi hatırlayabiliyor musunuz?

Bir adaya düştüğünde yanına alacağın üç şey nedir?

4. Ünlem Cümlesi: İçinde ünlem ya da ünlem değeri taşıyan kelimeler bulunan cümlelerdir.

Aman, bu ne şıklık böyle!

Ne kadar akıllı insanlar var!

Cümle Çeşitleri

Aşağıdaki parçada yer alan cümleleri anlamları yönünden inceleyiniz.

1. Ahmet Haşim'in şiirlerinde toplumsal meselelere rastlamak mümkün değildir.

.....

2. Kimsenin sesinin duyulmadığı bu karanlık sokakta her geçen dakika korkum arttı.

.....

3. Çarşamba günü kurulan semt pazarında köylerden gelen ürünler de satılır mı?

.....

4. Her gün biraz daha azalan bir umutla beklediği mektup bir türlü gelmiyordu.

.....

5. Gözlerini geleceğin güzel günlerine çeviren siz çocuklar, ne kadar da yücesiniz!

.....

6. Bir sabah yemek odasında karşı karşıya gelince bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı.

.....

7. Sevin'in Londra'ya gittiğini duyunca ne bir sevinç ne de bir üzüntü hissetti kalbinde.

.....

8. Dünyanın günümüzde karşı karşıya kaldığı çevre sorunlarında hiçbir toplum suçsuz değildir.

.....

9. Kendisinden önceki şairleri okumamış bir şairin iyi şiirler yazması nasıl mümkün olur?

.....

10. Bu kurak topraklarda aylardır beklenen yağmura dair gökyüzünde en ufak bir işaret yoktu.

.....

11. Daha önce hiç kullanmadığın bu eski arabayla hem de bu yolda bu kadar hızlı gidilir mi?

.....

12. Necla'nın soğuk tavırları karşısında nasıl davranacağına bir türlü karar veremiyordu.

.....

13. Kasabalının daha önce görmediği bu yabancı adam, buraya nereden ve niçin gelmişti?

.....

14. Öğrencilerinin her zamankinden farklı bu sessiz duruşlarının sebebini anlayabilmiş değildi.

.....

15. Bütün işlerin zorlukla ve yavaşça ilerlediği o ilk aylarda umudunu yitirdiği anlar yok değildi.

.....

1. (I) "Mister Ziklas ve Mistery Ziklas ile tanışalı iki ay oldu. (II) Sizin de buraya gelip gitmeniz bir ayı geçmiş ama her nasılsa birbirimize rastlamamışız." (III) "Nasip bugüneymiş efendim." (IV) "Tanışıklığımız babam sayesinde oldu. (V) Kendilerini benden önce tanımak şerefine nail olmuşlar."

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, yüklemnin türüne göre fiil cümlesidir.
B) II. cümlede yan cümle vardır.
C) III. cümle, öğelerinin dizilişine göre kuralıdır.
D) IV. cümle, anlamına göre olumludur.
E) V. cümle, yapısına göre birleşik bir cümledir.

2. (I) Romanın anlatım biçimi iç içe geçmiş ikili anlatımdan oluşmaktadır. (II) Tarihler verilerek oluşturulan bölümlerin birinde "ben anlatıcı" kullanılırken diğerinde "hâkim bakış açısı" kullanılmıştır. (III) Bu da romana bir oyun havası vermiştir. (IV) Öykü, roman gibi vaka anlatımları arasında bir oyundan ibaret değil midir; sinema, tiyatro metinleri bu oyunlardan çıkmakta değil midir? (V) Hayatın kendisi bir oyundur aslında.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümle; yapıcı kurallı, birleşik cümledir.
B) II. cümle, birleşik bir fiil cümlesidir.
C) III. cümle, basit yapı ve olumlu bir cümledir.
D) IV. cümle; biçimce olumlu, anlamca olumsuzdur.
E) V. cümle; devrik, basit bir isim cümlesidir.

3. (I) Göz kırpmının öncelikli amaçlarından biri gözü sürekli olarak nemli tutma çabasıdır. (II) Bebeklerde gözün ön tarafında dış dünya ile temas eden bölüm, yetişkinlere kıyasla daha küçük olduğu için bebek gözü daha geç kurur, daha geç nemlendirme gerektirir. (III) Bebeklerin uzun uyku süreleri de gözlerinin daha uzun süre nemli kalmasına olanak sağlar. (IV) Yetişkinler, yüksek dikkat ya da görsel takip gerektiren durumlarda daha az göz kırpmaya eğilimindedir. (V) Benzer şekilde, bebeklerin yeni geliştirmeye başladıkları görsel deneyim ile dış dünyayı sürekli anlamlandırma ve tanımaya odaklanma çabalarının göz kırpmaya sayısını düşürdüğü düşünülüyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümle, birleşik yapı bir isim cümlesidir.
B) II. cümle, yapıcı sıralı bir cümledir.
C) III. cümle, basit yapı bir fiil cümlesidir.
D) IV. cümle kurallı bir isim cümlesidir.
E) V. cümle, olumlu bir fiil cümlesidir.

4. (I) Su, milletlerin hayatında derin izler bırakan sözlü ve yazılı anlatılarda kendine hep yer bulmuştur. (II) Türk edebiyatında da İslamiyet'ten önceki sözlü ve yazılı ürünlerden bu yana su, çeşitli kavramları simgeleyecek şekilde sıkça tercih edilmiştir. (III) Kimi anlatılarda suyun kutsallaştırıldığı da olmuştur hatta. (IV) Türk ve dünya edebiyatında önemli bir yere sahip olan Cengiz Aytmatov, bu imge üzerine yoğunlaşmış; kimi zaman anlatılarının merkezine bu kavramı oturtmuştur. (V) Aytmatov'da su, çoğu zaman yaşama sevinci ve hayata bağlılıktır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I. cümle kurallı bir fiil cümlesidir.
B) II. cümle birleşik yapı bir fiil cümlesidir.
C) III. cümle devrik bir fiil cümlesidir.
D) IV. cümle bağımlı sıralı bir cümledir.
E) V. cümle birleşik yapı bir isim cümlesidir.

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

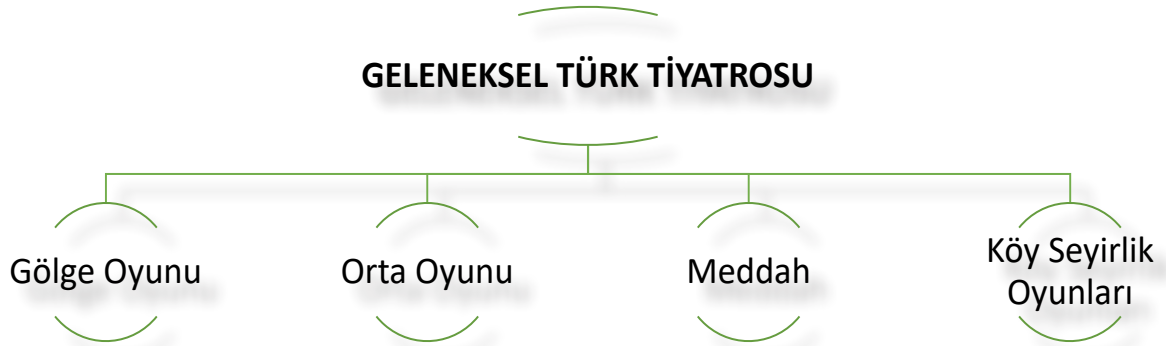
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

TİYATRO

- GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU
- TANZİMAT DÖNEMİ TİYATROSU
- DÜNYA EDEBİYATINDA TİYATRO
- CÜMLE ÇEŞİTLERİ

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

GÖLGE OYUNU

Gölge oyunu, deriden kesilen ve tasvir olarak adlandırılan bazı şekillerin (insan, hayvan, eşya vb.) arkadan bir ışık verilerek beyaz bir perde üzerine yansıtılması temeline dayanan bir gölge oyunudur. 17. yüzyılda kesin biçimini alan gölge oyunu, daha sonraki yüzyıllarda büyük bir gelişme göstermiş, Türklerin en sevilen gösterisi olmuştur.

Gölge oyununun genel özellikleri şunlardır:

- Gölge oyunu, “hayalbaz, hayalî” adı verilen bir sanatçının aslında tek başına yaptığı bir gösteridir. Bu kişiler usta-çırak ilişkisi içinde yetişir.
- Karagöz ustası el maharetiyle ve değişik sesleri kullanarak kadın ve çocuklardan çeşitli ağızlara kadar bütün kişilerin seslerini veren bir aktör niteliği taşır.
- Karagöz, “Küşteri Meydanı” diye anılan beyaz bir perde arkasından oynatılır. Işık kaynağı olarak yağ kandili veya mum kullanılır.
- Karagöz, tasvirleri dengede tutacak şekilde uygun deliklere yerleştirilen bir veya iki yatay çubukla oynatılır.
- Gölge oyunu bir tuluat tiyatrosudur, yazılı bir metni yoktur yani doğaçlama oynanır.
- Oyunun esas amacı güldürmektir. Güldürü; özellikle ağız taklitleri, gülünç tip ya da karakterlerin yansıtılması, farklı milletlerden insanların kimi özelliklerinin gülünçleştirilmesi, yanlış anlamalar, söz oyunları ve abartılı tavırlardan doğar.
- Oyunların Karagöz ve Hacivat olmak üzere temelde iki kahramanı vardır. Karagöz özü sözü doğru bir halk adamı olup düşündüğünü açıkça söyler; bu sebeple dışlanır, çok defa işsizdir ve başı derde girer ayrıca kalın bir sesle konuşur. Hacivat ise içten pazarlıklı, düzgün konuşan, herkesin huyuna suyuna göre davranan, herkesin derdi için aracı olan, yatıştırıcı, ara bulucu bir kişidir.
- Oyunun iki temel kişisi dışında kalabalık bir kişi kadrosu vardır: Karagöz ve Hacivat’ın yakınları dışında; mirasyedi bir tip olan Çelebi, konuşmaların en önemli yerinde uyuklamaya başlayan Tiryaki, yaygaracı bir tip olan Beberuhi, bir kabadayı olan Tuzsuz Deli Bekir ve Zenne denen kadınlar oyundaki tiplerden bazılarıdır. Zenne adı verilen kadın tipleri de yine Karagöz ustası tarafından seslendirilir.
- Osmanlı toplumu içinde görülen insan tiplerinin büyük bir çoğunluğu Karagöz’de yer almaktadır. Devletin hem Müslüman hem gayrimüslim birçok unsuru kendi ağız özellikleriyle boy gösterir.
- Karagöz oyunu birbirinden bağımsız dört bölümden oluşur:
 - a) Mukaddime (Giriş):** Hacivat’ın bir semai okuyarak perdeye geldiği bölümdür. Hacivat ve Karagöz bir kavgaya tutuşur.
 - b) Muhâvere:** Karagöz ile Hacivat arasındaki karşılıklı konuşmaların yer aldığı bölümdür. Karagöz, bu bölümde Hacivat’ın söylediklerini sürekli yanlış anlar.
 - c) Fasıl:** Oyunun asıl bölümüdür, oyuna burada işlenen konuya göre isim verilir.
 - d) Bitiş:** Hacivat ile Karagöz arasında geçen birkaç cümlelik kısa konuşmaların yer aldığı bölümdür.
- “Sandikkâr”, Karagöz ustalarının yanındaki çıraklara hizmet eden kişilere denir. Görevleri, tasvirleri sandıktan çıkarmak ve değneklerle geçirip özel bir ipe sıralamaktır. Oyunlarda şarkıları, türkülerini okuyan kişiye ise “yardak” denir. Tef çalan yardımcıya da “dayrezen” denilir; gerekince gürültü yapar, şarkı söyler.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Türk sosyal ve kültürel hayatının en zengin kaynaklarından biri olan Karagöz'ün ortaya çıkışı konusunda birçok rivayet vardır. Kesinliği konusunda hiçbir belge veya kanıt bulunmayan bu rivayetlerin en meşhuru şudur: Sultan Orhan zamanında Bursa'da yapılan bir camide Hacivat duvarcılık, Karagöz demircilik yapmakta, ikisi arasında geçen nükteli konuşmalar cami yapımında çalışan işçileri çalışmalarından alıkoymaktaymış. Caminin inşaatı geciktiğinden Sultan Orhan ikisinin de başlarını vurdurmuş, daha sonra Şeyh Küşterî adında bir kişi bunların tasvirlerini yapıp Sultan'ın huzurunda oynatmıştır.

ORTA OYUNU

Sahne, perde ve dekor kullanılmadan halkın arasında oynanan çok aktörlü, çalgılı, geleneksel Türk tiyatrosudur. Orta oyunu; kol oyunu, meydan oyunu, taklit oyunu, zuhuri gibi çeşitli adlarla anılmaktadır.

Orta oyununun genel özellikleri şunlardır:

- Orta oyunu; kişileri, oyun dağırcığı, güldürme yöntemleri, kuruluşu bakımından Karagöz'e benzer.
- Orta oyunu; "temsil" adı verilen oyun, müzik, dans ve taklit gibi çeşitli öğelerden oluşur.
- Tuluata dayanan orta oyununun yazılı metni yoktur; ustadan çırağa aktararak gelen konular tekrarlanır.
- Oyun bir meydanda etrafı seyircilerle çevrili yuvarlak bir alanda oynanır. Oyunun oynandığı bu alana "palanga" denir. Oyuncuların giyim kuşamlarını koydukları sandığa "pusat" veya "pusat odası" denir.
- Oyun yerinde belli başlı iki parça dekor bulunur. İkisi de birbirine benzeyen birkaç kanattan oluşan bir paravan şeklindedir. Birincisi ev ya da hamam olarak kullanılan "yeni dünya", ikincisi ise iş yeri olarak kullanılan "dükkân"dır.
- Oyuncuların oyun alanına girdikleri yere "kapı" denir. Erkek seyircilerin bulunduğu bölüm "mevki", kadın seyircilerin bulunduğu bölüm "kafes" adını alır.
- Orta oyununun iki önemli kahramanı Pişekâr ile Kavuklu'dur. Pişekâr, Hacivat'a; Kavuklu, Karagöz'e benzer. Kavuklu, oyunun baş komiğidir.
- Kayserili, Eğinli, Laz, Rumelili, Arnavut, Acem ve erkek oyuncular tarafından canlandırılan Zenne adındaki kadınlar orta oyununda yer alan tiplerdir.
- Orta oyunundaki tiplerin belli durumlar karşısında belli davranışları vardır; kendi çevrelerine göre genelleştirilmiş varlıklardır.
- Karagöz'de olduğu gibi imparatorluğun hem Müslüman hem gayrimüslim birçok unsuru kendi ağız özellikleriyle boy gösterir.
- Bir orta oyunu dört bölümlerinden oluşur:

a) Giriş: Zurna, Pişekâr havası çalınca Pişekâr elinde "pastal" adı verilen şakşakla ağır ağır meydana gelir, seyircilere selâm verir, zurnacıyla ve seyircilerle konuşarak oyunu açar.

b) Muhâvere: Önce Pişekâr ve Kavuklu'nun birbirleriyle tanıdık çıkması, birbirlerinin sözlerini ters anlaması gibi güldürücü bir söyleşme gelir. Buna "arzbâr" denir. Sonra Kavuklu, Pişekâr'a başından geçen bir olayı anlatır. Pişekâr da bunu gerçekmiş gibi dinler, sonunda da bunun düş olduğu anlaşılır. Buna da "tekerleme" denir.

c) Fasıl: Oyunun en önemli bölümüdür. Bu bölümde işsiz olan Kavuklu'ya, Pişekâr bir iş bulur. Kavuklu, dükkânını açınca diğer tipler onunla ilişki kurar; çevredeki zenneler işin içine girer ve olay bu şekilde gelişir.

d) Bitiş: Oyunun son bölümüdür. Pişekâr farkına varmadan işledikleri kusurlardan dolayı seyirciden özür diler, gelecek oyunun adını ve yerini bildirir.

MEDDAH

Çeşitli taklitlerin yer aldığı, hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçıya meddah denir. Meddah, aynı zamanda meddahların hikâye anlatması ve gerekli taklitleri yapması biçiminde oynanan geleneksel Türk tiyatrosunun da adıdır.

Meddah türünün genel özellikleri şunlardır:

- Meddah, tek kişilik bir tiyatrodur.
- Meddah bir anlatı türü olmakla birlikte Karagöz ve orta oyundan ayrılır. Fakat anlatı bölümünün aralarına diyalog kullandığı, taklitler yaptığı ve değişik seslerle çeşitli kesimleri canlandırdığı için bir tiyatro türü olarak kabul edilir.
- Meddahların hikâye dağarcıkları çok zengindir. İslam kaynaklarından dinsel konular; İran kaynaklarından efsaneler, destanlar; Türk hikâye, masal ve efsaneler bu geniş dağarcığı oluşturur. Meddahlar ilerleyen dönemlerde daha çok güldürmeceye yönelmiştir.
- Meddahlar kahvehanelerde hünelerini göstereceği zaman dinleyicilerden daha yüksek bir yerde, bir iskemle ya da sedire oturarak hikâyelerini anlatır.
- Meddah sadece Acem, Anadolu gibi çeşitli ağızları değil ayrıca çeşitli hayvanları, doğanın ve cansız nesnelerin seslerini de taklit eder.
- Meddahın iki aracı vardır: Boynuna doladığı mendil ve elinde tuttuğu sopa. Mendille çeşitli başörtüleri, başlıklar yapar. Sopa ile de oyunu başlatmak, seyirciyi suskunluğa çağırarak, kapıyı vurmak için ya da saz, süpürge, tüfek, at yerine kullanır.
- Meddahlar; anlatıtları hikâyelere, ellerindeki bastonu yere vurup ya da ellerini çırpıp “Hak dostum hak!” diyerek ya da çeşitli söz kalıpları kullanarak başlar. Hikâyelerinin bitiş kısmında ise çıkartılması gereken dersi özlü bir şekilde belirtir ve “Her ne kadar sürçü lisân ettikse, affola!” şeklinde kalıplaşmış ifadelerle başvurur.
- Hikâyeler, değişken seyirci topluluğunun karşısında her anlatılışta farklılık gösterebilir.

KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Köy seyirlik oyunları; belirli bir metne dayanmayan ve belirli gün ve dönemlerde köylüler tarafından, köy çevrelerinde, geleneksel birtakım tiyatro kuralları takip edilerek yapılan gösteriler ve eğlencelerdir.

Köy seyirlik oyunlarının genel özellikleri şunlardır:

- Seyirlik oyunları; sözden çok şarkıya, dansa ve bedensel anlatıma dayalıdır.
- Oyunlar, büyü törenleri ve ritüellerden izler taşımakla birlikte günlük yaşamla da sıkı sıkıya bağlantılıdır.
- Seyirlik köy oyunları, köylülerce uzun kış aylarında, özellikle düğünlerde, bayramlarda eğlenmek ve vakit geçirmek için düzenlenip oynanır.
- Seyirlik oyunlarının oyuncularını, oyunculuğu meslek edinen kişiler değildir.
- Köylülerin güldürücü, acıklı ve sessiz olarak sınıflandırdığı bu oyunların en önemli özelliği anonim oluşlarıdır.
- Oyunlar, zamana ve içinde bulunulan zamana göre kapalı yerlerde veya açık havada oynanabilir. Özellikle doğanın canlandığı, hasat gibi olayların gerçekleştiği, mevsim değişikliklerinin yaşandığı zamanlarda oynanmaktadır.
- Oyunlarda ihtiyaca göre değişebilen ve çevrede bulunan malzemelerle oluşturulan, basit dekorlar, aksesuarlar ve kostümler kullanılır.
- Oyuncuların makyajı, aksesuarı ve kostümü köyün imkânlarıyla elde edilebilecek niteliktedir.
- Müzik ve dans köy seyirlik oyunlarında önemli unsurlardır. Oyunlarda, davul, zurna, keman, tef, çan, zil, tulum, darbuka, daire, teneke ve kaval gibi çalgılar kullanılır.

Geleneksel Türk Tiyatrosu

Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları bu metne göre cevaplayınız.

ORTA OYUNU

(...)

PİŞEKÂR — Evet, Allah bakide kalanlara uzun ömürler versin. Ne çare birader, mukadderat.

KAVUKLU — Ne kadar atayım göstermedin?

PİŞEKÂR — Ne atacaksın?

KAVUKLU — Bilmem, sen bu kadar at dedin ya.

PİŞEKÂR — Canım şimdi bundan bertaraf edelim de sen ne âlemdesin, ne iş koşuyorsun? Senin valide, hemşire onlar ne âlemde? Onları soralım anlayalım. Bunlardan başka benden ayrıldıktan sonra bu uzun ayrılık senelerini nasıl geçirdin? Onlardan bahsedelim. Hayırlı iş sahibi olabildin mi bari?

KAVUKLU — İsmailciğim onları hiç açmasak daha iyi olur sanırım. Çünkü bu cahillik yüzünden çekmediğim meşakkat kalmadı. Malum ya bir insan ne kadar akıllı olursa olsun en saf tahsil görmüşten aşağıdır. Ah o tahsil, ah o tahsil! Şimdi bin pişmanım fakat ne fayda.

PİŞEKÂR — Evet, öyledir birader. Ne yazık ki uçan kuş, kaçan balık bir daha ele geçmez.

KAVUKLU — Öyle deme İsmail benim sandıklanmış sakam vardı da kazara uçurdum, alimallah komşunun penceresinden öteye gidemedi, derhal yakaladım.

PİŞEKÂR — Zevzeklenme Hamdiciğim. Ben misal olarak söyledim. Yani tahsil zamanı geçince bir daha o zaman geri gelmez demek istedim.

KAVUKLU — Öyle ya. O mektep zamanını kaybetmek kadar kötü şey olamaz.

PİŞEKÂR — Öyledir birader çünkü beyin kartlaşır, sertleşir, hariçten gelen her türlü malumat saplanıp kalmaz. Şöyle bir gelir, pek az durur, gider.

KAVUKLU — Ya âdeta misafirlik oynar gibi dışarıdan beyine geldi mi bir kahve içip hemen gider.

PİŞEKÂR — Canım dimağa girecek malumat adam mı? Misafir gibi bir kahve içer gider mi yahu?

KAVUKLU — Bilmem sen söylüyorsun. Ne ise bu cahillik yüzünden başıma gelmeyen kalmadı.

PİŞEKÂR — Vah vah kardeşim! Anlat bakayım ne gibi felaketlere maruz kaldın?

KAVUKLU — Hangi feleklerde karpuz kaldı?

PİŞEKÂR — Hayır, felek, karpuz değil canım. Nasıl eziyetli hâllere giriftar oldun?

KAVUKLU — Ha, onu hiç sorma! Bak bir tanesini hikâye edeyim.

PİŞEKÂR — Buyurun sizi dinliyorum.

KAVUKLU — Siz buyurun, ben şimdi yedim de çıktım, vallahi tokum birader beni hiç bekleme.

PİŞEKÂR — A birader seni yemeğe mi davet ediyorum, söze buyurun dedim.

KAVUKLU — Öyle ise dinle de ibret al. Bak bilmezlik adamın başına ne hatıra gelmedik belalar getiriyor.

(...)

1. Orta oyununun bölümlerini ve bu bölümlerin özelliklerini yazarak yukarıdaki metnin hangi bölümünden alındığını belirleyiniz.

.....

.....

.....

.....

2. Kavuklu ve Pişekâr'ın özelliklerini metinden hareketle belirleyerek Karagöz oyunundaki hangi tiplerle benzerlik gösterdiklerini belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

3. Orta oyununda kullanılan dekorlar ile ilgili bilgi veriniz.

.....

.....

.....

.....

4. Aşağıda verilen orta oyunu metnindeki boşluklara diyaloglara göre oyunun ana karakterlerinden uygun kişileri getiriniz.

..... — Efendim uğurlar olsun.

..... — (Yüzüne bakarak önünden geçer.) Eyvallah illaki sana ne?

..... — Aman efendim bana ne olur mu? Bir insan eski bir ahababını görür de aşinalık etmez olur mu hiç?

..... — Allah Allah, senin her gördüğün ahababın mı olur?

..... — Elbette fakat her gördüğüm değil. Arz ettiğim veçhile gördüğüm ahababım değil, her beni görmeyen ahababıma aşinalık etmek mutadımdır.

TANZİMAT DÖNEMİ TİYATROSU

- Tanzimat Dönemi'nde, edebiyatımıza giren birçok yeni edebî tür içinde modern tiyatro da vardır. Türk edebiyatında, metne dayalı bir tiyatro anlayışı ve oyunların düzenli bir biçimde bir tiyatro binasında oynanması ilk kez Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşir.
- Türk edebiyatının Batılılaşmasında en büyük paya sahip olan İbrahim Şinâsi, ilk yerli tiyatro eseri olarak kabul edilen *Şair Evlenmesi*'ni yazar. Tek perdelik bir komedi olan bu eserde, görücü usulü evliliğin yanlışlığı anlatılır.
- Nâmık Kemal, tiyatro türünün toplumu eğitmede önemli bir araç olduğunu keşfeden yazarların başında gelir ve tiyatroyu eğlencelerin en faydalısı olarak niteler. *Vatan yahut Silistre*, *Gülnehâl*, *Âkif Bey*, *Zavallı Çocuk*, *Kara Belâ*, *Celâleddin Harzemşah* adlı altı tiyatro eseriyle bu türde eser veren önemli bir isim olur.
- Tanzimat Dönemi tiyatrosunun kurumsallaşmasındaki en önemli isimlerden biri Ahmet Vefik Paşa'dır. Molière'den yaptığı adaptasyonlarla ya da çevirilerle Türk tiyatrosuna büyük bir katkı sağlar. Ayrıca, Bursa'da valilik görevini yürüttüğü sırada bu oyunların sahnelenmesi konusundaki çalışmaları önemlidir. *Don Cıvani*, *Kadınlar Mektebi*, *Tartuf*, *Zor Nikâhı*, *Zorâki Tabib*, *Azarya*, *Tabîb-i Aşk* bu oyunlardan bazılarıdır.
- Tanzimat tiyatrosuna katkı sağlayan yazarlardan biri de Direktör Âli Bey'dir. Kendi yazdığı oyunlar dışında başka edebiyatlar-
dan çevirdiği eserleriyle dönemin tiyatrosuna katkı sağlayan bir başka isimdir. Karakter komedisinin önemli örneklerini veren yazarın *Ayyar Hamza* adlı eseri Molière'den uyarlanmıştır ve en tanınmış oyunudur.
- Şemsettin Sâmî de *Gave*, *Seydi Yahya* ve *Besa* adlı üç eseriyle bu türün gelişmesine katkı sağlayan bir diğer isimdir.
- Tanzimat Dönemi'nin en üretken ismi olan Ahmet Mithat, yazdığı on iki tiyatro eseriyle bütün eserlerinde olduğu gibi halkı eğit-
meye çalışır. *Eyvah*, *Çengi yahut Daniş Çelebi*, *Çerkes Özdenler*, *Açıkbaş* tiyatrolarından bazılarıdır.
- Tanzimat Dönemi'nin ikinci kuşağında yer alan sanatçılar, dönemin siyasi şartları ve mizaçları yüzünden daha çok bireysel so-
runlar etrafında gelişen eserler yazmıştır. Bu kuşağın en önemli isimlerinden biri olan Recâizâde Mahmut Ekrem; *Afife Anjelik*,
Atala, *Vuslat* ve *Çok Bilen Çok Yanılır* adlı dört tiyatro eseri yazar.
- Abdülhak Hâmit, tiyatro türünde azımsanamayacak sayıda eser vermesine rağmen bu türün gelişmesinde çok önemli bir yere
sahip değildir. Oyunlarının çoğu sahne tekniğine uygun değildir. Tiyatrolarını oynanması amacıyla değil okunması amacıyla
yazar. Özellikle uzak geçmiş zamanları ve ülkeleri konu edinir. Bireysel konulara da yer vermekle beraber vatan sevgisi tiyat-
rolarında öne çıkan önemli bir temadır. *Mâcerâ-yı Aşk*, *Sabr ü Sebat*, *İçli Kız*, *Duhter-i Hindû*, *Nesteren*, *Tânk*, *Tezer*, *Eşber*,
Zeynep, *İlhan*, *Turhan*, *Finten*, *Sardanapal*, *Hâkan* tiyatrolarından bazılarıdır.
- Tanzimat Dönemi tiyatrosunu, sanat anlayışlarında görülen farklılıklar nedeniyle iki kuşak hâlinde incelemek mümkündür.

Tanzimat Dönemi'nin birinci kuşağındaki tiyatro türündeki eserlerin genel özellikleri şunlardır:

- İbrahim Şinâsi, Nâmık Kemal, Ahmet Vefik Paşa, Direktör Âli Bey, Ahmet Mithat, Şemsettin Sâmî Tanzimat tiyatrosunun birinci
kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- "Toplum için sanat" anlayışı benimsenmiştir.
- Tiyatroya çok büyük bir önem verilmiş, tiyatro halkı eğitmek için bir araç olarak kullanılmıştır.
- Batılı anlamda tiyatronun Türk edebiyatına yeni girmesi dolayısıyla hem ilkler hem de çeşitli eksiklikler görülür.
- Batı edebiyatının tiyatro eserleri örnek alınsa da sanatçılar yerli konulara yer vermeye özen göstermiştir.
- Toplumsal yapının aksayan tarafları eleştirel gözle dile getirilmiştir.
- Görücü usulü evlilik dönemin birçok eserinde eleştirilmiştir. Vatan sevgisi de sıklıkla işlenen konular arasındadır. Ayrıca batıl
inançların da toplum üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durulmuştur.
- Eserlerde sade bir dil kullanılmaya çalışılır.
- Eserlerde romantizm etkilidir, daha çok komedi ve dram türünde eser verilmiştir.

Tanzimat Dönemi'nin ikinci kuşağındaki tiyatro türündeki eserlerin genel özellikleri şunlardır:

- Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit Tanzimat tiyatrosunun ikinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- "Sanat için sanat" anlayışı benimsenmiştir.
- Dönemin şartları yüzünden daha çok bireysel konulara ağırlık verilmiştir. Aşk ve tabiat başta olmak üzere uzak tarihlerden ve
yerlerden çeşitli yaşantıları yansıtmışlardır.
- Gerek dil gerek teknik anlamda birinci kuşağın kazanımlarını ileri götürememişlerdir.
- Sade bir dil kullanma çabası terk edilmiş, birçok eserde ağır ve süslü bir kullanılmıştır.
- Birçok tiyatro eseri sahnelenmek için değil okunmak için yazmıştır. Bu durum özellikle Özellikle Abdülhak Hâmit'in tiyatroların-
da görülür.
- Eserlerde romantizm etkilidir, daha çok dram ve komedi türünde eser verilmiştir.

İbrahim Şinâsi (1826-1871)

İlk yerli tiyatro eseri *Şair Evlenmesi*'ni kaleme almıştır. Başlangıçta iki perde olarak yazılan, daha sonra birinci perdenin çıkarılarak tek perdeye indirilen bu komedide “birbirini görmeden, görücü usulü ile evlenme âdeti” tenkit edilir. Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre Şinâsi; Karagöz, orta oyunu gibi yerli sanatlarla Batılı unsurları birleştirerek “millî tiyatroya varacak en kısa yolu” bulmaya çalışmıştır. Şinâsi, diğer edebî türlerde olduğu gibi tiyatro türünü de halka belli düşünce ve bilgileri aşılamak için bir araç olarak görmüştür.

Nâmık Kemal (1840-1888)

Nâmık Kemal’in en fazla eser verdiği edebî nevi tiyatrodur. Edebiyat özellikle tiyatro konusundaki düşüncelerini en geniş şekilde açıkladığı *Celâl Mukaddimesi* isimli uzun bir yazı kaleme almış, tiyatronun insanı eğlendirirken aynı zamanda düşündüren bir tarafı olduğunu ileri sürmüştür. Tiyatronun bu özelliğinden dolayı tiyatro eserleri kaleme almıştır. *Vatan yahut Silistre*, *Gülñihâl*, *Âkif Bey*, *Zavallı Çocuk*, *Kara Belâ*, *Celâleddin Harzemşah* tiyatro türündeki eserleridir.

Ahmet Vefik Paşa (? - 1891)

Türk tiyatrosunun kurumsallaşmasındaki en büyük önemli isimlerden biridir. Halkı Batı tarzı tiyatroya ısındırmak için Molière’in on altı oyununu Türkçeye kazandırır. *Don Cıvani*, *Kadınlar Mektebi*, *Tartuf*, *Zor Nikâhı*, *Zorâki Tabib*, *Azarya*, *Tabib-i Aşk* bu oyunlardan bazılarıdır.

Direktör Âli Bey (1846-1899)

Türkiye’de Batı örneklerine uygun bir tiyatronun yerleşip kökleşmesi için Türk yazarların tiyatro eseri yazıp sahnelemeleri gerektiği bilinciyle hareket etmiştir. Tiyatro dili bakımından Ahmed Vefik Paşa’yı örnek almış, Türkçeyi halk söyleyişine yaklaştırmayı ve dilin halk ağızında kalmış nüktelerini, deyimlerini canlandırmasıyla dikkat çekmiştir. *Ayyar Hamza* adlı eseri Molière’den uyarlanmıştır ve en tanınmış oyunudur. *Kokona Yatıyor*, *Misafiri İstiskal*, *Geveze Berber*, *Letâfet* tiyatro türündeki diğer eserleridir.

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

Ahmet Mithat Efendi de Nâmık Kemal gibi tiyatronun kitle üzerindeki etkisini önemsemiştir. *Eyvah*, *Çengi yahut Daniş Çelebi*, *Çerkes Özdenler*, *Açıkbaz* tiyatrolarından bazılarıdır.

Şemsettin Sâmî (1850-1904)

Şemsettin Sâmî, tiyatro türünde önemli bir yazardır. Oyunlarının konularını, kaynaklarını ve oyun yazarlığı hakkındaki görüşlerini eserlerinin ön sözünde açıklamıştır. *Besa yahut Ahde Vefâ*, *Seydi Yahya*, *Gâve* tiyatro türündeki eserleridir.

Recâizâde Mahmut Ekrem (1847-1914)

Recâizâde Mahmut Ekrem’in tiyatro anlayışı, Tanzimat tiyatrosunun genel anlayışını yansıtır. *Afife Anjelik*, *Atala*, *Vuslat*, *Çok Bilen Çok Yanılır* tiyatro türündeki eserleridir.

Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937)

Tanzimat’tan sonraki yenileşme devri Türk edebiyatının tanınmış şair ve tiyatro yazarıdır. Türk edebiyatında şekil ve içerik bakımından gerçek anlamda yenilikler yapmış sanatçıların başında gelmektedir. Şiir ve tiyatrolarında aşk, tabiat, yer yer toplumsal meseleler, gündelik hayatın bazı problemleri, tarih, vatan duygusu ile insan, Tanrı, ölüm, ruh, ezel-ebed metafizik konuları işlemiştir. Tiyatroları sahnelenmeye pek uygun değildir, birçok oyununu oynanması için değil okunması amacıyla yazmıştır. *Mâcerâ-yı Aşk*, *Sabr ü Sebat*, *İçli Kız*, *Duhter-i Hindû*, *Nesteren*, *Târık yahut Endülüs Fethi*, *Tezer*, *Eşber*, *Zeynep*, *İlhan*, *Turhan*, *Finten*, *Sardanapa*, *Hâkan* tiyatro türündeki eserleridir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

İbrahim Şinâsi’nin 1859 yılında yazıp *Tercümân-ı Ahvâl* gazetesinde 1860 yılında yayımladığı *Şair Evlenmesi* adlı eseri Türk edebiyatının ilk yerli tiyatrosudur. Görücü usulü evliliğin sakıncalarını ele alan tek perdelik bir komedidir.

Nâmık Kemal tarafından yazılan *Vatan yahut Silistre*, Türk edebiyatında sahneye konmuş ilk yerli tiyatro eseridir. Vatan sevgisinin ele alındığı dram türünde bir eserdir.

Ahmet Vefik Paşa, tiyatronun kurumsallaşması adına çok önemli bir rol üstlenmiştir. Bursa’da valilik görevini yürütürken bir tiyatro binası inşa etmiş, Molière’den yaptığı çeviriler ve uyarlamalarla Türk tiyatrosuna büyük katkılar yapmıştır.

Modern Türk Tiyatrosu

DÜNYA EDEBİYATINDA TİYATRO

TRAJEDİ

Kaynağı Eski Yunan'a dayanır. Eski Yunan ve Latin edebiyatlarında nazım biçiminde yazılmıştır. 17. yüzyılda nesir biçiminde de örnekleri verilmiştir. Klasisizmin izleri görülmektedir. Üç birlik kuralına uyulur. Beş perdeden oluşur. Konusunu tarih ve mitolojiden alır.

Sanatlı bir dil ve soylu bir üslup kullanılır. Kahramanları; soylular, krallar, tanrılar ve olağanüstü kişilerdir. Kaba ve çirkin sahneler, seyirciye gösterilmez. Oyunlarda koro bölümü bulunur. Korku, heyecan, acıma duyguları uyandırarak insan ruhunu arındırmayı amaçlar.

Euripides (Öripides), Corneille (Korney), Racine (Rasin) trajedi türünde eser vermiş sanatçılardır.

KOMEDİ

Konusunu günlük hayattan alır. Günlük, kaba ve argo sözlere yer veren bir dil kullanılır. Kahramanlar, halkın içinden kişilerdir. Nazım veya nesir biçiminde yazılabilir. Koro bölümü bulunur. Üç birlik kuralına uyulur. Kaba ve çirkin sahnelere yer verilebilir. Perde sayısı değişebilir. Karakter, entrika ve töre komedisi gibi türleri vardır. Aristophanes (Aristofanes), Molière (Molyer) komedi türünde eser vermiş önemli sanatçılardır.

DRAM

Kahramanları, hayatın her kesiminden kişilerdir. Nazım veya nesir biçiminde yazılabilir. Konusunu tarihten ve günlük hayattan alır. Üç birlik kuralına uyulmaz. Perde sayısı değişebilir. Kaba ve çirkin sahnelere yer verilebilir. Melodram ve feeri gibi türleri vardır.

Victor Hugo (Viktor Hügo), Shakespeare (Şekspir) dram türünde eser vermiş sanatçılar arasındadır.

MOLIERE

Molière (Molyer), Fransız edebiyatının en ünlü ve etkili yazarlarından biridir. Molière, 1622 yılında Paris'te doğmuş ve 1673 yılında sahnede geçirdiği bir rahatsızlık sonucu ölmüştür. Molière, tiyatro tarihinin en büyük komedi yazarlarından biri olarak kabul edilir. En ünlü oyunları arasında *Tartuffe* (Tartüf), *Hastalık Hastası*, *Cimri*, *Scapin'in* (Skepan) *Dolapları* ve *Kibarlık Budalası* yer alır. Bu oyunlar, Fransız toplumunun zaaflarını hicvetmiş ve eleştirmiştir. Molière, kariyerinin başlarında İtalyan komedyası gibi İtalyan tiyatro geleneklerinden etkilenmiştir. Bu etkiler, Molière'in oyunlarındaki karakter tipleri ve komik unsurların bazılarının kaynağı olarak görülebilir. Molière, ayrıca tiyatro yapısına ve oyunculuğa da yenilikler getirmiştir. Oyunlarında konuşma diline daha çok yer vererek tiyatroyu daha doğal ve gerçekçi hâle getirmiştir. Molière, genç yaşta tiyatro sanatına ilgi duymaya başlamış ve kısa süre sonra profesyonel bir oyuncu olmuştur. İlk kez 1658 yılında kendi kurduğu tiyatro topluluğuyla sahneye çıkmıştır. Ancak bu tiyatro topluluğu, başarısızlığa uğramış ve Molière, 1659 yılında yeni bir topluluk kurmuştur. Molière'in oyunları, kendi dönemi için oldukça ileri görüşlüdür. Onun eserleri, insan doğasını ve toplumsal ilişkileri eleştirel bir bakış açısıyla ele almaktadır.

1. Türk halk tiyatrosunda yer alan Karagöz oyunuyla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Oyunda yerel söyleyişlere yer verilir.
- B) Yazılı bir metne dayanan, komedi ağırlıklı oyunlardır.
- C) Usta-çırak geleneği içinde sürdürülür.
- D) Figürleri perdeye yansıtarak seslendiren ve oynatan kişiler vardır.
- E) Oyun sırasıyla "mukaddime", "muhavere", "fasıl" ve "bitiş" bölümlerinden oluşur.

2. (I) Türk edebiyatında modern tiyatrodan önce geleneksel Türk tiyatrosu yüzyıllarca varlığını sürdürmüştür. (II) Karagöz, orta oyunu, meddah, seyirlik köy oyunları, kukla gibi türlere ayrılan geleneksel Türk tiyatrosu sözlü gelenek içinde ortaya çıkıp gelişmiştir. (III) Modern tiyatro ise Türk edebiyatına Tanzimat'la birlikte Batı'dan gelmiştir. (IV) Bu dönemde Ahmet Vefik Paşa ilk yerli oyun olan *Şair Evlenmesi*'ni yazmış, Molière'den uyarlamalar yapmıştır. (V) Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatro farklı anlayışlarla gelişmesini sürdürmüştür.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bilgi yanlışı vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

3. "Karagöz oyununda kötü huylu cüce tipidir. Saray soytarıları gibi vücudu gelişmemiş, aklı kıttır. Çabuk ve duraksamadan konuşur. Başkalarını, özellikle Karagöz'ü kızdırmaktan hoşlanır. Yılışık, sulu, alaycı bir tiptir. Oradan oraya laf taşıyarak herkesi birbirine düşürür. Etrafa kulak asmaz, devamlı söz söyler, boyu kadar uzun bir külâh ve kimi kez de külâhın ucunda feneri vardır. Bu tipe, 'Altı Karış' da denir."

Paragrafta tanıtılan Karagöz tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tuzsuz Deli Bekir
- B) Çelebi
- C) Matiz
- D) Arnavut
- E) Beberuhi

4. 1844'te Hayrullah Efendi tarafından yazılan "Hikâye-i İbrahim Paşa be - İbrahim-i Gülşeni" adlı tiyatro eseri basılmadığı için 1859'da - - - - tarafından kaleme alınan - - - - edebiyatımızın ilk tiyatro eseri olmuştur.

Yukarıdaki parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Namık Kemal - *Vatan Yahut Silistre*
- B) Şinasi - *Şair Evlenmesi*
- C) Ahmet Vefik Paşa - *Zor Nikâh*
- D) Ahmet Mithat Efendi - *Çengi*
- E) Direktör Ali Bey - *Ayyar Hamza*

5. Geleneksel tiyatro içinde yer alan bu türde, rol alan bütün kişileri ve hikâyeyi tek kişi canlandırır. Bu tiyatro, taklide ve tuluata dayalıdır. Oyuncu, bir sandalyeye oturarak dinleyicilerine hikâyeler anlatır; hikâyenin kahramanlarını kendi yöresinin dili ve şiveleri ile taklit eder. Onun konusu, günlük yaşamdaki olaylar, masallar, destanlar, hikâyeler ve efsanelerdir; aksesuarını ise bir sandalye (tabure), bir mendil (havlu) ile bir sopa (baston) oluşturur.

Yukarıda özellikleri verilen geleneksel tiyatro türü hangisidir?

- A) Meddah
- B) Köy seyirlik oyunları
- C) Karagöz
- D) Kukla
- E) Orta oyunu

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) *Hikâye-i İbrahim Paşa be İbrahim-i Gülşeni*, konusunu Kanuni Devri'nden alan ve dört perdeden oluşan küçük bir dramdır.
- B) Tiyatrolarını halkı eğitmek için yazan Namık Kemal, klasisizmin etkisinde kalmıştır.
- C) Ahmet Vefik Paşa, Molière'den yaptığı çeviri ve uyarlamalarla tiyatroya büyük katkılarda bulunmuştur.
- D) *Ayyar Hamza*, Molière'in "Scapin'in Dolapları" adlı yapıtından Direktör Ali Bey tarafından uyarlanmıştır.
- E) Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı *Açıkbaş*, alafranga yaşamaya özentili bir ihtiyarın kendisinden çok genç bir kızla evlenmesini eleştiren bir komedidir.

CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Yüklemine Göre Cümleler

Cümleler yüklem türüne göre ikiye ayrılır:

1. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli fiil olan cümlelere denir.

Uzun bir günün ardından kendini yorgun hissediyordu.

Köylüler, uzun ve soğuk bir kış için hazırlanıyor.

2. İsim Cümlesi

Yüklemi isim ya da isim soylu sözcükler olan cümlelere denir. Yüklemi fiil olmayan bütün cümleler isim cümlesidir.

Hâlâ, burada yapacağımız birçok şey var.

Garip şiiri, Türk edebiyatı için büyük bir öneme sahiptir.

Öge Dizilişine Göre Cümleler

1. Kurallı (Düz) Cümle

Yüklemi cümlenin sonunda bulunan cümlelerdir.

Uzunca bir süre, otobüsün penceresinden ıssız ovaları seyretti.

2. Devrik (Kuralsız) Cümle

Yüklemi cümlenin başında veya ortasında bulunan cümledir.

Bunca yılın ardından bile özlüyorum senin sıcak sesini.

3. Eksiltili Cümle

Yüklemi olmayan cümlelere eksiltili cümle denir ve bu tür cümlelerin sonuna üç nokta konur.

Karanlık bir meşe ormanı, büyük bir gürültü ile akan nehir...

Az veren candan, çok veren maldan...

Aşağıdaki cümleleri yüklemine ve öge dizilişine göre inceleyiniz.

Cümleler	Yüklemine Göre	Öge Dizilişine Göre
Zor günlerimde bana her zaman destek olduğu için ona minnettarım.		
Bütün ceplerini şekerlerle doldurdular köyün çocukları.		
Sanatı, en yüksek seviyelere çıkaran şey buydu işte.		
Yanar mor zambaklar, buğulu gece lambaları.		
Son oyunun büyük ilgi göreceğinden oldukça emindi.		
Sinema sanatının ülkemizdeki en büyük isimlerinden biriydi Metin Erksan.		
Hiçbir tanıdığının olmadığı bu kocaman şehirde ne yapacaktım şimdi?		
Yoğun dolu yağışı nedeniyle birçok tarım ürünü zarar gördü.		
Yorucu bir yolculuktan sonra Rize'den Trabzon'a vardım.		
Caddedeki insan kalabalığı akıyordu azgın bir ırmak gibi.		
Gecenin ilerleyen saatlerinde bile bu emektar kahvehanenin lambaları açıktı.		
Çok gülünçtü sahnedeki oyuncunun sakar tavırları.		
Bütün gün yorulan işçiler dinleniyor bir ağacın gölgesinde.		
Sekizle on dört yaş arasında otuz kadar çocuk, sahnede sıraya dizilmiş iki grup halinde duruyorlardı.		
Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi.		
Dedem paralarını, bütün değerli şeylerini eski bir bisküvi kutusunda saklardı.		
Yerimden kalkıp trenden inemeyecek kadar büyüktü yorgunluğum.		
Şiddetli lodos fırtınası yüzünden iptal etmişlerdi Kadıköy Adalar vapurları seferlerini.		
Sağduyu sahibiydi yanlış yaptığını anlayacak kadar.		
Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı dikkatle.		

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10. SINIF

ÖĞRETİCİ METİNLER

- ANI
- HABER METNİ
- GEZİ YAZISI
- CÜMLE ÇEŞİTLERİ
- YAZIM KURALLARI
- NOKTALAMA İŞARETLERİ

ANI (HATIRA)

- Kişinin başından geçen ya da yaşadığı dönemde tanık olduğu olayları üzerinden belli bir zaman geçtikten sonra kendi bakış açısına göre yazdığı yazılara anı denir.
- Anılar; yaşananların ve tanık olunan olayları sonraki kuşaklara aktarma, geçmişin unutulmasının önüne geçme, toplumun geçmişine ışık tutma, kişinin kendisi ve yaşamının bilinme isteği gibi birçok farklı nedenle kaleme alınabilir.
- Anılar, sanatsal değil öğretici metinlerdendir çünkü anıların en temel amacı yaşanmış olayları gerçekliğe bağlı kalarak anlatma isteğidir. Bu yüzden anılarda anlaşılır ve yalın bir dil kullanılır.
- Yaşanan olayların üzerinden uzun bir zaman geçmesi, bazı olayların unutulmasına ya da eksik ve yanlış hatırlanmasına sebep olabilir.
- Bir anı yazarı; anlattığı döneme ait gazetelerden, dergilerden, fotoğraflardan, mektuplardan ve belgelerden yararlanabilir.
- Türk edebiyatında anı türünün ilk örneği Babür İmparatoru Babür Şah'ın yazdığı *Babümâme* adlı eserdir.
- Modern anlamda anı türü, Türk edebiyatında Tanzimat'tan sonra görülür. Bu türün edebiyatımızdaki asıl gelişimi ise Servetifünun Dönemi'nde gerçekleşmiştir.

Servetifünun Dönemi'nde Anı

- Anı türünün Batılı anlamda ilk örnekleri Servetifünun Dönemi'nde verilmiştir.
- Servetifünun nesrinin en önemli yazarı olan Halit Ziya Uşaklıgil, anı türündeki eserlerini dokuz ciltte toplar: *Kırk Yıl* adlı beş ciltlik anı kitabında, hayatının ilk kırk yılını anlatır. *Saray ve Ötesi* adlı anıları ise üç ciltten oluşur ve saraydaki görevi sırasında tanık olduğu olaylara yer verir. *Bir Acı Hikâye*'de ise oğlunun ölümünün ardından duyduğu acıları anlatmıştır.
- Servetifünun edebiyatında anı türünde eser veren isimlerden biri diğeri Mehmet Rauf'tur. Dergi ve gazetelerde kalan anı türündeki eserleri *Edebî Hatıralar* adıyla ölümünden çok sonra yayımlanmıştır.
- Bu dönemin anı türünde eser veren yazarlardan biri de Servetifünun dergisinin sahibi Ahmet İhsan Tokgöz'dür. İki ciltten oluşan *Matbuat Hatıralarım* adlı bir anı kitabı vardır.
- Servetifünuncular içinde hatıra türünde eser veren diğer bir sanatçı da Hüseyin Cahit Yalçın'dır. Yazarın anıları, *Edebî Hâtıralar* ve *Siyasal Anılar* adlarıyla yayımlanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Anı

- Tanzimat sonrası dönemde ilk örnekleri görülmeye başlayan anı türü, Cumhuriyet sonrasında giderek artan bir yaygınlık ve zenginlik kazanır.
- Bu dönemde yayımlanan anılarda, İstiklal Harbi ve Atatürk ile ilgili anıların yanında dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal hayatında önemli yeri bulunan birçok olay ve kişilere dair pek çok konu işlenmiştir. Bunlar dışında sanatçıların kültür, sanat ve edebiyat alanındaki olaylar, kişiler ve eserlere dair fikirleri içeren anılar da önemli bir yer tutar.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda* adlı hatıralarında Mondros Mütarekesi'nden İzmir'in kurtuluşuna kadarki zaman dilimini anlatır. *Anamın Kitabı* adlı anılarında ise çocukluk yıllarında yaşadıklarını ele alır. *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* adlı eserine gençlik dönemini ve edebiyata olan ilgisinin nasıl doğup geliştiğini gözler önüne serer. *Zoraki Diplomat* adlı anılarında ise gönülsüz bir biçimde sürdürdüğü diplomatlık günlerinden söz eder.

- Halide Edip Adıvar, çocukluk günlerinden 1918'e kadarki anılarını *Mor Salkımlı Ev* başlığıyla kaleme alır. *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adlı anılarında ise Kurtuluş Savaşı sırasında yaşadıklarını ve tanıklıklarını canlı ve etkileyici bir biçimde ortaya koyar.
- Yahya Kemal Beyatlı; *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım* adlı anılarında yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi meselelerine yer verir. *Siyasî ve Edebî Portreler* adlı anılarında ise döneminin siyasi ve edebî kişiliklerini gözler önüne serer.
- Refik Halit Karay, *Üç Nesil Üç Hayat* adlı anılarında Abdülaziz, II. Abdülhamit ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki İstanbul'u ve sosyal unsurları ile ele alır.
- Abdülhak Şinasi Hisar; *Geçmiş Zaman Köşkleri, Geçmiş Zaman Fıkraları, Boğaziçi Yalıları, Boğaziçi Mehtapları* adlı anılarında, 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyıla uzanan bir süreçte İstanbul'u, geçmiş zamanın renkli insanlarını anlatır.
- Yusuf Ziya Ortaç, *Bizim Yokuş* adlı anılarında, bir zamanlar yayıncılığın ve gazeteciliğin merkezi olan Babıâli'yi ve gazetecilik yıllarını ele alır. *Portreler*'de ise dönemin önemli edebiyatçılarıyla ilgili düşüncelerini ve kendi üzerinde bıraktığı izlenimleri kaleme almıştır.
- Falih Rıfkı Atay; *Atatürk'ün Bana Anlattıkları, Çankaya ve Atatürk'ün Hatıraları* adlı anıları Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsiyeti etrafında oluşan anılardandır. *Çankaya*, Atatürk'ün doğumundan ölümüne kadarki hayatını kapsayan bir eserdir.
- Halikarnas Balıkcısı adıyla tanınan Cevat Şakir Kabaağaçlı, Bodrum'a sürgün edilişini ve orada geçirdiği yılları *Mavi Sürgün* adıyla yayımlamıştır.
- Şevket Süreyya Aydemir, *Suyu Arayan Adam* isimli anılarında; hem kendi yaşamını, yakın çevresini hem Türk toplumunun yaşadığı önemli değişim ve dönüşümleri kaleme almıştır.
- Halide Nusret Zorlutuna, *Bir Devrin Romanı* adlı anılarında, hayatının ilk otuz otuz beş yıllık dönemine ait yaşadıkları ve gözlemlediklerini yansıtmıştır. *Benim Küçük Dostlarım* adlı anılarında ise öğretmenlik anılarına yer vermiştir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Anı türünün günlükten en önemli farkı, yaşanan olayların üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra ele alır. Günlükte ise yaşananlar günü gününe aktarılır.

Servetifünun Dönemi
Türk Edebiyatı'nda Anı

Cumhuriyet Dönemi
Türk Edebiyatı'nda Anı

1. Aşağıdakilerden hangisi anı türünün özelliklerinden değildir?

- A) Tarihi gerçeklerin anlaşılmasına yardımcı olur.
- B) Bilim, sanat, spor ve politika gibi alanlarda ünlü olan insanların yaşamları anlatılır.
- C) Yazarın anlık görüşlerini ve ruhsal yapısını anlatır.
- D) Yaşanmakta olan değil, yaşanmış olaylar anlatılır.
- E) İnsanların zihninde iz bırakan olaylar anlatılır.

2. Mektepte sınıf arkadaşlarımla arasında, İzmirli bir efendi var idi. Bu efendi İzmir'de iken, Hâlit Ziya'nın derslerinde bulunmuş idi. Genç üstat hakkında malumat almağa başladığım arkadaşım, eski hocası için gösterdiğim meftuniyeti görünce kendinde bulunan eski Hizmet gazetesi nüshalarını bana hediye etti ki, Hâlit Ziya Bey'in o zamana kadar yazdığı ve henüz kitap şeklinde neşredilmemiş eserlerinin hepsi de bunlarda tefrika edilmiş idi: *Bu Mıydı? Heyhat, Ferdi ve Şürekası, Bir Ölünün Defteri..* Bilmübalağa söylüyorum: Bu eserleri okurken duyduğum neşe ve hummayı, ömrümde başka hiçbir şeyde hissetmedim. Bu, bir galeyan, bir humma, bir hastalık oldu. Okurken bazı yerlerde, bazı tasvirlerde, bazı terkiplerde birden haykırmak ihtiyacı ile boğuluyordum.

Yukarıdaki metnin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Günlük
- B) Deneme
- C) Hatıra
- D) Biyografi
- E) Mektup

3. Kimi alır gider gençlik yönüne,
Kimi düşün kimi bayram gününe.
Dizilirler gözlerimin önüne,
Uzak yakın, benzi soluk anılar.

Halil Soyuer

Yukarıdaki şiirde anı türünün hangi özelliği ağır basmaktadır?

- A) Olayların bir sıra gözetilerek anlatılması
- B) Gerçek olay ve kişilerin söz konusu olması
- C) Yaşanmışlıklar karşısındaki duyguların paylaşılması
- D) Gözlemlerin başkalarıyla paylaşılması
- E) Nesnel bir anlatım tutumu sergilenmesi

4. Muallim Naci anı türündeki bu eserinde eski İstanbul semtlerini, burada yaşayan insanları ve okuduğu mektepte yaşananları anlatır. Çocukluk yıllarının önemli bir yer tuttuğu bu eserde Muallim Naci; aile yapısını, komşuluk ilişkilerini ve esnafları bir çocuğun anıları içinde anlatır.

Yukarıda tanıtılan eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) *Falaka*
- B) *Saray ve Ötesi*
- C) *Şöyle Böyle*
- D) *Ömer'in Çocukluğu*
- E) *Yazmış Bulundum*

5. Aşağıdakilerden hangisi anı türünde bir eser değildir?

- A) Ziya Paşa-*Defter-i Âmâl*
- B) Yusuf Ziya Ortaç-*Şeker Osman*
- C) Namık Kemal-*Magosa Hatıraları*
- D) Ahmet Rasim-*Gecelerim*
- E) Halit Ziya Uşaklıgil-*Kırk Yıl*

6. Aşağıdakilerden hangisinde Halide Edip Adıvar'ın "anı" türündeki eserleri bir arada verilmiştir?

- A) *Dağa Çıkan Kurt, Harap Mabedler*
- B) *Kubbede Kalan Hoş Sada, İzmir'den Bursa'ya*
- C) *Türk'ün Ateşle İmtihanı, Mor Salkımlı Ev*
- D) *Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye*
- E) *Sinekli Bakkal, Kubbede Kalan Hoş Sada*

Aşağıda verilen I. sütundaki ifadeleri II. sütundaki ifadeler ile eşleştiriniz.

1	<i>Boğaziçi Yalıları</i>		Oktay Akbal	A
2	<i>Anı Değil Yaşam</i>		Yahya Kemal Beyatlı	B
3	<i>Yılanlı Kuyudan</i>		Yakup Kadri Karaosmanoğlu	C
4	<i>Üç Nesil</i>		Halide Edip Adivar	Ç
5	<i>Zoraki Diplomat</i>		Necip Fazıl Kısakürek	D
6	<i>Siyasi ve Edebî Portreler</i>		Salâh Bırsel	E
7	<i>Mor Salkımlı Ev</i>		Ahmet İhsan Tokgöz	F
8	<i>Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu</i>		Muallim Naci	G
9	<i>Matbuat Hatıralarım</i>		Abdülhak Şinasi Hisar	H
10	<i>Ömer'in Çocukluğu</i>		Refik Halit Karay	I

HABER METNİ

- Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye haber; bu bilgilerin gazete, dergi gibi yayın organları ya da televizyon, radyo gibi iletişim araçlarıyla topluma duyurulması amacıyla hazırlanan metinlere ise haber yazısı denir. Bir haber yazısı; siyaset, ekonomi, sanat, kültür, bilim ve teknoloji, spor gibi hayatın içinde var olan her şeye dair yazılabilir.

Haber metinlerinin taşıması gereken bazı özellikler vardır:

- Aktarılacak olay ya da olgular güncel ve ilginç olmalı, sıradan olaylar aktarılmamalıdır.
- Toplumsal geniş bir kesimini ilgilendiren olaylara yer verilmelidir.
- Güvenirliği ve doğruluğu sorgulanmadan hiçbir haber, kesin doğru olarak kabul edilmemelidir.
- Olayları olduğu gibi aktarmalı, haberi yazan kişinin öznel görüşlerine yer verilmemelidir.
- Yalın, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalı; okuyucunun olayla ilgili merak edeceği bütün unsurlar açıklığa kavuşturulmalıdır.
- Metnin başlığı, kapsayıcı ve ilgi çekici olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Metnin giriş bölümünde haberin ne olduğu kısaca anlatılmalıdır.
- Metinde olaya, zamana, mekâna, olayın nasıl gerçekleştiğine, olayın yaşanma nedenine ve olayı kimin ya da kimlerin gerçekleştirdiğine dair bilgiler bulunmalıdır. Bu bakımdan iyi bir haber metni için en geçerli yöntem, haberin 5N1K kuralına uygun bir biçimde yazılmasıdır.
- Bir haber metninin aşağıdaki sorulara yanıt vermesi gereklidir:
 - * **Ne** (Haberin konusu)
 - * **Neden** (Olayın amacı ya da nedeni)
 - * **Nasıl** (Olayın oluş biçimi)
 - * **Nerede** (Olayın gerçekleştiği yer)
 - * **Ne zaman** (Olayın gerçekleştiği zaman)
 - * **Kim** (Olayla ilgili kişi ya da kişiler)

- Haber metinlerinin yazımında kullanılan iki temel teknik vardır:

Piramit Tekniği: Habere ilişkin ayrıntıların metnin sonuna bırakıldığı tekniktir.

Ters Piramit Tekniği: Haber değeri en fazla olan bilgilerin haberin giriş kısımlarında okuyuculara sunulması ve paragraf ilerledikçe bilgilerin önemliden daha az önemliye doğru azalarak sıralanmasına dayanır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Ajans: Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.

Asparagas: Uydurulmuş, doğru olmayan haber.

Dekroşe: Gazete ve dergilerde yan sütunlara taşan yazı.

İktibas: Başka bir kaynaktan elde edilen yazının gazetede, olduğu gibi yayınlanması

Kupür: Gazeteden kesilen yazı.

Manşet: Bir gazetenin adının altında, ilk sayfasının en üst bölümünde, önem verilen bir haberin iri harflerle konulan başlığı.

Muhabir: Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren ya da yayan kişi.

Sansasyonel: Çarpıcı.

Sürmanşet: Gazetelerin birinci sayfalarındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.

Spot: Haber metninden biraz daha büyük harfli puntolarla dizilen, haber içindeki özellikleri vurgulamak, ana ayrıntıları başlık kompozisyonu içerisinde sergilemek için kullanılan genellikle sıralamada başlıktan sonra yer alan haber ayrıntısıdır.

Sütun: Gazete, dergi, kitap gibi yazıların yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölüm.

Tekzip: Basın ve yayın organlarında çıkan bazı haberlerin yalan olduğuna dair yapılan açıklama, yalanlama.

Tiraj: Baskı sayısı.

Güncel Gazete ve Dergilerde Haber Metni

Genel Ağ Haberleri

- Genel ağ haberleri, en basit tanımlama ile genel ağ üzerinden yapılan habercilik türü olarak ifade edilmektedir. Haberlerin anında kamuoyuna duyurulması ve ihtiyaç duyulduğunda ona rahatça ulaşılabilmesi gibi niteliklere sahip olduğundan günümüzde çok fazla tercih edilmektedir.
- Türkiye'nin genel ağ ile tanışması ilk olarak 12 Nisan 1993 yılına denk gelmektedir ve medyanın genel ağ kullanması 1995 yılında gerçekleşmiştir. Buna rağmen teknolojik olanakların sağladığı kolaylıklar sayesinde kendini sürekli geliştiren, yenileyen bir habercilik uygulamasıdır.
- Genel ağ haberciliği; gazete, radyo ve televizyonun yanında haber toplamak ve yaymak adına hizmet eden dördüncü bir habercilik türü olarak da tanımlanabilmektedir. Genel ağ haberciliği, televizyon ve gazetenin tüm yayın ve iletim sistemlerini bütünlüştürmüştür.
- Genel ağ haberciliğinin diğer habercilik uygulamalarına göre büyük üstünlüğü vardır:
 - ◆ Yazı, ses, görüntünün yanı sıra etkileşimli iletişim de sağlamaktadır.
 - ◆ Anlık olarak erişim sağlayanlar, kolaylıkla ulaşmaktadır.
 - ◆ Haberler istenildiği takdirde uzun uzun anlatılabilmektedir, yer konusunda herhangi bir kısıtlama yoktur.
 - ◆ Anlık haber girdisi yapabilmekte, hızlı bir bilgi akışı sağlamaktadır; güncel gelişmeleri hızlıca aktarmak mümkün olmaktadır.
 - ◆ Geleneksel habercilik yöntemlerine göre daha uygun bir maliyete ve daha az bir emeğe ihtiyaç duymaktadır.
 - ◆ Konu ile ilgili olan tüm içeriklere bağlantılar aracılığıyla ulaşılabilir.
 - ◆ Diğer haber türlerine göre daha küresel bir yapıya sahiptir.
- Geleneksel haber yöntemlerine göre haberlerin daha az denetlemeye tabi olması ise haberin doğruluğunu ve güvenilirliğini azaltmaktadır.
- Genel ağ haberlerinin de habercilik ilkelerine uygun bir biçimde hazırlanması önemlidir. Bunun için şiddet içerikli haberlerin uygun biçimde servis edilerek okurun duyguları istismar edilmemeli, okurun dikkatini çekmek için asparagas haberlere yer verilmemeli ve haberde dil kurallarına uyulmalıdır.

YAZILI ANLATIM

Güncel bir haber seçerek haber metni kurallarına uygun bir haber oluşturup sınıfla paylaşınız.

Genel Ağ Haberleri

1. I. Manşet: Büyük puntolarla yazılmış dikkat çekici haber başlığı.
 II. Asparagas: Masa başında uydurulmuş yalan haber.
 III. Tekzip: Bir haberin doğru olmadığını ifade eden yalanlama metni.
 IV. Sütun: Gazetelerde soldan sağa doğru devam eden yazı bölümü.
 V. Muhabir: Haber yazan ve toplayan görevli.

Yukarıda verilen tanımlardan hangisinde yanlış bir bilgi vardır?

- A) I
 B) II
 C) III
 D) IV
 E) V

2. I. Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlık.
 II. Gazete, dergi, kitap vb. yayınlarda sayfanın yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölümlerden her biri, kolon.
 III. Gazetelerin birinci sayfasındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.
 IV. Özel veya resmî kurum, kuruluş veya yetkili kişilerce herhangi bir durumla ilgili olarak süreli veya süresiz yayımlanan duyuru.

Aşağıdaki terimlerden hangisinin tanımı yukarıda verilmemiştir?

- A) Manşet
 B) Sürmanşet
 C) Tiraj
 D) Bülten
 E) Sütun

3. Her yıl 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda açıklanan Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri'nin bu yılki sahipleri belli oldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın onayıyla 2016 yılında Mustafa Kutlu, Prof. Dr. Kemal Haşim Karpat, Prof. Dr. Erol Parlak, Şener Şen, Feridun Özgören ve Süheyl Ünver'e ödül verilmesi uygun görüldü.

Yukarıdaki metinle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Habere kişisel yorum katılmıştır.
 B) Haber metni 5N1K kuralına uygundur.
 C) Toplumun her kesimini ilgilendiren bir haberdir.
 D) Haberi resmî kaynaklardan doğrulamak mümkündür.
 E) Metinde edebî bir anlatım kullanılmıştır.

4. Günlük gazetelerde, belli aralıklarla yayınlanan dergilerde, meslek kuruluşlarının belli aralıklarla yayınladığı bültenlerde; radyo ve televizyonlarda belli zaman aralıklarıyla sunulan bültenlerde halka duyurulmak üzere yayımlanan görsel ve işitsel yazılara haber denir.

Aşağıdakilerden hangisi bir haber metninde bulunması gereken özelliklerden biri değildir?

- A) Metin uzun olmamalı, 3-4 paragrafı geçmemelidir.
 B) Kişisel tercihler ve siyasal eğilimler habere yansıtılmamalıdır.
 C) Haber objektif şekilde kamuoyuna aktarılmalıdır.
 D) Haber başlığı ve içerik birbirini tamamlamalıdır.
 E) Haberde öznel ifadelere de yer verilmelidir.

5. Aşağıdakilerden hangisi ters piramit tekniğine göre düzenlenmiş bir haberin özelliklerinden değildir?

- A) Özetleyici giriş yapılması
 B) Detay bilgilere yer verilmemesi
 C) En önemli bilgidan başlanması
 D) Kronolojik sıraya önem verilmemesi
 E) En dikkat çeken özelliğin başlık olması

6. Aşağıdakilerden hangisi haber metni türünün özelliklerinden biridir?

- A) Anlatılanların kurguya dayanması
 B) Ayrıntılara yer verilmemesi
 C) Öğretici yanının bulunmaması
 D) Mizahi bir anlatım tutumu sergilenmesi
 E) Hedef kitleye göre hazırlanması

GEZİ YAZISI

- Bir yazarın gezdiği, gördüğü yerlerden edindiği bilgileri, görgüleri, izlenimleri yansıtan yazı türüne gezi yazısı denir. Amaç, gezip görülen yerlerde gözlem yaparak bu gözlemi okuyucunun zihninde canlandırmaktır.
- Gezmek, tanımak, görmek, dinlenmek amacıyla geziye çıkan kişiye gezgin denir; gezgin yerine önceleri “seyyah”, gezi yazısı yerine de “seyahatname” sözü kullanılırdı.
- Gezi sırasında görülen yerlerin ilgi çekici yönlerini anlatmak esastır. Bu yerlerin özellikleri, doğal güzellikleri, insanların yaşayış biçimleri, sosyal ve kültürel yapı, tarihî doku, coğrafi yapı, arkeolojik veriler, gelenek ve görenekler anlatılabilir.
- Seyahatnamede ön plana çıkan şey gerçeklik endişesidir. Gezilen yerlerle ilgili aktarılan bilgilerin gerçeğe sadık olması gerekir.
- Seyahatname yazarı, gördüklerini uzun uzun anlatır; ayrıntılı tasvirler yapar. Bu sebeple çok güçlü bir gözlem gücüne sahip olmalıdır.
- Gezi yazılarında ilgiyi canlı tutmak, okuyucuda okuduğu yerleri görme isteği uyandırmak çok önemlidir. Bu yüzden gezilen yerler farklı bir üslupta, canlı ve etkileyici bir şekilde anlatılmalıdır.
- Gezi yazıları açık, sade, anlaşılır, içten bir dille yazılır. Gezi yazılarında günlük konuşma dilinden, deyim ve atasözlerinden çokça faydalanılır.
- Gezi yazılarında betimleyici, öyküleyici, açıklayıcı anlatım gibi anlatım biçimleri; örnekleme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma gibi düşünceyi geliştirme yolları kullanılır.

Dünya Edebiyatında Gezi Yazıları

- Doğu ve Batı edebiyatlarında gezi türünde yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Bu eserler sadece bir edebiyat eseri olarak değil sanat tarihi, sosyoloji, antropoloji, etnoloji ve insanlık tarihi ile ilgili birçok konuda bilgiler vermektedir.
- Antik Yunan Dönemi’nde pek çok gezi kitabı yazılmıştır. Tarihçi Miletoslu Hekataios’un (Hekatayus) MÖ 6. yüzyılda dünyayı dolaşma, dünyayı tanımak ve tanıtmak amacıyla kaleme aldığı gezi yazıları bu türün bilinen ilk örneklerindendir. Kartacalı Hannibal’ın (Hanibal) MÖ 2. yüzyıldaki yolculuğu da Antik Çağ’ın en büyük gezilerinden biri olarak bilinmektedir.
- Batı edebiyatında gezi içerikli ve gezi tekniğinin kullanıldığı pek çok metin olsa da Marco Polo’nun bu türdeki yazıları, gezi edebiyatı için çok önemli bir aşamadır. Marco Polo (Marko Polo) 13. yüzyılda İstanbul, Kırım, Buhara, Çin, İran, Doğu Türkistan, Hindistan Azerbaycan gibi birçok ülkeyi gezerek Orta Çağ’ın en büyük keşif yolculuğunu yapar. Marco Polo’nun gezi yazıları hem üslup hem de içerik yönünden bir kalıp oluşturmuştur.
- Doğu edebiyatlarında özellikle Arapça ve Farsça olarak yazılmış çok sayıda gezi türünde eser bulunmaktadır. Bunlar arasında Nasır Hüsrev, Orta Çağ gezi türünün en güzel örneklerinden biri olan *Sefernâme* adlı eserinde çeşitli şehirler, bölgeler, şahıslar, olaylar hakkında ve 11. yüzyılda İslam toplumunun kültür ve medeniyeti hakkında orijinal bilgiler verir.
- Dünyanın önemli gezginlerinden sayılan İbn Battûta’nın, 14. yüzyılda kaleme aldığı gezi yazıları bu türün Doğu’daki en önemli örneklerinden biridir. Ülke ve beldelerin özelliklerinden çok insanların ve halkların durumları, sosyal hayat, inanç ve gelenekleriyle ilgili bilgiler vermiştir. Bundan dolayı seyahatnamesi tarih, coğrafya ve edebiyat yönünden olduğu kadar etnografik, antropolojik, sosyokültürel açılardan da büyük bir değer taşımıştır.

Türk Edebiyatında Gezi Yazıları

- Türk edebiyatında ilk seyahatname örneği kabul edilen ve 16. yüzyılda yazılan *Mir’âtü’l-Memâlik*, Seydi Ali Reis’in, Hint kaptanlığına tayininden itibaren edebî ve yarı hikâye tarzında başından geçenleri konu alır.
- Evliya Çelebi, kırk yılı aşkın bir süre boyunca hemen hemen bütün Osmanlı ülkesini ve diğer memleketleri dolaşarak Türk kültür tarihinde örneğine rastlanmayan büyük bir seyahatname kaleme almış ve günümüzde önemi giderek artan bu eseriyle âdetâ bütünleşmiştir. 17. yüzyılda kaleme alınmış, Evliya Çelebi’nin gezip gördüğü yerleri ve şahit olduğu olayları konu alan ve on ciltlik bir eser olan *Seyahatnâme*, Türk kültür tarihi bakımından oldukça önemli bir külliyyat niteliği taşımaktadır.
- Siyaset ve tarih ilmine katkıda bulunmak için yazılmış resmî seyahatnamelere sefaretname adı verilir ve sefaretnameler de bir tür seyahatname olarak kabul görmektedir. Türk edebiyatında sefaretnamelerin en meşhuru 1720 yılında Paris’e gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmet’in kaleme aldığı *Fransa Sefaretnâmesi*’dir.

- Türk edebiyatında Batılı anlamda gezi yazısı örnekleri Tanzimat Dönemi'nde yazarlarının Avrupa'ya gitmesiyle ve-
rilmeye başlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında Tanzimat yazarlarından Ahmet Mithat Efendi'nin ve Direktör Âli Bey'in
gezi yazıları bu türün önemli örneklerindendir. Ahmet Mithat Efendi'nin İsveç gezisi sonucu kaleme aldığı *Avrupa'da
Bir Cevelan* isimli bin sayfalık, hacimli eseri dönemin önemli gezi yazısı örneklerinden biridir. Direktör Âli Bey, *Se-
yahat Jurnalı*'nde İstanbul'dan Hindistan'a kadar çıktığı gezide genellikle deniz güzergâhına ağırlık vererek yer yer
kara izlenimlerinin de bulunduğu eserini yazmıştır.
- 20. yüzyılın başlarında Servetifünun sanatçılarından olan Cenap Şahabettin birçok gezi yazısı kaleme almıştır. Dok-
torluk göreviyle gittiği Hicaz'dan elde ettiği izlenimleri ve yol notlarını, *Hac Yolunda*; Suriye ve Irak'a dair izlenimlerini
Âfak-ı Irak; bir gazete adına gittiği Avrupa gezisinden elde ettiği izlenimleri *Avrupa Mektupları* isimli eserlerinde
aktarır. Suriye, Filistin ve Lübnan gibi Arap ülkelerini kapsayan seyahatine dair yazılar ise *Suriye Mektupları* adıyla
yayınlanır.
- Fecriati'nin en önemli şairi olan Ahmet Haşim'in, Türk gezi yazısına şiirsel ifade ve bakışı getirerek kaleme aldığı ve
tedavi için gittiği Frankurt izlenimlerini anlattığı *Frankurt Seyahatnâmesi* yeni bir gezi metni üslubu üretmiştir.
- Ahmet Rasim, *Romanya Mektupları* ismini verdiği eserinde I. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı ordusunun başarıla-
rını kutlamak amacıyla gittiği Romanya izlenimlerini anlatır.
- Cumhuriyet Dönemi hem Anadolu'nun kişisel geziler sonucu kaleme alınan gezi metinlerinin hem de yurt dışı gezile-
rin iyice arttığı, farklı bakış açılarının getirildiği, bu türün birçok örneğinin görüldüğü bir dönemdir. Eserlerde oldukça
sade bir dil ve akıcı bir anlatımın kullanımı dikkat çeker.
- Cumhuriyet Dönemi'nde nicelik olarak verdiği eserlerle Falih Rıfkı Atay, gezi edebiyatında en önemli isimlerden biri
hâline gelmiştir. *Deniz aşırı*, *Bizim Akdeniz*, *Taymis Kıyıları*, *Tuna Kıyıları*, *Hind*, *Yolcu Defteri* ve *Gezerek Gördükle-
rim* bu türde yazılmış eserlerden bazılarıdır.
- Reşat Nuri Güntekin, devlet görevi sebebiyle Anadolu'yu gezmiş; gezi notlarını *Anadolu Notları* eserinde derlemiştir.
- Sadri Ertem'in; Anadolu'nun coğrafyasının tabiatı, insanları, köyleri, kazaları, tren yolları ile ele alındığı *Kıyılardan
Stepe Bir Vagon Penceresinden* adlı eseri önemli bir nitelik taşır.
- 1950 ve 1960'lı yıllarda Avrupa, gezi yazılarının önemli konularından biri olmayı sürdürür. Yusuf Ziya Ortaç'ın *Göz
Ucuyla Avrupa*, Burhan Arpad'ın *Tuna'dan Şimal'e Avrupa*, *Uçuş Günlüğü*, *Avrupa Gezi Günlüğü* ve *Avusturya Gün-
lüğü* gibi eserleri Avrupa'yı konu edinir.
- Şükûfe Nihal *Finlandiya ve Domaniç Dağları'nın Yolcusu*, Haldun Taner'in *Düşsem Yollara Yollara* ve *Berlin Mek-
tupları*, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun *Canım Anadolu* adlı eserleri Cumhuriyet Dönemi'nde gezi türünde yazılmış eser-
lerdendir.
- Buket Uzuner gezi türünde birçok eser vermiş isimlerden biridir. Öncelikle dergilerde yayımladığı gezi metinlerini *Bir
Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları*, *Şehir Romantiğinin Günlüğü*, *New York Seyir Defteri* gibi eserlerinde toplamıştır.

Divan Edebiyatında
Gezi Yazısı

Cumhuriyet Dönemi
Türk Edebiyatı'nda
Gezi Yazısı

1. Gezi yazılarının ayırt edici özelliklerinden beşini yazınız.

2. Batılılaşma Dönemi Türk Edebiyatı'ndan önce kaleme alınmış gezi yazıları hakkında bilgi veriniz.

3. Aşağıda verilen eserlerin hangi yazara ait olduğunu yazınız:

- Tuna Kıyıları:
- Avrupa Mektupları:
- Anadolu Mektupları:
- Frankfurt Seyahatnâmesi:
- Göz Ucuyla Avrupa:

1. Evinin yolunu tutmuş binlerce insanın arasından sıyrılıp تنها sokakları küçük bir şemsiyenin altında geçerek camiye doğru ilerledik. Bir devrin gücünü tüm ihtişamıyla gözler önüne seren Süleymaniye'nin huzuruna vardığımızda yağmur yavaşladı. Yahya Kemâl'in "Kalkıyor tozlu zaman perdesi her an aradan" mısrasında tarihle ilişkisini vurguladığı Cami'nin kendine mahsus bir havası, ulvî bir atmosferi var. Diğer büyük mabetlerdeki yoğunluğun aksine burada mütevazı bir topluluk yatsı ezanını bekliyor. Süleymaniye'nin dört minaresi, minarelerin de toplam on şerefesi var. Bu on şerefe Kanuni'nin Osmanlı Devleti'nin onuncu padişahı olmasına işaret ediyor. Mimar Sinan, Cami'nin akustiğinin mükemmel olması için çok uğraşmış. Bunun için Cami'nin en mühim noktalarına içi boş küpler yerleştirmiş.

Yukarıdaki metin hangi yazı türünden alınmıştır?

- A) Anı
B) Gezi yazısı
C) Günlük
D) Mektup
E) Biyografi

2. Temmuz ayı idi. Sofya'dan yetmiş arkadaş ile birlikte Vitoş Yaylası'na çıktık. Çadırlarımızı kurduk. Biraz zevk safa edelim, dedik. Bütün Rumeli şehirlerinden yüz binlerce koyun, yazın bu yaylada otlatılırdı. Bizim için yüzden fazla kuzu kestiler, kebab yaptık, yedik. Yaylanın göllerinde alabalık avlayıp tereyağı ile kızartırdık. Balıkların bir tanesi altı yedi okka gelirdi. Türlü türlü meyvesi vardı bu dağların.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinden alınan bu metinle aşağıdakilerden hangisi arasında tür benzerliği vardır?

- A) Ben de kız çocukları gibi ağlıyorum, bilirim, asker bu kaleyi vermez fakat düşman zorla alır. Paşa şehit oldu. Sen de kendini feda edersen bu savaşı kim idare edecek? Herkesin kalbinde gördüğün bu kuvveti fikrinde de görüyor musun?
B) Bir gün çıkacak gazetenin adını duydum... Memleket... Akşamüstü de gazeteyi çıkaracakların adını sanki batıracakların adını haber verir gibi Faliş Rıfkı Atay haber verdi. Reşat Nuri Güntekin ile Feridun Osman Menteşoğlu... Reşat Nuri sevilen bir romancı, ünlü bir piyes yazarıydı.
C) 7 Şubat 1902'de Çatalca'nın İnceğiz köyünde dünyaya gelen ve daha 7 günlükken babasını kaybeden Arif Nihat Asya, yetim ve yoksul büyüdü. Bolu ve Kastamonu Sultanisini, daha sonra da İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu edebiyat bölümünü bitirmiştir.
D) Merhaba ya hazret, sana cevap yazmakta geciktim. Çünkü İstanbul Üniversitesine mensup iki Fransız profesörü geldi. Sanki çuvalmışım gibi beni palas pandıras bir otomobilin içine aldılar. Yallah Bodrum! Oradan gerisin geriye Aydın. Aydın'dan Söke. Söke'den Menderes'i geçmek şartıyla Yoran.
E) Dün bahar bayramı idi. Yani bayramların en tabiisi. Papatya, gelincik ve bülbül alemleri içinde, hayattan bir günün acılarını unutmak için, bütün şehir halkının şen bir kafiye hâlinde döküldüklerini yeşil istikametleri takip ederek Kâğıthane Deresi'ne indim.

3. Aşağıdaki yazı türlerinden hangisinde gözlem diğerlerine göre daha önemlidir?

- A) Mesnevi
B) Tiyatro
C) Biyografi
D) Gezi yazısı
E) Günlük

4. XVII. yüzyılın önde gelen gezginlerinden 'nin kırk yıldan fazla bir süre içerisinde Osmanlı ülkesini ve diğer coğrafyaları dolaşarak meydana getirdiği adlı eser, gezi yazısı türünün edebiyatımızdaki ilk büyük örneğidir.

Yukarıdaki metinde boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangileri getirilmelidir?

- A) Süleyman Çelebi-*Seyahatname*
B) Kâtip Çelebi-*Cihannüma*
C) İbni Battuta-*Seyahatname*
D) Evliya Çelebi-*Seyahatname*
E) Yirmisekiz Mehmet Çelebi-*Sefaretname*

5. Gezi yazısı türünün edebiyatımızdaki ilk örneği olarak kabul edilen *Mir'atü'l-Memâlik* isimli eserin yazarı kimdir?

- A) Seydi Ali Reis
B) Ziya Paşa
C) Katip Çelebi
D) Sinan Paşa
E) Mercimek Ahmet

6. Aşağıdaki eserlerden hangisi gezi yazısı türüne örnek gösterilemez?

- A) Cenap Şahabettin-*Tiryaki Sözleri*
B) Evliya Çelebi-*Seyahatname*
C) Ahmet Haşim-*Frankfurt Seyahatnamesi*
D) Haldun Taner-*Düşsem Yollara Yollara*
E) Reşat Nuri Güntekin-*Anadolu Notları*

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

Cümlelerde; yargı (yüklem) sayısına ve yan cümlecik olup olmamasına bakılır.

Cümleler yapısı yönüyle dörde ayrılır:

1. Basit Cümle
2. Birleşik Cümle
3. Sıralı Cümle
4. Bağlı Cümle

1. Basit Cümle: Tek yüklemi bulunan, tek bir yargı bildiren cümlelerdir.

Halide Edip'in, ilk dönem romanlarında güçlü kadın kahramanlar öne çıkar.

2. Birleşik Cümle: Yargı bildiren yüklem dışında yan cümlecikleri de bulunan cümledir.

Birleşik cümleler dörde ayrılır:

- **Girişik Birleşik Cümle:** Yan cümlecikleri fiilimsi ile kurulan birleşik cümledir.
Uzaktan beyaz bir nokta gibi duran hastane, şehrin müjdecisidir.
- **Şartlı Birleşik Cümle:** Yan cümlecikleri dilek-şart (-sa, -se) kipiyle kurulan birleşik cümledir. Dilek-şart kipinin oluşturduğu bölüm yan cümleciktir.
Akdeniz'de, her yerde başını kuzeye doğru çevirirsen koca dağları görürsün.
- **Ki'li Birleşik Cümle:** Yan cümlecikleri temel cümlecığe "ki" bağlacıyla bağlanan birleşik cümledir.
Şimdi daha iyi anlıyorum ki o, hepimizden uzakta yaşamış.
- **İç İçe Birleşik Cümle:** Yan cümlecikleri başka bir cümle tarafından oluşturulan birleşik cümledir. Bütün doğrudan anlatım cümleleri iç içe birleşik cümlelerdir.
Ada sakinleri, bize "Bu akşam misafirimiz olun." dediler.

3. Sıralı Cümle: Birden fazla yargının (yüklemin) birbirine virgül (,) ya da noktalı virgül (;) ile bağlanmasıyla oluşan cümledir.

Koltukta roman okuyan kadın okumayı bıraktı, pencereye yürüdü.

- **Bağımlı Sıralı Cümle:** Öge ortaklığı olan sıralı cümledir.
Annem Üsküp'ü bütün kalbiyle seviyordu, hayatı boyunca da özledi.
- **Bağımsız Sıralı Cümle:** Öge ortaklığı olmayan sıralı cümledir.
Savaş birdenbire bitmişti; hepimiz, kısa bir süre sonra evlerimize dönecektik.

4. Bağlı Cümle: Birden fazla cümlelerin birbirine bağlaçla bağlandığı cümledir. Sıralı cümledeki virgül ya da noktalı virgül yerine bağlaç getirilmesiyle elde edilir.

Bahçenin ortasında durdu çünkü karanlığın içinden bir kadın sesi geliyordu.

1. Aşağıdaki cümleleri yapısına göre inceleyiniz.

Cümleler	Basit Cümle	Birleşik Cümle	Sıralı Cümle	Bağlı Cümle
Güneşin batmasına bir saat kala yaya seyahat eden bir adam, Digne'ye giriyordu.				
Aşınmış ve solmuş mavi bez pantolonunun dizleri delinmiş, sırtında yepyeni bir asker çantası taşıyor, elinde budaklı bir baston tutuyordu.				
Kapıyı iterek girdi içeri fakat daha fazla ilerlemeden eşikte durdu.				
Kahvedeki bütün köylüler, kapının önündeki adama sakın ve rahat bakıyordu.				
Doktorun gözlerinden, tavrından ameliyatın mutlaka iki gün sonra yapılacağını anlıyorum.				
Birkaç kadın evlerin önünde duruyordu, önlerinden ağır ağır geçen arabaya merakla baktılar.				
Coşkun bir sevinç içinde "Yarabbi, şükürler olsun, bana bu mutlu günü de gösterdin." dedi.				
Bu kasabada, bu adamdan daha sefil görünüşlü birini görmek hemen hemen imkânsızdı.				
Sofranın kurulduğunu ve kız kardeşinin kendisini beklediğini düşünerek kitabını kapattı, yemek odasına girdi.				
Deri kasketi, güneş ve rüzgârlardan yanık yüzünün bir kısmını örtüyordu.				
Yazın en sıcak günlerinde herkes ovoidan yaylalara kaçır, dedi.				
Annem, babam sessizce dinlerlerken ben hikâyeyi izlemeye uğraşır ve sonunda yorulup minderin üzerinde derin bir uykuya daldım.				
Büyük bir sarsıntı, güvertenin üstünü bir anda allak bullak etmişti.				
Babasının emeklisi olmasa gazın, tuzun, çayın, şekerin parası nereden çıkacaktı?				
Genç delikanlı, bütün gece, yağmurun altında çaresizce köşkün ışıklarını bekledi.				

Aşağıdaki cümleleri yapısı, anlamı, yüklemnin yeri ve türü bakımından inceleyiniz.

- Devlet ve toplum hayatının düzenli bir şekilde ilerlemesi, uygulamaya konulacak hukuk sistemi ile gerçekleştirilebilir.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

- İnsanın, kendisi ve çevresi hakkında bilgi sahibi olması; iç ve dış uyaranların farkına varması bilincini oluşturur.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

- Görüşlerimizin oluşmasında; alınan eğitimin ve içinde bulunulan kültürün, sosyal çevrenin etkisi vardır.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

- Sözcük dağarcığımızı düşünmeyi, düşünme süreci sözcük dağarcığımızı çoğaltır.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

- Birey, dili tek başına ne yaratabilir ne de değiştirebilir.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

- Onu çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

- Düşüncenin, isteğin ve iradenin olmadığı yerde özgürlük olmaz.

Yapısına göre:
 Anlamına göre:
 Yüklemnin yerine göre:
 Yüklemnin türüne göre:

Aşağıdaki sözcüklerin yazımının doğru olup olmadığını tespit edip işaretleyiniz. Yazımı yanlış olan sözcüklerin doğru şekillerini pembe kutuya yazınız.

ALTGEÇİT	→	D	Y	→	ALT GEÇİT
ÖN SÖZ	→	D	Y	→	
BİR KAÇI	→	D	Y	→	
BASIM EVİ	→	D	Y	→	
YERALTı (Yüzey)	→	D	Y	→	
BAŞKAHRAMAN	→	D	Y	→	
HACİYATMAZ	→	D	Y	→	
AYAK ÜSTÜ	→	D	Y	→	
SÜTDİŞİ	→	D	Y	→	
ELOĞLU	→	D	Y	→	
ALBENİ	→	D	Y	→	
PEŞİSIRA	→	D	Y	→	
BALKÖPÜĞÜ	→	D	Y	→	

Noktalama işaretlerinin kullanımı ile ilgili bilgiler doğru ise “D” yanlış ise “Y” kutucuğunu işaretleyiniz.

Küçük harfle yapılan kısaltmaların sonuna nokta konur.	☐	☐
Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra virgül konur.	☐	☐
Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren <i>hayır, yok, evet, pekâlâ, tamam, hayhay, öyle</i> gibi kelimelerden sonra noktalı virgül konur.	☐	☐
Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz.	☐	☐
Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için noktalı virgül konur.	☐	☐
Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir.	☐	☐
Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyile karşılanan yer, tarih vb. durumlar için yay ayraç içinde soru işareti kullanılır.	☐	☐
Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna nokta konur.	☐	☐
Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına virgül konur.	☐	☐
Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için eğik çizgi kullanılır.	☐	☐
Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.	☐	☐
Özel adlar yerine kullanılan “o” zamiri cümle içinde büyük harfle yazılır ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılır.	☐	☐

HİKÂYE - AÇIK UÇLU SORULAR

1- Metnin türü hikâyedir. Hikâye, gerçek ya da kurmaca olayların anlatıldığı bir metin türüdür. Çoğunlukla tek bir olay etrafında gelişen kısa olay örgülerinden oluşur. Hikâyede kişi sayısı az, zaman ve mekân sınırlıdır. Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.

2- Anlatıcı gözlemci bakış açısına sahiptir. Aşağıda metinden alınan cümleler anlatıcının gözlemci bakış açısına sahip olduğunun kanıtıdır.

“Bir kapının eşiğine oturdu. Soğuktan donan elleriyle midesini bastı. “Artık ben ölmeliyim!” dedi.”

“Doğrudur. Gayri ihtiyarî yine onların arkasından yürümeye başladı. Bu sefer biraz hızlı gidiyorlardı. Bir fenerin dibinde durdular.”

3- Metnin temel çatışması başarılı bir geçmiş olan Ahmet Reşit'in bir zaman sonra aç ve evsiz kalmasıdır. Bu doğrultuda metnin teması yoksulluktur.

HİKÂYE - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - C	2 - B	3 - A	4 - B	5 - B	6 - C	7 - B	8 - B	9 - A	10 - A	11 - D	12 - B	13 - E
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------	--------	--------	--------

FİİLİMSİLER - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - A	2 - C	3 - B	4 - B	5 - A	6 - E	7 - C	8 - E
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ - AÇIK UÇLU SORULAR

- Cevap:** Sözlü Edebiyat Dönemi'nde göçlerin, savaşların çok olmaması, ticaretin gelişmemesi, yazının olmaması İslamiyet'in henüz kabul edilmemiş olması; dilin, kültürün, edebiyatın yabancı etkilerden uzak kalmasını sağlamıştır.
- Cevap:** Dörtlük nazım birimi ile yazılmıştır. Baharın gelişinden bahsetmektedir. Lirik bir söyleyiş hâkimdir. Sözlü Dönem'de bu özelliklere sahip şiirlere koşuk denir.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - A	2 - E	3 - D	4 - D	5 - C	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ - AÇIK UÇLU SORULAR

1. **Cevap:** Nazım birimi: Beyit

Ölçü: Aruz ölçüsü

Kafiye örgüsü: aa-bb-cc şeklindedir. Yani her beyit kendi arasında kafiyelidir.

Kafiye: yigittlik kaçar ol tiriglik uçar

-ar / - er: redif

-ç: yarım kafiye

bu tüş teg ajundın özün terk keçer

(....)

(.....)

ölügdin tirigke kumarı söz ol

ol: redif

-z: yarım kafiye

kumarı sözüg tutsa aşğı yüz ol

GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - C	2 - A	3 - D	4 - C	5 - D	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK ŞİİRİ - BECERİ TEMELLİ SORULAR

1. Gönülün coşarak dizginlenemeyişi ile sel arasında bir ilişki kurulmuştur. Sel suyun coşkun akması, engel tanımamasıdır. Selin bu yönüyle sel-gönül arasında ilgi kurulmuştur. Aşk duygunun coşkulu hâlidir. Şiir, ilahi aşkı işlediği için böyle bir ilgi kurulmuştur.

2. Olası Cevaplar:

Ayağını yorganına göre uzat. Hamama giren terler. Damlaya damlaya göl olur. Yuvarlanan taş yosun tutmaz. Ateş düştüğü yer yakar. Taşıma su ile değirmen dönmez. Mum dibine ışık vermez.

3. Anlatılmak isteneni daha etkili kılmayı, okuyucunun dikkatini metne vermesini sağlamıştır.

4. Bulut üzüme benzetilmiş ancak kendisine benzetilen söylenmemiş, burada istiare var. Buluta insani özellikler verilerek kişileştirme (teşhis) yapılmıştır.

İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK ŞİİRİ - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - A	2 - B	3 - E	4 - D	5 - D	6 - C
-------	-------	-------	-------	-------	-------

İSİM TAMLAMASI - AÇIK UÇLU SORULAR

1. **Cevap:** Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirleri, Şairin "Sonbahar" başlıklı şiiri = Belirtili İ.T.

Şairin öznel duygu durumu = Zincirleme İ.T. Mevsimler arası, kış mevsimi, yaz mevsimi = Belirtisiz İ.T.

2. **Cevap:** Eşimin yıllar yıllar önce alınan kazağı, kızın yeşil gözleri, okulun son günü...

İSİM TAMLAMASI - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - D	2 - A	3 - E	4 - D	5 - C	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

DESTAN - EFSANE - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - C	2 - D	3 - A	4 - E	5 - D	6 - B
-------	-------	-------	-------	-------	-------

TANZİMAT DÖNEMİ ROMANI - AÇIK UÇLU SORULAR

- Cevap:** Birinci kuşak edebiyatı bir araç olarak kullanırken görürken ikinci kuşak edebiyatı bir amaç olarak görür. Birinci kuşakta romantizm, ikinci kuşakta realizm etkilidir. Birinci kuşakta rastlantısal olaylara sıkça yer verilirken ikinci kuşakta olaylar neden-sonuç ilişkisi içinde verilmeye çalışılmıştır. Birinci kuşakta yazar kişiliğini gizlemezken ikinci kuşakta yazar tarafsızlığını korur. Birinci kuşakta romanların dili ikinci kuşağa göre daha sadedir. İkinci kuşağın romanları, birinci kuşağın romanlarına nazaran teknik bakımdan daha başarılıdır.
- Cevap:** Şemsettin Sâmî, Nâmık Kemal ve Ahmet Mithat Tanzimat romancılığının birinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir. Recâizâde Mahmut Ekrem, Sâmipaşazâde Sezâi ve Nâbizâde Nâzım ise Tanzimat romancılığının ikinci kuşağı içinde yer alan isimlerdir.
- Cevap:** Ahmet Mithat Efendi, *Felâatun Bey ile Râkım Efendi* romanında; Recâizâde Mahmut Ekrem ise *Araba Sevdası* romanında yanlış Batılılaşmayı ele almışlardır.

TANZİMAT DÖNEMİ ROMANI - AÇIK UÇLU SORULAR

- Araba Sevdası* romanı Tanzimat Dönemi'nde yazılmıştır. Edebiyatımızdaki ilk realist romandır.
- Romanın teması yanlış Batılılaşmadır. Romanda Bihruz Bey'in trajikomik macerası anlatılır. Tanzimat Dönemi zihniyet olarak her alanda Batı'ya açılımın yapıldığı bir dönemdir. Yalnız bu dönemde Batılılaşma sadece şekil olarak kalmıştır. Onlar gibi giyinmek, konuşmak Batılılaşmak olarak algılanmıştır. Metinde Fransızca ifadelerin kullanılması bu duruma örnektir.
- Romanın olay örgüsü:
Bihruz Bey'in dönemin pahalı arabasıyla gezinti yapması
Bihruz Bey'in Çamlıca Tepesi'nde güzel bir arabada sarışın, kibar görünümlü bir kadın görmesi
Bihruz Bey'in Periveş'e âşık olması
Binbir özenle yazdığı mektubu yüksek aileden sandığı kadının arabasına atması
Periveş'i bir daha görememesi
Bihruz Bey'in yemeden içmeden kesilmesi
Keşfi Bey'in Periveş'in öldüğünü söylemesi
Keşfi Bey'in o kadının Periveş'in ablası olduğu yalanını söylemesi ve Bihruz Bey'in buna inanması
Başka bir gün gezintiye çıktığı sırada Periveş'le karşılaşması ve gerçeği idrak etmesi
Kadınların yanından ayrılması
- Romanda anlatıcı üçüncü tekil kişidir. Bakış açısı olarak hâkim bakış açısı kullanılmıştır.
- Bihruz Bey; babasının ölümüyle büyük bir servetin sahibi olmuş, ciddi bir eğitim ve terbiye görmemiş, hayat tecrübesi olmayan, cahil bir mirasyedir.
- Tanzimat Dönemi romanının özellikleri:
Konular yaşanmış ya da yaşanabilir olaylardan alınmıştır.
Toplumsal sorunlar üzerinde durulmuştur. Yanlış evlenmeler, görmeden evlenmeler, esaret, Batılılaşmayı yanlış anlayan gençler anlatılmıştır.
İlk dönemde romantizm akımı, ikinci dönemde realizm akımı romanları etkilemiştir.
Rastlantılara sıkça yer verilir.
Kahramanlar çoğunlukla tek boyutludur.
Yazar, kişiliğini gizleyemez. Romanın çeşitli yerlerinde olaylara karışır.
Yazarlar, tasvir ve tahlillerde uzun cümlelere yer verirler. Sanatlı söyleyişe yönelirler.

TANZİMAT DÖNEMİ ROMANI - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - B	2 - E	3 - C	4 - E
-------	-------	-------	-------

SERVETİFÜNUN DÖNEMİ ROMANI - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - C	2 - B	3 - C
-------	-------	-------

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ ROMANI - AÇIK UÇLU SORULAR

- Cevap:** Millî Edebiyat anlayışıyla yazılmış eserlerde yerli ve millî hayata ait sahneler sıklıkla yer verilmiştir. Bireysel sorunlardan daha çok toplumsal meselelere yer verilmiştir. Anadolu insanı ve coğrafyası en çok işlenen konular arasındadır. Bu eserlerde halkın anlayacağı, sade bir dil kullanılmıştır. Yazarlar gözleme önem vermiş, realist bir tutumla eserlerini meydana getirmişlerdir.
- Cevap:** Millî Edebiyat romanlarında, toplum için sanat anlayışı vardır, Servetifünun romanlarında ise sanat için sanat anlayışı vardır. Millî Edebiyat romanlarında genellikle toplumsal meselelere yer verilir, Servetifünun romanlarında ise bireysel sorunlar ele alınmıştır. Millî Edebiyat romanlarında sade bir dil kullanılır; Servetifünun romanlarında ise yabancı sözcüklerle yüklü, süslü bir dil kullanılır. Millî Edebiyat romanlarında Anadolu insanı ve coğrafyası geniş bir yer tutar, Servetifünun romanlarında ise olaylar İstanbul'da geçer. Millî Edebiyat romanlarında toplumun farklı kesimlerinden kahramanlara yer verilmiştir; Servetifünun romanlarında ise kahramanlar daha çok iyi bir eğitim görmüş ya da varlıklı kişiler arasından seçilmiştir.

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - AÇIK UÇLU SORULAR

1. Olumsuz	2. Olumlu	3. Soru	4. Olumsuz	5. Ünlem	6. Olumlu	7. Olumsuz	8. Olumlu
9. Olumsuz	10. Olumsuz	11. Olumsuz	12. Olumsuz	13. Soru	14. Olumsuz	15. Olumlu	

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - C	2 - D	3 - C	4 - E
-------	-------	-------	-------

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU - AÇIK UÇLU SORULAR

1. Orta oyunu, dört bölümden oluşmaktadır.

Mukaddime (Giriş): Zurnanın Pişekâr havası ile gelen Pişekâr, zurnacı ile kısa bir konuşma yapar. Sonra zurna, Kavuklu havasını çalar; Kavuklu ile Kavuklu arkası (cüce) konuşarak sahneye gelir.

Muhavere (Söyleşme): Pişekâr'la Kavuklu'nun konuşmaları iki bölümdür. Birinci bölüm, iki tanıdığın sohbeti; ikinci bölüm, tekerlemedir. Bu bölümde Kavuklu, başından geçmiş garip bir macerayı anlatır; bölümün sonunda ise bunun bir rüya olduğu anlaşılır.

Fasıl (Oyun): Asıl olayın konu edildiği bölümdür, oyuna burada işlenen konuya göre isim verilir. Bu fasıllardan pek çoğu, konuları bakımından Karagöz fasılları ile ortaktır.

Bitiş: Pişekâr, Kavuklu ile son bir konuşma yapar. "Her ne kadar sürçü lisan ettikse af ola!" diyerek seyircilerden özür diler. Bir dahaki oyunun yerini ve zamanını bildirerek seyircileri iki eliyle selamlar.

Metin, muhavere bölümünden alınmıştır.

2. Pişekâr, Karagöz oyunundaki Hacivat'a; Kavuklu ise Karagöz'e benzer. Kavuklu, oyunun asıl komiğidir. Dobra ve patavatsızdır. Yalan dolanla işi olmaz. Gördüğü her şeyi ağzına geldiği gibi söyler. Kaba biri olduğundan diğer oyuncu tipleri ile tartışıp kavga edebilir. Pişekâr herkesin huyuna göre konuşmasını, yüze gülmesini bilen içten pazarlıklı, ara bulucu, usulünce kavgaları yatıştıran, dargınları buluşturan, ölçülü, ağırbaşlı, her kalıba girebilen, işine gelince dilini tutmasını bilen, esnek bir kişiliğe sahip biridir.

3. Oyunda dekor denilebilecek başlıca iki nesne vardır: Birincisi ev olarak kullanılan yeni dünya adı verilen paravan, ikincisi iş yeri olarak kullanılan ve dükkân adı verilen iskemledir. Oyunların birçoğunda, evin de dükkânın da oyunun akışında önemli işlevleri vardır.

4. Pişekâr — Efendim uğurlar olsun.

Kavuklu — (Yüzüne bakarak önünden geçer.) Eyvallah illaki sana ne?

Pişekâr — Aman efendim bana ne olur mu? Bir insan eski bir ahababını görür de aşinalık etmez olur mu hiç?

Kavuklu — Allah Allah senin her gördüğün ahababın mı olur?

Pişekâr — Elbette, fakat her gördüğüm değil. Arz ettiğim veçhile gördüğüm ahababım değil, her beni görmeyen ahababıma aşinalık etmek mutadımdır.

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU / TANZİMAT DÖNEMİ TİYATROSU - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - B	2 - D	3 - E	4 - B	5 - A	6 - B
-------	-------	-------	-------	-------	-------

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - AÇIK UÇLU SORULAR

Cümleler	Yüklemine Göre	Öge Dizilişine Göre
Zor günlerimde bana her zaman destek olduğu için ona minnettarım.	İsim	Kurallı
Bütün ceplerini şekerlerle doldurdular köyün çocukları.	Fiil	Devrik
Sanatı, en yüksek seviyelere çıkaran şey buydu işte.	İsim	Devrik
Yanar mor zambaklar, buğulu gece lambaları.	Fiil	Devrik
Son oyunun büyük ilgi göreceğinden oldukça emindi.	İsim	Kurallı
Sinema sanatının ülkemizdeki en büyük isimlerinden biriydi Metin Erksan.	İsim	Devrik
Hiçbir tanıdığının olmadığı bu kocaman şehirde ne yapacaktım şimdi?	Fiil	Devrik
Yoğun dolu yağışı nedeniyle birçok tarım ürünü zarar gördü.	Fiil	Kurallı
Yorucu bir yolculuktan sonra Rize'den Trabzon'a vardım.	Fiil	Kurallı
Caddedeki insan kalabalığı akıyordu azgın bir ırmak gibi.	Fiil	Devrik
Gecenin ilerleyen saatlerinde bile bu emektar kahvehanenin lambaları açıktı.	İsim	Kurallı
Çok gülünçtü sahnedeki oyuncunun sakar tavırları.	İsim	Devrik
Bütün gün yorulan işçiler dinleniyor bir ağacın gölgesinde.	Fiil	Devrik
Sekizle on dört yaş arasında otuz kadar çocuk, sahnede sıraya dizilmiş iki grup halinde duruyorlardı.	Fiil	Kurallı
Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi.	İsim	Kurallı
Dedem paralarını, bütün değerli şeylerini eski bir bisküvi kutusunda sakladı.	Fiil	Kurallı
Yerimden kalkıp trenden inemeyecek kadar büyüktü yorgunluğum.	İsim	Devrik
Şiddetli lodos fırtınası yüzünden iptal etmişlerdi Kadıköy Adalar vapurları seferlerini.	Fiil	Devrik
Sağduyu sahibiydi yanlış yaptığını anlayacak kadar.	İsim	Devrik
Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı dikkatle.	Fiil	Devrik

ANI - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - C	2 - C	3 - C	4 - D	5 - B	6 - C
-------	-------	-------	-------	-------	-------

ANI - EŞLEŞTİRME

1 - H	2 - A	3 - D	4 - I	5 - C	6 - B	7 - Ç	8 - E	9 - F	10 - G
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------

HABER METNİ - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - D	2 - C	3 - D	4 - E	5 - C	6 - E
-------	-------	-------	-------	-------	-------

GEZİ YAZISI - AÇIK UÇLU SORULAR

- Cevap:** Bir yazarın gezdiği, gördüğü yerlerden edindiği bilgileri, görgüleri, izlenimleri yansıtır. Amaç, gezip görülen yerlerde gözlem yaparak bu gözlemi okuyucunun zihninde canlandırmaktır. Bu yerlerin özellikleri, doğal güzellikleri, insanların yaşayış biçimleri, sosyal ve kültürel yapı, tarihî doku, coğrafi yapı, arkeolojik veriler, gelenek ve görenekler anlatılabilir. Gezilen yerlerle ilgili aktarılan bilgilerin gerçeğe sadık olması gerekir. Seyahatname yazarı, gördüklerini uzun uzun anlatır; ayrıntılı tasvirler yapar. Yazarın çok güçlü bir gözlem gücüne sahip olmalıdır.
- Cevap:** Türk edebiyatında ilk seyahatname örneği kabul edilen ve 16. yüzyılda yazılan *Mir'âtü'l-Memâlik*, Seydi Ali Reis tarafından yazılmıştır. Seydi Ali Reis, Hint kaptanlığına tayininden itibaren edebî ve yarı hikâye tarzında başından geçenleri anlatmıştır. Evliya Çelebi'nin dünyaca meşhur eseri *Seyahatnâme* adlı eseri, kırk yılı aşkın bir süre yaptığı seyahatleri ele almaktadır. 17. yüzyılda kaleme alınmış bu eserde geniş Osmanlı coğrafyası yansıtılır. Yirmisekiz Çelebi Mehmet tarafından 1720'de yazılan *Fransa Sefaretnâmesi*'dir. Bu eserde, yazar, elçi sıfatıyla ve resmî bir görevle gittiği Paris'teki izlenimlerini yansıtır.
- Cevap:** Falih Rıfkı Atay, Cenap Şehabettin, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Haşim, Yusuf Ziya Ortaç

GEZİ YAZISI - ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR

1 - B	2 - E	3 - D	4 - D	5 - A	6 - A
-------	-------	-------	-------	-------	-------

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - AÇIK UÇLU SORULAR

Cümleler	Basit Cümle	Birleşik Cümle	Sıralı Cümle	Bağlı Cümle
Güneşin batmasına bir saat kala yaya seyahat eden bir adam, Digne'ye giriyordu.		X		
Aşınmış ve solmuş mavi bez pantolonunun dizleri delinmiş, sırtında yepyeni bir asker çantası taşıyor, elinde budaklı bir baston tutuyordu.			X	
Kapıyı iterek girdi içeri fakat daha fazla ilerlemeden eşikte durdu.				X
Kahvedeki bütün köylüler, kapının önündeki adama sakin ve rahat bakıyordu.	X			
Doktorun gözlerinden, tavrından ameliyatın mutlaka iki gün sonra yapılacağını anlıyorum.		X		
Birkaç kadın evlerin önünde duruyordu, önlerinden ağır ağır geçen arabaya merakla baktılar.			X	
Coşkun bir sevinç içinde "Yarabbi, şükürler olsun, bana bu mutlu günü de gösterdin." dedi.		X		
Bu kasabada, bu adamdan daha sefil görünüşlü birini görmek hemen hemen imkânsızdı.		X		
Sofranın kurulduğunu ve kız kardeşinin kendisini beklediğini düşünerek kitabını kapattı, yemek odasına girdi.			X	
Deri kasketi, güneş ve rüzgârlardan yanık yüzünün bir kısmını örtüyordu.	X			
Yazın en sıcak günlerinde herkes ovoidan yaylalara kaçır, dedi.		X		
Annem, babam sessizce dinlerlerken ben hikâyeyi izlemeye uğraşır ve sonunda yorulup minderin üzerinde derin bir uykuya daldım.				X
Büyük bir sarsıntı, güvertenin üstünü bir anda allak bullak etmişti.	X			
Babasının emeklisi olmasa gazın, tuzun, çayın, şekerin parası nereden çıkacaktı?		X		
Genç delikanlı, bütün gece, yağmurun altında çaresizce köşkün ışıklarını bekledi.	X			

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - AÇIK UÇLU SORULAR

- Devlet ve toplum hayatının düzenli bir şekilde ilerlemesi, uygulamaya konulacak hukuk sistemi ile gerçekleşebilir.
Yapısına göre: Girişik birleşik cümle
Anlamına göre: Olumlu cümle
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: Fiil cümlesi
- İnsanın, kendisi ve çevresi hakkında bilgi sahibi olması; iç ve dış uyaranların farkına varması bilincini oluşturur.
Yapısına göre: Girişik birleşik cümle
Anlamına göre: Olumlu cümle
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: Fiil cümlesi
- Görüşlerimizin oluşmasında; alınan eğitimin ve içinde bulunulan kültürün, sosyal çevrenin etkisi vardır.
Yapısına göre: Girişik birleşik cümle
Anlamına göre: Olumlu cümle
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: İsim cümlesi
- Sözcük dağarcığımızı düşünmeyi, düşünme süreci sözcük dağarcığımızı çoğaltır.
Yapısına göre: Yüklemi ortak sıralı cümle
Anlamına göre: Olumlu cümle
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: Fiil cümlesi
- Birey, dili tek başına ne yaratabilir ne de değiştirebilir.
Yapısına göre: Bağlı cümle
Anlamına göre: Biçimce olumlu, anlamca olumsuz
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: Fiil cümlesi
- Onu çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı.
Yapısına göre: Girişik birleşik cümle
Anlamına göre: Olumlu cümle
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: Fiil cümlesi
- Düşüncenin, isteğin ve iradenin olmadığı yerde özgürlük olmaz.
Yapısına göre: Girişik birleşik cümle
Anlamına göre: Olumsuz cümle
Yüklemine göre: Kurallı cümle
Yüklemine türüne göre: Fiil cümlesi

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - DOĞRU / YANLIŞ

SÖZCÜK	Y/D	DOĞRU SÖZCÜK
ALTGEÇİT	Y	ALT GEÇİT
ÖN SÖZ	D	
BİR KAÇI	Y	BİRKAÇI
BASIM EVİ	Y	BASIMEVİ
YERALTI (Yüzey)	Y	YER ALTI
BAŞKAHRAMAN	D	
HACİYATMAZ	D	
AYAK ÜSTÜ	Y	AYAKÜSTÜ
SÜTDİŞİ	Y	SÜT DİŞİ
ELOĞLU	D	
ALBENİ	D	
PEŞİSIRA	Y	PEŞİ SIRA
BALKÖPÜĞÜ	D	

CÜMLE ÇEŞİTLERİ - DOĞRU / YANLIŞ

Küçük harfle yapılan kısaltmaların sonuna nokta konur.	D
Özne olarak kullanıldıklarında bu, şu, o zamirlerinden sonra virgül konur.	D
Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren <i>hayır, yok, evet, pekâlâ, tamam, hayhay, öyle</i> gibi kelimelerden sonra noktalı virgül konur.	Y (virgül)
Tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz.	D
Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için noktalı virgül konur.	D
Cümle içerisinde özel olarak belirtilmek istenen sözler, kitap ve dergi adları ve başlıkları tırnak içine alınmaksızın eğik yazıyla dizilerek de gösterilebilir.	D
Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyile karşılanan yer, tarih vb. durumlar için yay ayraç içinde soru işareti kullanılır.	D
Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna nokta konur.	Y (soru işareti)
Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına virgül konur.	Y (eğik çizgi)
Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için eğik çizgi kullanılır.	D
Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.	D
Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılır ve kendisinden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrılır.	Y

